

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
В.о. завідувачки кафедри
_____ Уханова І.О.
“ ____ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

НА ТЕМУ «ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ ХАРЧОВОЮ
ПРОДУКЦІЄЮ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ»

Виконавець:

студентка ЦЗФН, 4 курс група 13,
Буянова Валерія Олександрівна _____
/ підпис /

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Міндова Олена Ігорівна _____
/ підпис /

ОДЕСА – 2024

АНОТАЦІЯ

Буянова В.О., «Зовнішня торгівля України харчовою продукцією та перспективи її розвитку»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024 р.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля України харчовою продукцією.

У роботі розглядаються сутність і особливості зовнішньої торгівлі, її структура, методи регулювання.

Охарактеризовано стан зовнішньої торгівлі України на сучасному етапі, оцінено міжнародний ринок торгівлі продовольчими товарами, проаналізовано експорт та імпорт України готових харчових товарів за з 2014 по 2023 роки.

Обґрунтовано шляхи удосконалення зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, світовий ринок продовольчої продукції, готові харчові продукти, зона вільної торгівлі.

ANNOTATION

Buyanova V.O., “ Ukraine's foreign trade in food products and prospects for its development”

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations". – Odesa National University of Economics. – Odesa, 2024

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is Ukraine's foreign trade in food products.

The work examines the essence and features of foreign trade, its structure, and methods of regulation.

The state of foreign trade of Ukraine at the current stage is characterized, the international food trade market is evaluated, the export and import of ready-made food products to Ukraine from 2014 to 2023 is analyzed.

Ways to improve Ukraine's foreign trade in food products are substantiated.

Keywords: foreign trade, export, import, world market of food products, ready-made food products, free trade zone.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ.....	6
1.1. Сутність зовнішньої торгівлі як форми здійснення зовнішньоекономічної діяльності.....	6
1.2. Структура зовнішньої торгівлі.....	12
1.3. Методи правового регулювання зовнішньої торгівлі...	18
Висновки до розділу 1.....	24
Розділ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ХАРЧОВОЮ ПРОДУКЦІЄЮ.....	27
2.1 Аналіз зовнішньої торгівлі України в сучасних умовах.....	27
2.2 Стан світового ринку торгівлі продовольчими товарами та місце України на ньому.....	35
2.3 Тенденції в зовнішній торгівлі харчовою продукцією України в умовах воєнного стану.....	50
Висновки до розділу 2.....	62
Розділ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ХАРЧОВОЮ ПРОДУКЦІЄЮ....	65
3.1 Оцінка впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на зовнішню торгівлю України харчовою продукцією в сучасних умовах.....	65
3.2 Основні перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією.....	72
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ефективність участі національних економік у міжнародній торгівлі доводиться в теоріях та на практиці. Напрями міжнародних товарних потоків, як відомо, визначаються насамперед рівнем цін, оскільки покупці зацікавлені в отриманні необхідних товарів із найменшими витратами. Виробники, орієнтовані отримання максимуму прибутку змушені знижувати витрати, раціонально використовуючи ресурси. Загострення конкуренції сприяє ефективному розподілу ресурсів шляхом перерозподілу факторів виробництва між неефективними та ефективними виробниками. Беручи участь у міжнародній торгівлі, країна збільшує свої виробничі можливості, найбільш повно використовує наявні економічні переваги в певних галузях економіки.

Україна поступово посилює своє становище на світовому ринку продовольства, нарощуючи вартісні та кількісні обсяги експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Вивчення проблем розвитку зовнішньої торгівлі продовольством та окремими його групами пов'язано з необхідністю вирішення у найближчій перспективі пріоритетних завдань України як учасниці міжнародних економічних відносин. Серед них: забезпечення продовольчої безпеки країни на основі більш ефективної участі у міжнародній торгівлі продовольством та сільськогосподарською сировиною, формування експортного потенціалу, просування вітчизняної продукції аграрного сектора економіки на світові ринки, збільшення частки ринку у цьому сегменті. Таким чином, тема дослідження є актуальною.

Світовий ринок продовольчих товарів представлено продукцією землеробства, тваринництва, лісового господарства, рибальства та морського промислу, а також напівфабрикатами та готовими товарами, виробленими на їх основі. Нами буде досліджена зовнішня торгівля України товарами харчової промисловості.

Серед дослідників питань та проблем зовнішньої торгівлі в Україні взагалі і агропродукцією зокрема слід відзначити таких як Бабірад-Лазунін В.О., Батракова Т.І., Білоусов Є. М., Боднарчук О. І., Власюк Т. О., Задоя А.О., Зайцев В.Є., Кабаці Б. І., Кобко Р., Ковтун Н.В., Коляда О.В., Ксендзук В. В., Кузнецова К.О., Кущенко О.І., Мазурик М.М., Малюта І.А., Мамонтова О.Г., Міценко Н. Г., Міщенко Д. А., Миронова М. І., Нечипорук А., Ноджак Л. С., Остапенко В. М., Омельченко М.М., Панасюк О., Петришин Н. Я., Подра О. П., Полякова Ю. В, П'янова О.В., Рахман М.С., Ралко О.С., Руда М.В., Сергієнко І. Г., Сиротко М.В., Тищенко В. Ф., Топольницька Т. Б., Трунова А.Д., Федоренко А. О., Фоменко С.С., Хрупович С.Є., Ченуша О.С., Чорній В.В., Шайда О. Є., Штих Є.А., Юр'єва П.Б. Автори розглядають багато аспектів експорту та імпорту товарів в Україні, але досліджень саме зовнішньої торгівлі товарами харчової промисловості достатньої уваги не приділялось. Вищевикладене обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету та завдання.

Метою роботи є дослідження зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією та визначення напрямів її удосконалення.

Поставлена мета обумовила формулювання **завдань кваліфікаційної роботи**:

- розглянути сутність та зміст зовнішньої торгівлі як форми здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- надати характеристику структури зовнішньої торгівлі;
- визначити методи регулювання зовнішньої торгівлі;
- охарактеризувати стан зовнішньої торгівлі України в сучасних умовах;
- оцінити стан світового ринку торгівлі продовольчими товарами та місце України на ньому;
- дослідити тенденції в зовнішній торгівлі харчовою продукцією України в умовах воєнного стану;

– виявити проблеми України в зовнішній торгівлі харчовою продукцією в умовах воєнного стану;

– з’ясувати основні перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією.

Об’єктом дослідження виступає зовнішня торгівля України харчовою продукцією.

Предмет дослідження – науково-теоретичні положення та практичні рішення удосконалення зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією.

У роботі знайшли застосування такі **методи дослідження** як аналіз, синтез та порівняння – для дослідження теоретичних засад зовнішньої торгівлі; логічне узагальнення та наукова абстракція - при уточненні категорійно-понятійного апарату дослідження, графічний метод, методи статистики для дослідження стану зовнішньої торгівлі України, системний підхід при визначенні шляхів вдосконалення зовнішньої торгівлі харчовою продукцією.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з нормативних документів щодо зовнішньої торгівлі України, праць українських і зарубіжних авторів з питань експорту-імпорту товарів, офіційних статистичних даних світових торгових організацій та Державної служби статистики України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменування). Загальний обсяг роботи становить 97 сторінки. Основний зміст викладено на 89 сторінках. Робота містить 9 таблиць, 30 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Сутність зовнішньої торгівлі як форми здійснення зовнішньоекономічної діяльності

Зовнішньоекономічна діяльність включає в себе взаємодію економічних суб'єктів різних країн. Вона будується на основі переміщення товарів, послуг, капіталу, знань та технологій між економіками. Зовнішньоекономічна діяльність має велике значення у розвитку держав, і може сприяти як їх економічному зростанню, так і національній безпеці. Зовнішньоекономічна діяльність може мати важливе значення для розвитку національної безпеки. Вона може сприяти зміцненню економічної могутності держави, створення нових робочих місць та збільшення добробуту населення.

Зовнішньоекономічна діяльність може мати як свої переваги, так і ризики. Переваги включають розширення ринків, отримання нових технологій, підвищення конкурентоспроможності та можливість отримання прибутку. К ризикам, пов'язаними із зовнішньоекономічною діяльністю, можна віднести зміну валютних курсів, світові політичні кризи та зміну урядової економічної політики, які можуть негативно позначитися на бізнесі. Зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання відрізняється самостійністю у виборі закордонного ринку, іноземних партнерів, товарів та послуг, визначенні ціни зовнішньоекономічної угоди та є частиною їхньої виробничої та комерційної діяльності. В основі зовнішньоекономічної діяльності лежать економічні інтереси і насамперед здійснення господарської діяльності з максимальною прибутковістю.

Зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) – це міжнародні торгово-економічні зв'язки, виражені сукупністю різних форм, засобів, методів зовнішньоторговельних, науково-технічних, виробничих, валютно-фінансових, кредитних відносин між країнами [1, с. 5].

Зовнішньоекономічну діяльність розуміють як один з аспектів зовнішньоекономічних зв'язків. Визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності нам допоможе чинне законодавство України (рис. 1.1).

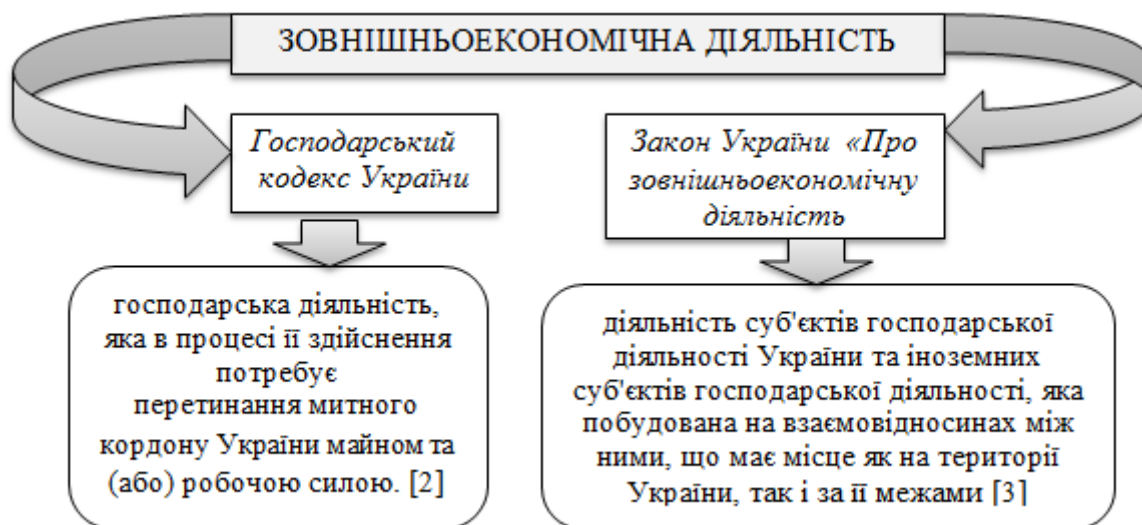

Рис. 1.1. Визначення поняття зовнішньо-економічної діяльності в законодавчих актах України

Джерело: розроблено автором за [2 - 3]

Для остаточного визначення з поняттям «зовнішньоекономічна діяльність» звернемося до наукової літератури. Систематизація підходів до визначення даного поняття сучасними науковцями надано на рис. 1.2.

Таким чином, визначимо зовнішньоекономічну діяльність як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій підприємств, орієнтованих на експортно-імпорتنі операції з урахуванням обраної зовнішньоекономічної стратегії, форм та методів роботи на ринку. На відміну від зовнішньоекономічних зв'язків зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на рівні виробничих структур з повною самостійністю у виборі зовнішнього ринку та іноземного партнера.

Одним з видів зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоторговельна діяльність – підприємництво в галузі міжнародного обміну товарами, роботами, послугами, інформацією та результатами інтелектуальної діяльності.

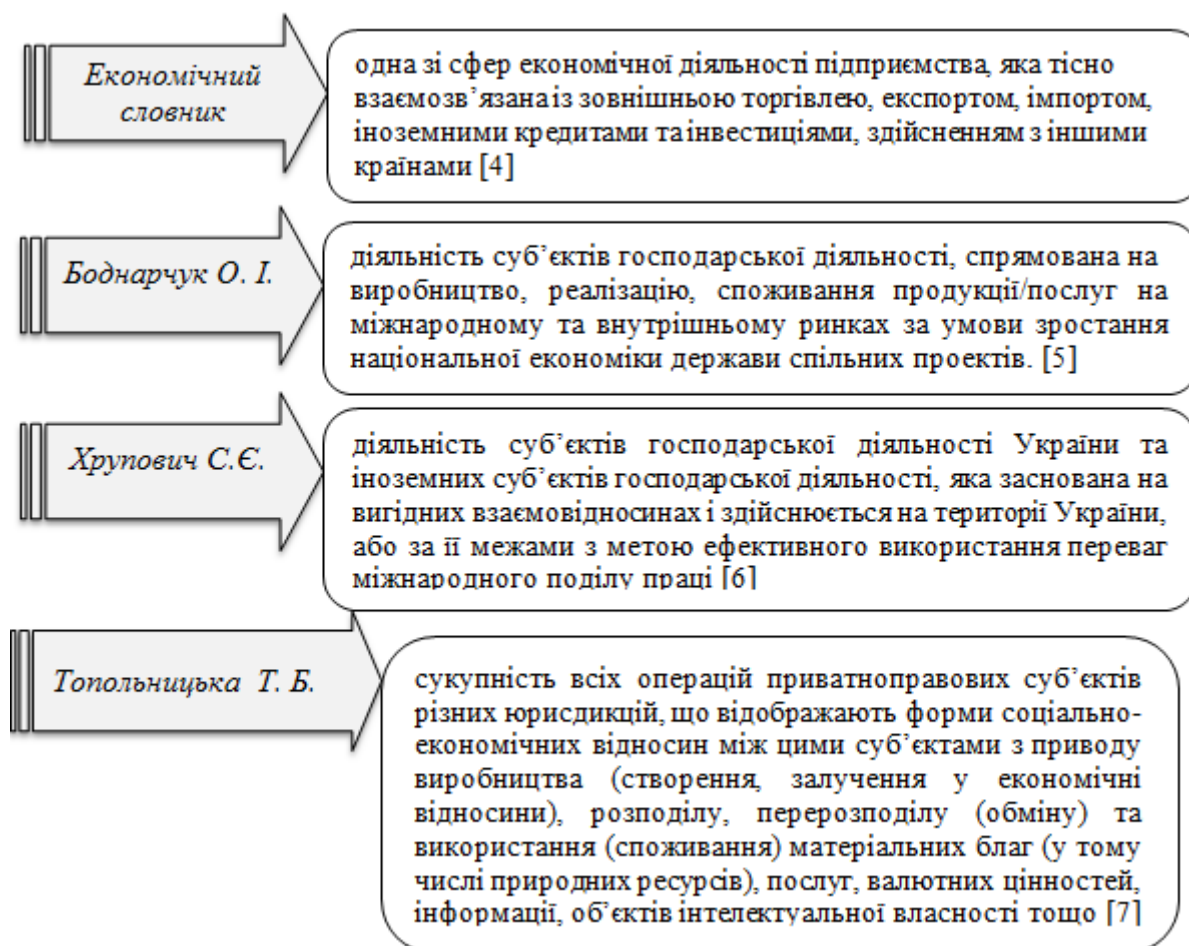

Рис. 1.2. Систематизація підходів до визначення поняття

«зовнішньоекономічна діяльність підприємства»

Джерело: розроблено автором за [4 - 7]

Зовнішня торгівля – форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці та виражає їх взаємну економічну залежність. Це торгівля будь-якої країни з іншими країнами, що складається з оплачуваного ввезення (імпорту) та вивезення (експорту) товарів. В умовах сучасного світового господарства зовнішня торгівля є найрозвиненішою формою зовнішньоекономічної діяльності, яка сприяє розвитку інших видів даної діяльності.

В умовах активізації процесів глобалізації світового господарства посилюється роль зовнішньоторговельних відносин країни. Саме міжнародна торгівля як форма міжнародних економічних відносин є складовою рівноваженого економічного розвитку, сприяє посиленню

конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення та забезпечує найповніше задоволення його потреб. Зовнішній сектор будь-якої країни відчуває економічний «тиск» не тільки з боку інших країн-партнерів та конкурентів на світових ринках, але й з боку власного внутрішнього ринку та його інфраструктури [8, с. 66].

У процесі історичного розвитку на зовнішню торгівлю впливали та впливають фактори, наведені на рис. 1.3.

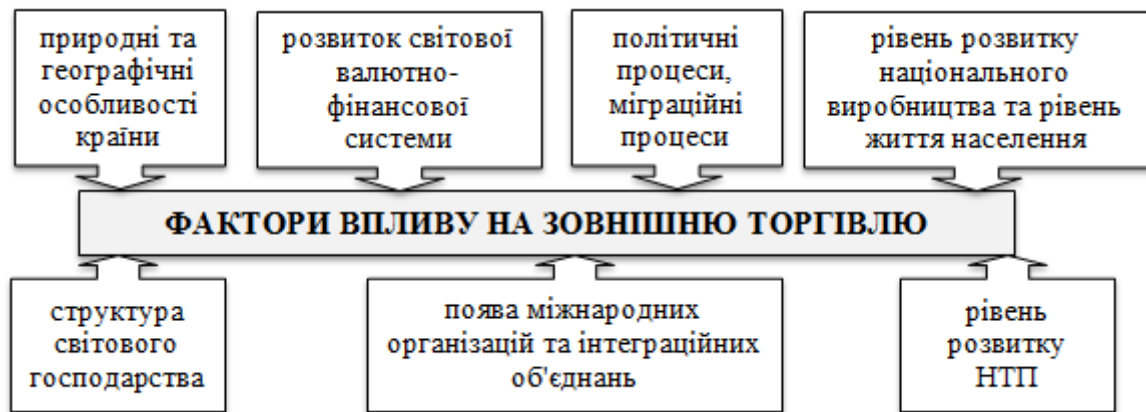

Рис. 1.3. Фактори впливу на зовнішню торгівлю
Джерело: розроблено автором за [9]

До переваг в участі зовнішньої торгівлі можна віднести:

- збільшення експорту спричиняє вирішення проблеми з безробіттям, тому що збільшує зайнятість населення країни;
- присутність міжнародної конкуренції призводить до потреби удосконалення обладнання; удосконалення підприємства; розвитку спеціалізації; підвищення продуктивності ресурсів; збільшення обсягу вироблених товарів та послуг; що у свою чергу призводить до підвищення рівня добробуту населення;
- виручка від зовнішньої торгівлі є джерелом накопичення капіталу, який у майбутньому може бути спрямований на промисловий розвиток.

Можливість участі у міжнародній торгівлі є одним з основних критеріїв для вступу до міжнародних організацій та економічних спілок. Участь у міжнародних організаціях також може забезпечити додаткові можливості для

розвитку зовнішньоекономічної діяльності та зробити її більш передбачуваною та безпечною.

Суб'єкти зовнішньої торгівлі можна розподілити на декілька груп. По-перше, це прямі суб'єкти, які здійснюють безпосередньо експортно-імпортну операцію і виступають відповідно продавцем та покупцем. Такими суб'єктами є фізичні та юридичні особи різної форми власності, банки, держави, міжнародні організації. Особливістю зовнішньої торгівлі є участь допоміжних суб'єктів. До них належать транспортні компанії, банки, страхові компанії, митні органи, фрахтові компанії, консалтингові компанії, посередники, біржі, аукціони. Об'єктами зовнішньої торгівлі виступають товари та послуги, які територіально знаходяться за межами розташування покупця [10, с. 385].

Роль зовнішньої торгівлі можна розглядати в наступних напрямках (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Роль зовнішньої торгівлі
Джерело: розроблено автором за [11]

Обсягом зовнішньої торгівлі товарами є сума вартісних обсягів експорту та імпорту товарів за певний період. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами – це різниця між вартісними обсягами експорту та імпорту товарів

за певний період. Сальдо вважається позитивним, якщо вартість експорту перевищує вартість імпорту, негативним – при зворотному співвідношенні.

Економічні зв'язки між державами пройшли тривалий шлях становлення та розвитку. Довгий час вони позиціонувалися лише як зовнішньоторговельні. У ході розвитку світового господарства зовнішньоторговельні зв'язки перетворилися на складну систему взаємовідносин, які мають правовий, торгово-економічний, валютно-фінансовий та обліково-економічний характер. Зовнішньоторговельні зв'язки мають характерні ознаки. Вони представлені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Характерні ознаки зовнішньоторговельних зв'язків

Ознака	Значення
міжнародний розподіл праці та обмін	– основа зовнішньоторговельних зв'язків; – виробництво та (або) споживання окремих країн у певній мірі пов'язані між собою
обмін товарами	– здійснюється відповідно до законів попиту, пропозиції та вільного ціноутворення; – опосередкований рухом грошей та системою розрахунків
високий рівень конкуренції	- конкуренція товарів, продавців та покупців на світовому ринку; – така конкуренція жорсткіша через великі обсяги та кількості товарів, що обертаються на ринку
міжнародне, регіональне, державне втручання та регулювання	знаходять прояв у міждержавних, економічних, торгових та митних угод та спілках

Джерело: розроблено автором за [12]

Варто зазначити, що на зовнішньоекономічні зв'язки, їх розвиток та структуру, також впливають і результати зовнішньої торгівлі кожної окремо взятої країни.

Зовнішньоторговельна діяльність України уособлює заходи щодо здійснення операцій з торгівлі товарами та послугами й побудована на партнерстві учасників (резидентів та нерезидентів країни) обміну [13, с. 65].

Зовнішня торгівля України на сьогоднішній день розвивається під впливом змін багатьох сфер життя, таких як: економічна, політична, військова, культурна, гуманітарна, екологічна та інші [11, с. 57].

Інтегруючись у систему світової торгівлі, зовнішня торгівля України повинна реагувати на детермінанти, пов'язані з процесами глобалізації, а також враховувати тенденції розвитку світової торгівлі (рис. 1.5)

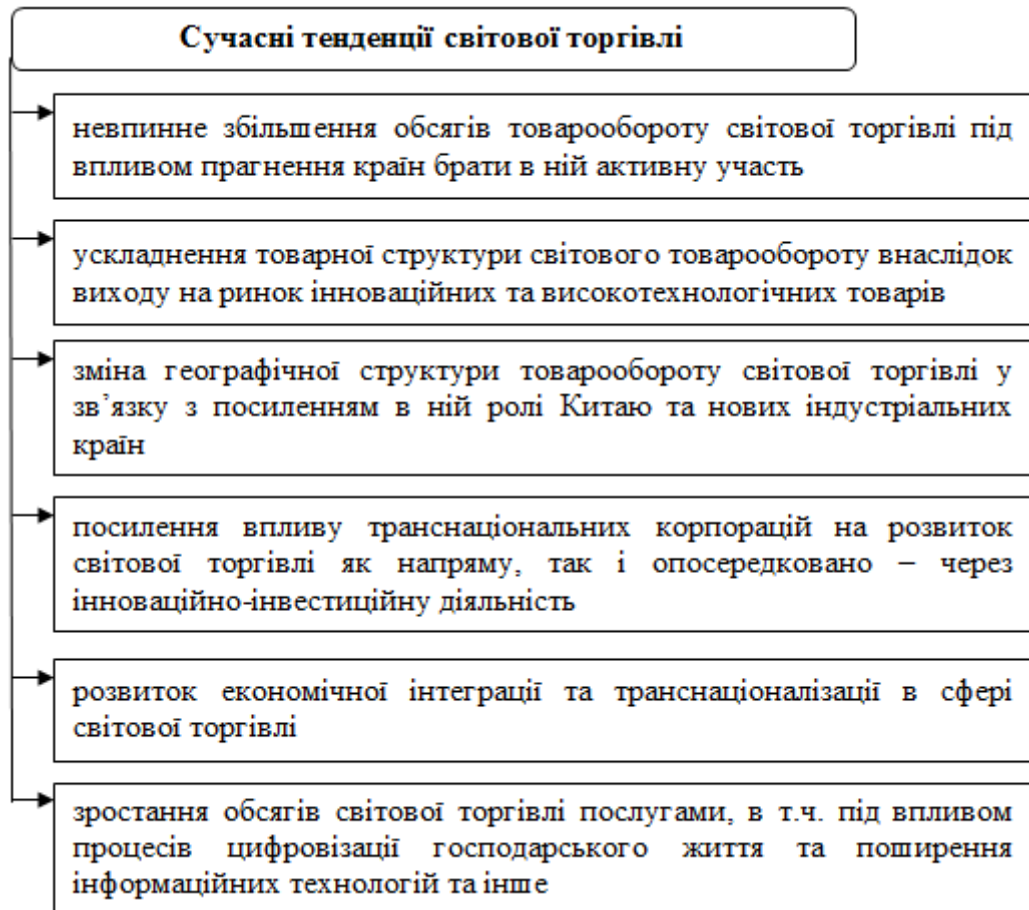

Рис. 1.5. Сучасні тенденції світової торгівлі

Джерело: розроблено автором за [13]

Нині зовнішня торгівля будь-якої країни розвивається в умовах прискореної глобалізації, зміни структури світової торгівлі та зовнішньоторговельної політики, посилення конкурентоспроможності товарів, що експортуються [9, с. 56].

1.2. Структура зовнішньої торгівлі

Складовими зовнішньої торгівлі є експорт та імпорт (рис. 1.6).

Експорт товарів – вивіз із країни товарів вітчизняного виробництва та реекспорт товарів.

Реекспорт товарів – вивезення товарів іноземного походження, які раніше ввезені в країну, але не зазнали переробки в цій країні.

Імпорт товарів – ввезення в країну товарів для використання у середині країни, включаючи реімпортовані товари та товари, призначені для наступного реекспорту.

Реімпорт товарів – ввезення товарів, раніше вивезених із країни, які не що зазнали переробки за межами країни.

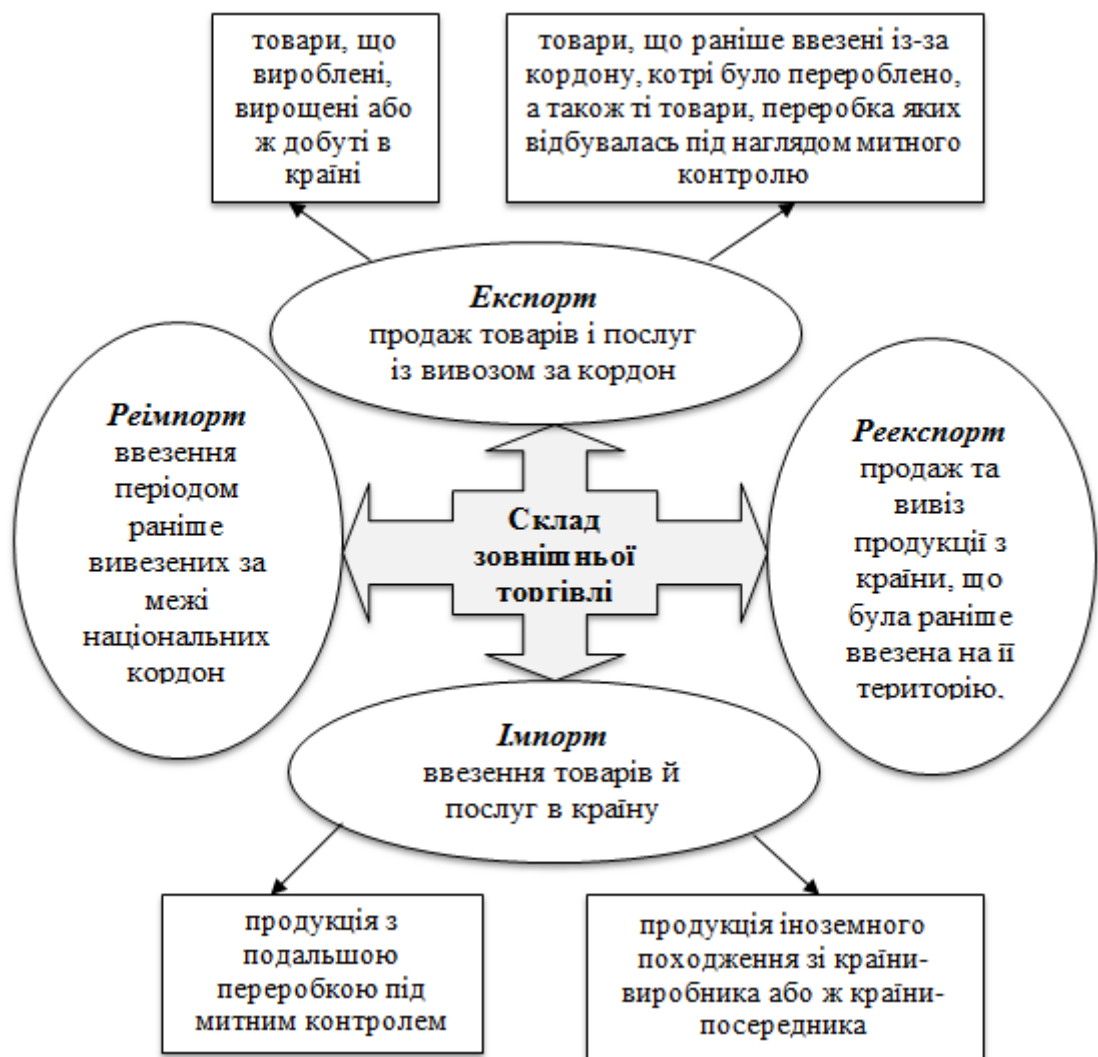

Рис. 1.6. Склад зовнішньої торгівлі
Джерело: розроблено автором за [14]

Окрім експорту та імпорту зовнішня торгівля характеризується рядом показників, які складаються в декілька груп, таких як показники обсягу, показники динаміки, показники результатів торгівлі.

Важливою характеристикою зовнішньої торгівлі є її структура. Весь обсяг зовнішньої торгівлі можна поділити на торгівлю товарами та торгівлю послугами. У товарній структурі залежно від специфіки предмета торгівлі розрізняють наступні форми зовнішньої торгівлі (рис. 1.7).

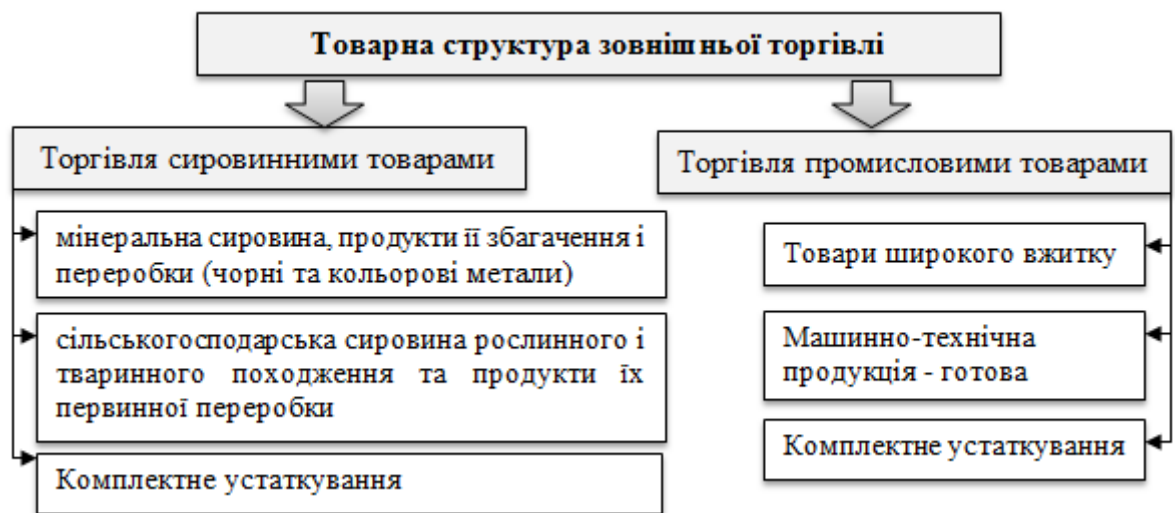

Рис. 1.7. Товарна структура зовнішньої торгівлі

Джерело: розроблено автором за [15]

Просторове структурування зовнішньої торгівлі країни на глобальному рівні передбачає виокремлення географічних (макроекономічних) регіонів світу за особливостями зовнішньої торгівлі та визначення їх місця та структуроутворюючої ролі: Європа, Азія, Африка, Америка, Австралія та Океанія. Структура зовнішньої торгівлі країни в межах міжнародного торговельного простору – це розподіл зустрічних товаропотоків країни за групами країн та окремими країнами та визначення їх місця та структуроутворюючої ролі. Просторова структура зовнішньої торгівлі товарами національного рівня узагальнює дані про масштаби зовнішньої торгівлі регіонів країни, які можна розглядати у двох ракурсах: торгово-економічного районування та адміністративно-територіального поділу (область, автономна республіка, міста зі спеціальним статусом) [15, с. 112].

Структура зовнішньої торгівлі товарами у межах міжнародного торговельного простору країни – це розподіл зустрічних товаропотоків країни за групами країн та окремими країнами, а також визначення їх місця та структуроутворюючої ролі. Зауважимо, що в основу групування країн можуть бути покладені різні ознаки: рівень економічного розвитку (промислово-розвинені країни, країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою), товарна група (країни – експортери нафти, країни – імпортери зерна тощо), масштаб розвитку інтеграційних процесів (макроінтеграційні об'єднання, мезоінтеграційні об'єднання та мікроінтеграційні об'єднання) [16, с. 37].

Глобальний торговельний простір можна піддати декомпозиції на субглобальні регіони (рис. 1.8).

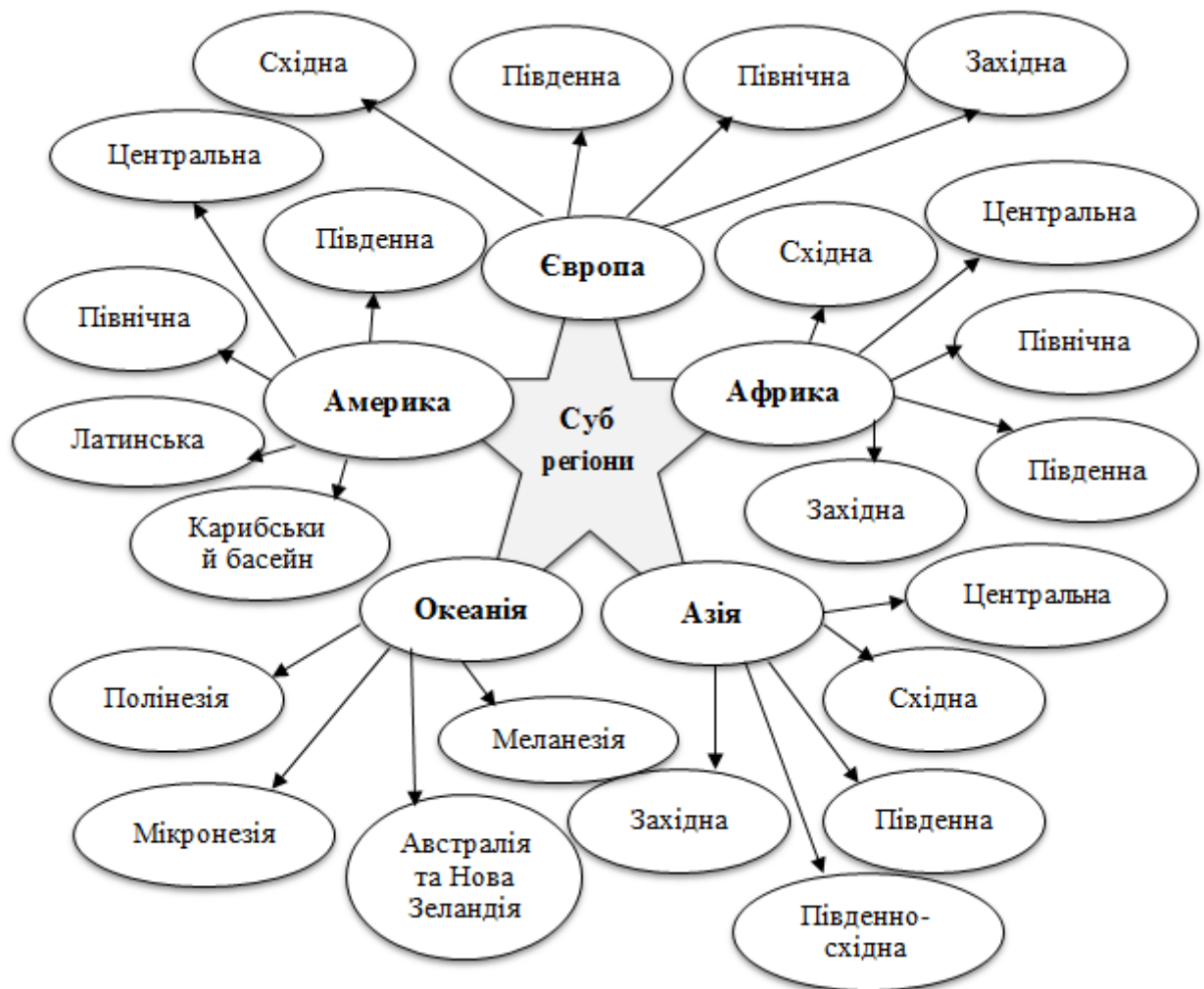

Рис. 1.8. Глобальний торговельний простір

Джерело: розроблено автором за [17]

Якісну оцінку структурних характеристик зовнішньої торгівлі країни можна сформулювати з використанням низки коефіцієнтів, а саме: коефіцієнту структурної спеціалізації країни (товарної та географічної), індексу компліментарності зовнішньої торгівлі.

Сутність коефіцієнту структурної товарної спеціалізації полягає в тому, що він характеризує зміну частки конкретної товарної групи у вартості експорту на тлі зміни в рівні концентрації експортного товарного потоку, який розглядається у цілому.

Формула географічної спеціалізації показує зміну частки країни у вартості експорту за конкретною товарною групою на тлі змін у рівні географічної концентрації товарного експорту країни.

За індексом Херфендаля-Хиршмана оцінюється ступень концентрації товарної (географічної) структури експорту країни. За індексом компліментарності торгівлі оцінюється відповідність структури зовнішньої торгівлі однієї країни в структурі торгівлі іншої. Формули розрахунку коефіцієнтів представлені на рис. 1.9.

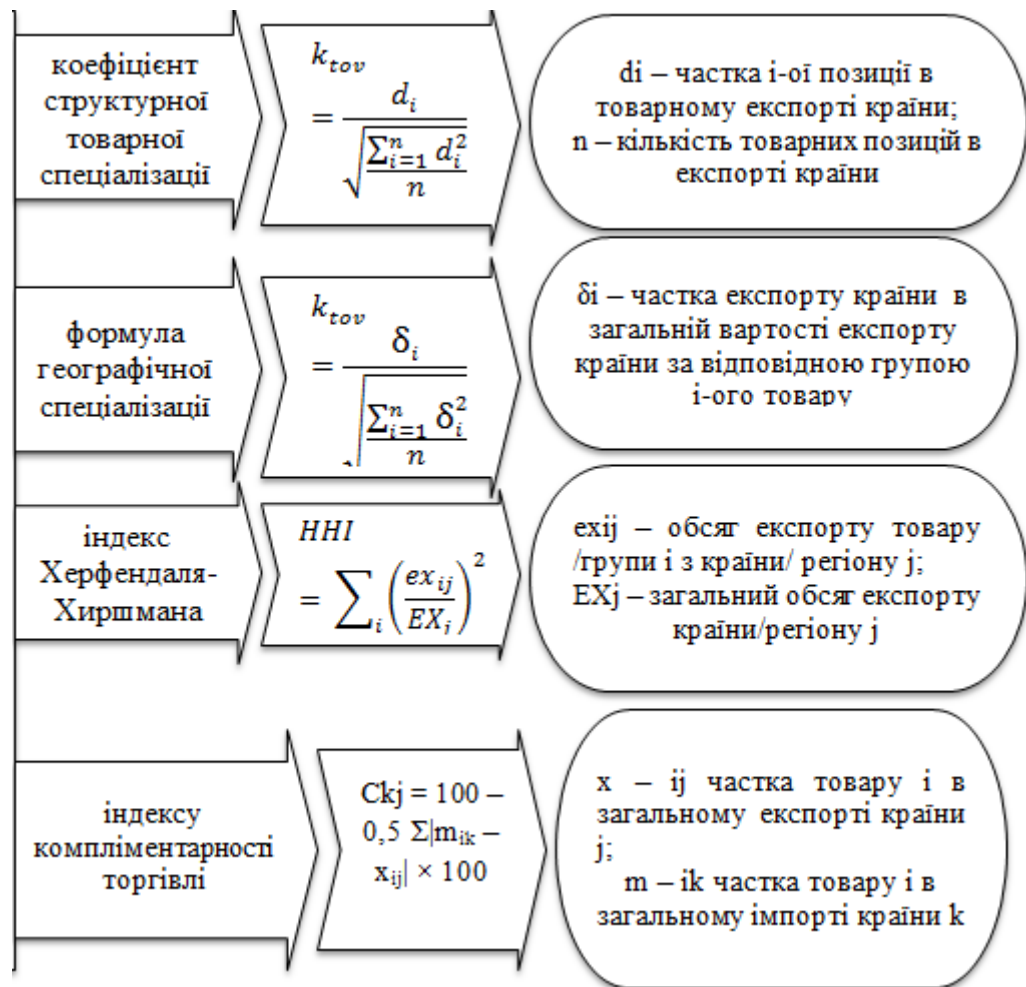

Рис. 1.9. Формули розрахунку коефіцієнтів структурних характеристик зовнішньої торгівлі країни

Джерело: розроблено автором за [9, 18 -20]

Розрахунок показників, які характеризують рівень залучення країни у глобальну торговельну систему представлено на рис. 1.10.

Найбільш цікавими та дискусійними є показники ефективності зовнішньої торгівлі. Загальновідомо, що ефективність – це економічна категорія, яка виражає здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо та суть якої зводиться до зіставлення співвідношення ефекту, результату до витрат, ресурсів, що забезпечують цей результат.

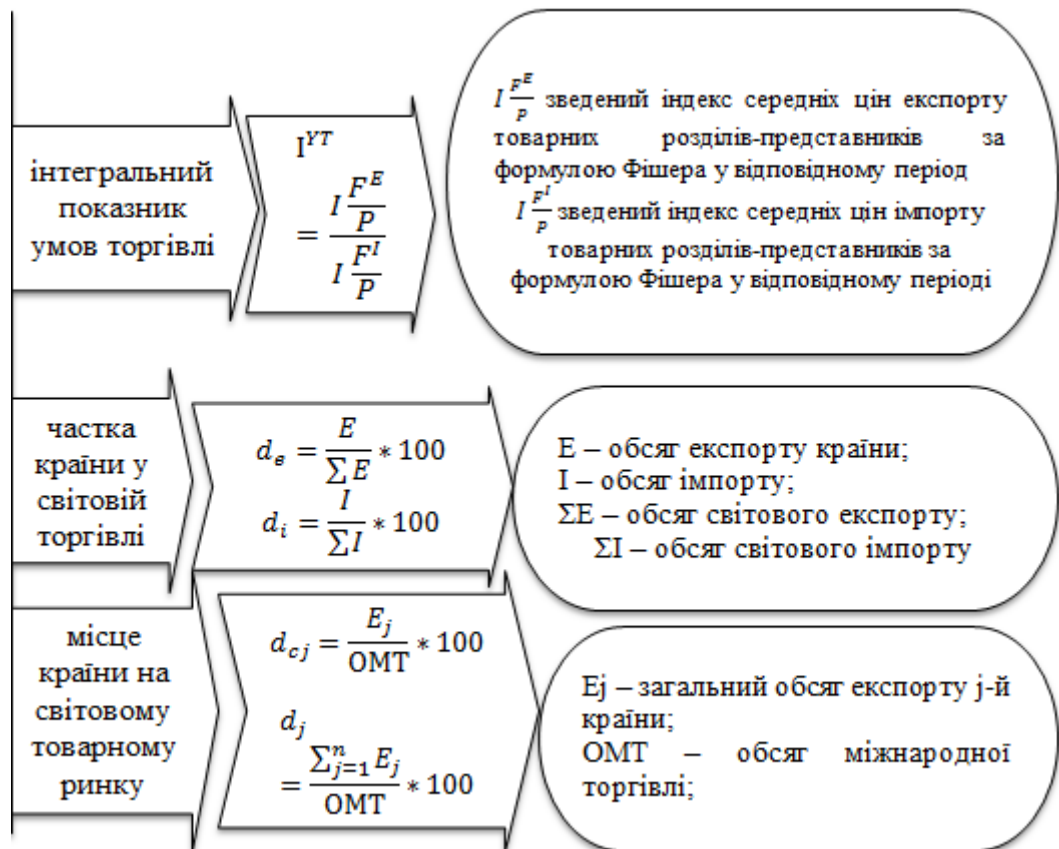

Рис. 1.10. Формула розрахунку показників, які характеризують рівень залучення країни у глобальну торговельну систему

Джерело: розроблено автором за [9, 18 -20]

Узагальнюючим показником ефективності зовнішньої торгівлі є інтегральний показник ефективності, який сформований на основі методу коефіцієнтів або методу середньої геометричної.

1.3. Методи правового регулювання зовнішньої торгівлі

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності являє собою здійснюваний за допомогою норм права регулюючий та упорядковувачий вплив на відповідні суспільні відносини з метою забезпечення законності та ефективності їх функціонування. Особливістю такого регулювання є те, що

воно має цілеспрямований вплив та реалізується за допомогою низки спеціальних інструментів та засобів [21, с. 159].

Для того щоб надати оцінку стану правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, необхідно розглянути зміст основних нормативно-правових актів, за допомогою норм яких воно здійснюється на міжнародному рівні (рис. 1.11)

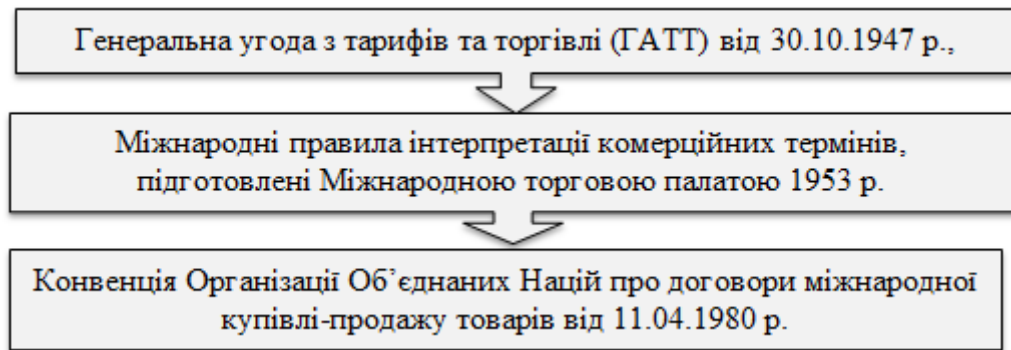

Рис. 1.11. Основні нормативно-правові акти регулювання зовнішньої торгівлі на міжнародному рівні

Джерело: розроблено автором за [21]

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку усіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин та використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності [22].

Головна мета державного регулювання полягає у вирішенні проблем і усуненні протиріч в рамках механізму вільної конкуренції. Державне регулювання зовнішньоторговельної діяльності здійснюється переважно на основі наступних принципів (рис. 1.12).

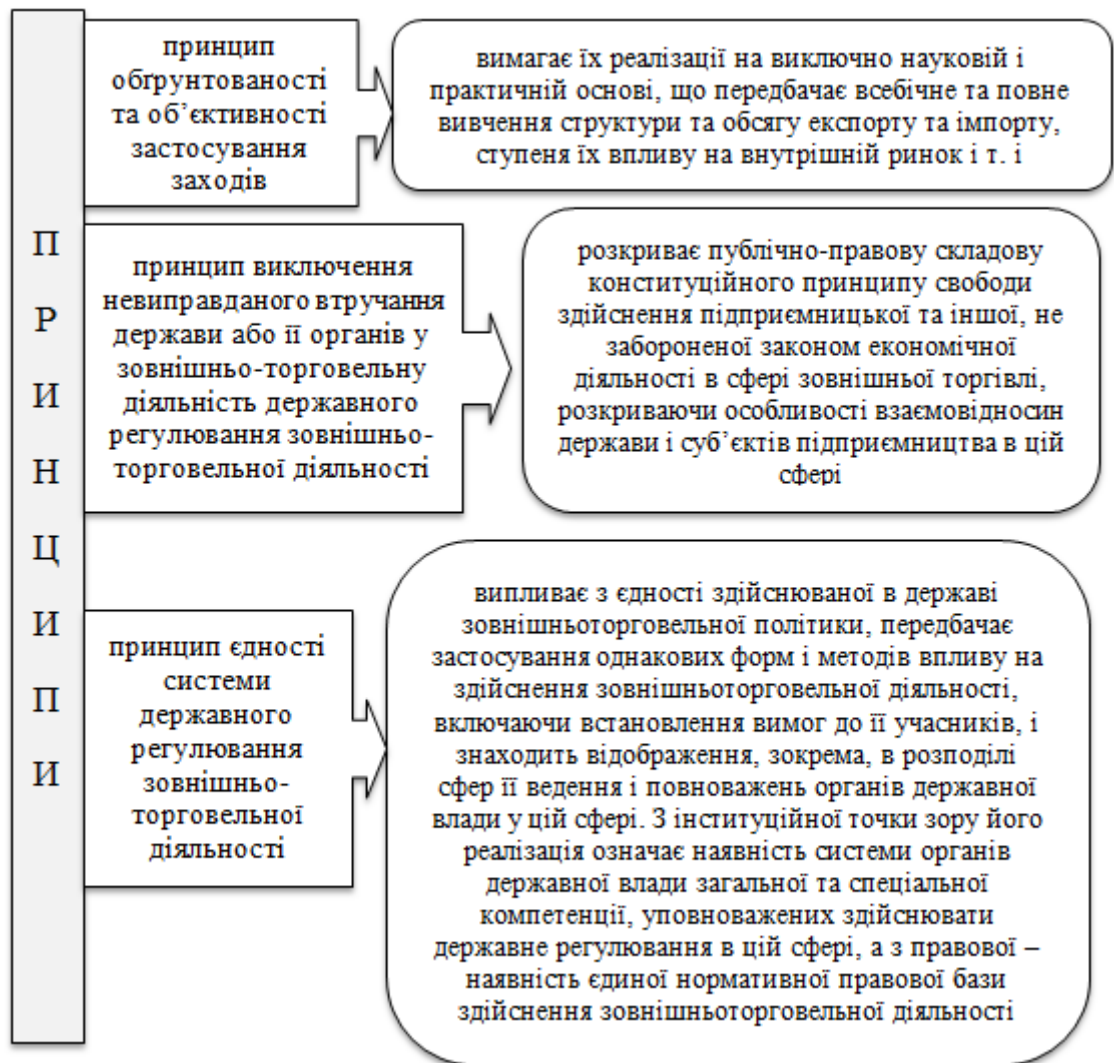

Рис. 1.12. Принципи державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності

Джерело: розроблено автором за [23]

На національному рівні основні нормативно-правові акти, за допомогою яких здійснюється державне регулювання зовнішньої торгівлі наступні (рис. 1.13).

Як правило, державне регулювання зовнішньої торгівлі здійснюється за допомогою нетарифного регулювання та митного регулювання. Основним інструментом митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельна діяльність є мито. Зведені воедино ставки мит називаються митним тарифом.

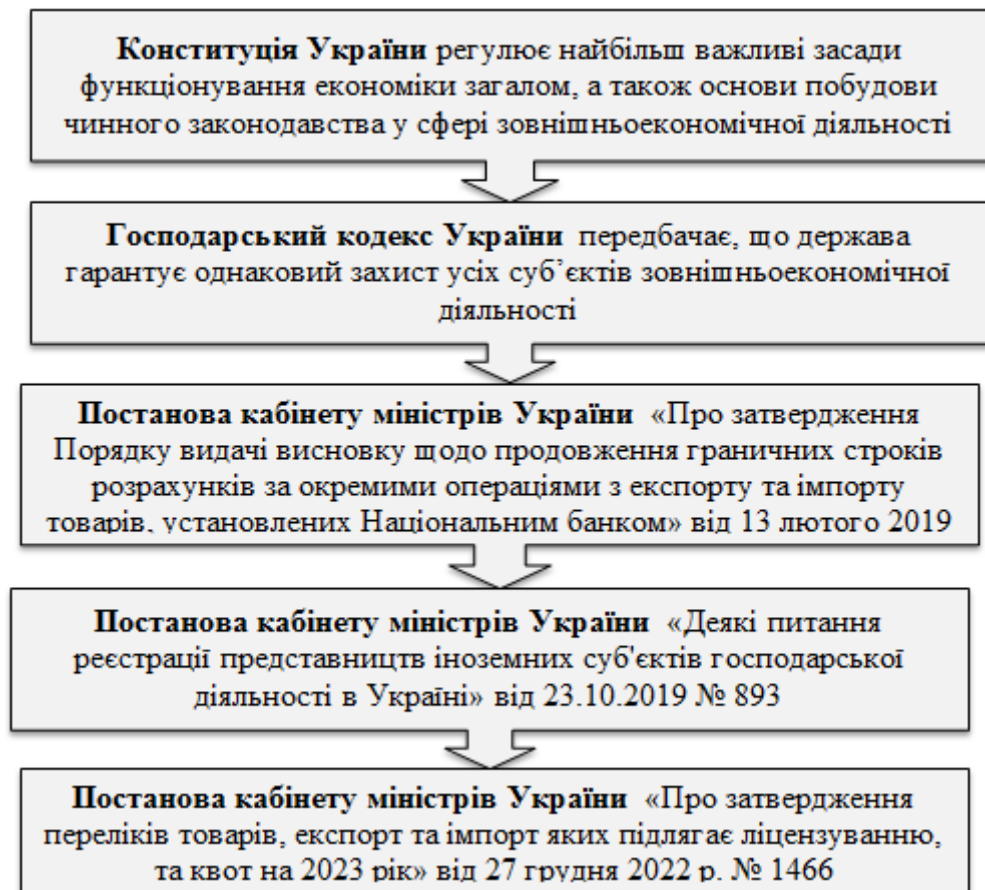

Рис. 1.13. Основні нормативно-правові акти регулювання зовнішньої торгівлі на національному рівні України

Джерело: розроблено автором за [21]

Митний тариф є важливим інструментом регулювання зовнішньої торгівлі. Розмір його ставок дозволяє визначити спрямованість зовнішньоторговельної політики та зробити висновок про рівень свободи торгівлі. Митний тариф складається із двох частин – експортний митний тариф та імпортний митний тариф. Експортний тариф має другорядне значення в регулюванні зовнішньої торгівлі, і найчастіше спрямований на реалізацію фіскальної функції. Він має найбільше значення для країн, що розвиваються з експортоорієнтованою ресурсодобувною економікою. У розвинених країнах експортний митний тариф має обмежене застосування та в деяких країнах повністю скасовано [24].

Нетарифне регулювання – це встановлювана державою система заборон та обмежень на ввезення та вивіз товарів та транспортних засобів з

метою захисту внутрішнього ринку та економічних інтересів країни. Нетарифні регулятори – це адміністративні важелі впливу держави на зовнішню торгівлю. Нова класифікація ЮНКТАД, схвалена в 2012 р. низкою міжнародних організацій (групою MAST – Multi-Agency Support Team) передбачає наступний поділ нетарифних заходів: технічні заходи, пов’язані з імпортом; нетехнічні заходи, пов’язані з імпортом; заходи, пов’язані з експортом. Технічні заходи, пов’язані з імпортом включають в себе Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ), Технічні бар’єри в торгівлі (ТБТ), Передвідвантажувальні інспекція та інші формальності (ПВІ). Нетехнічні заходи, пов’язані з імпортом представлені на рис. 1.14 та рис. 1.15.

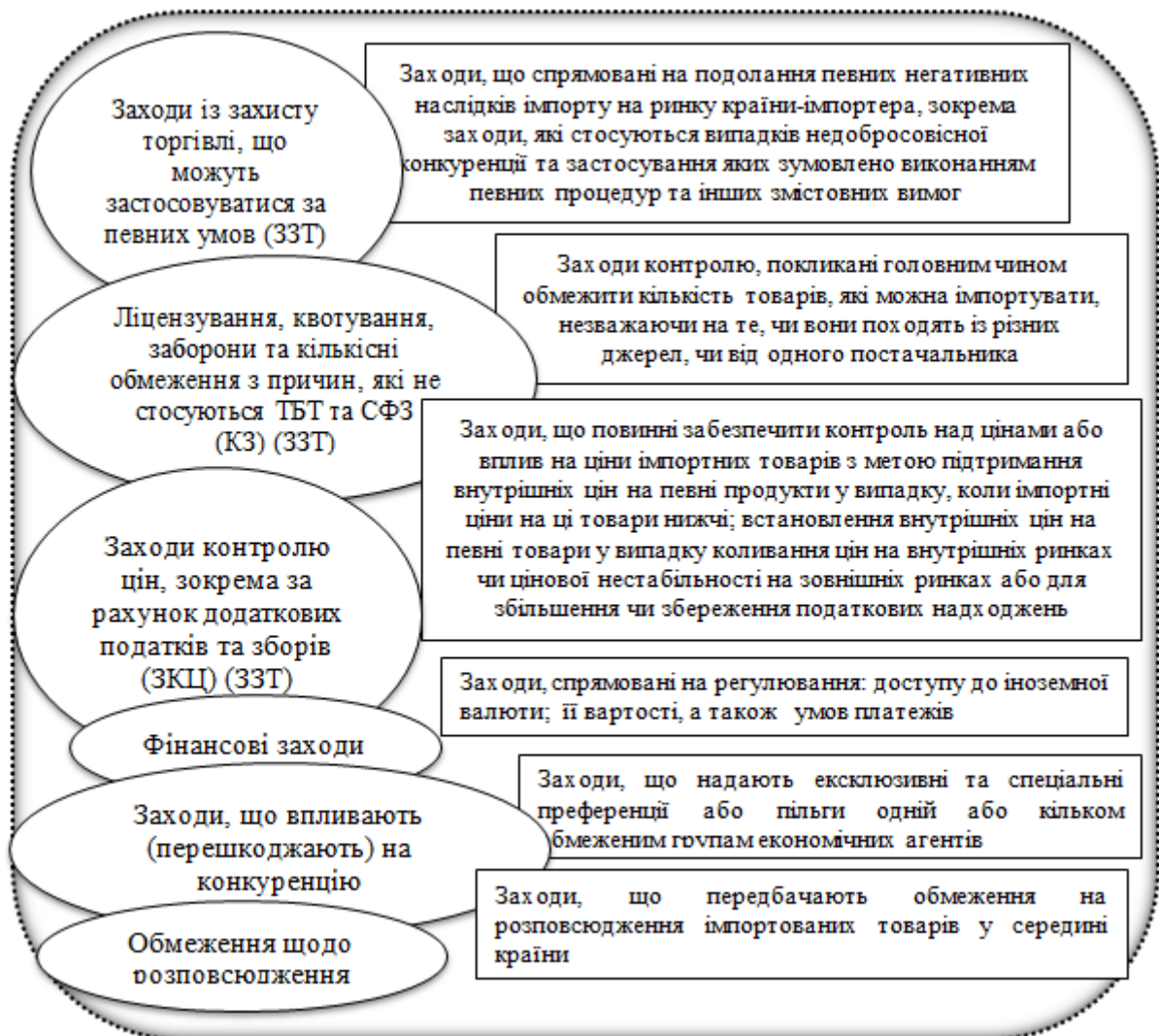

Рис. 1.14. Нетехнічні заходи регулювання зовнішньої торгівлі, пов’язані з імпортом

Джерело: розроблено автором за [26]

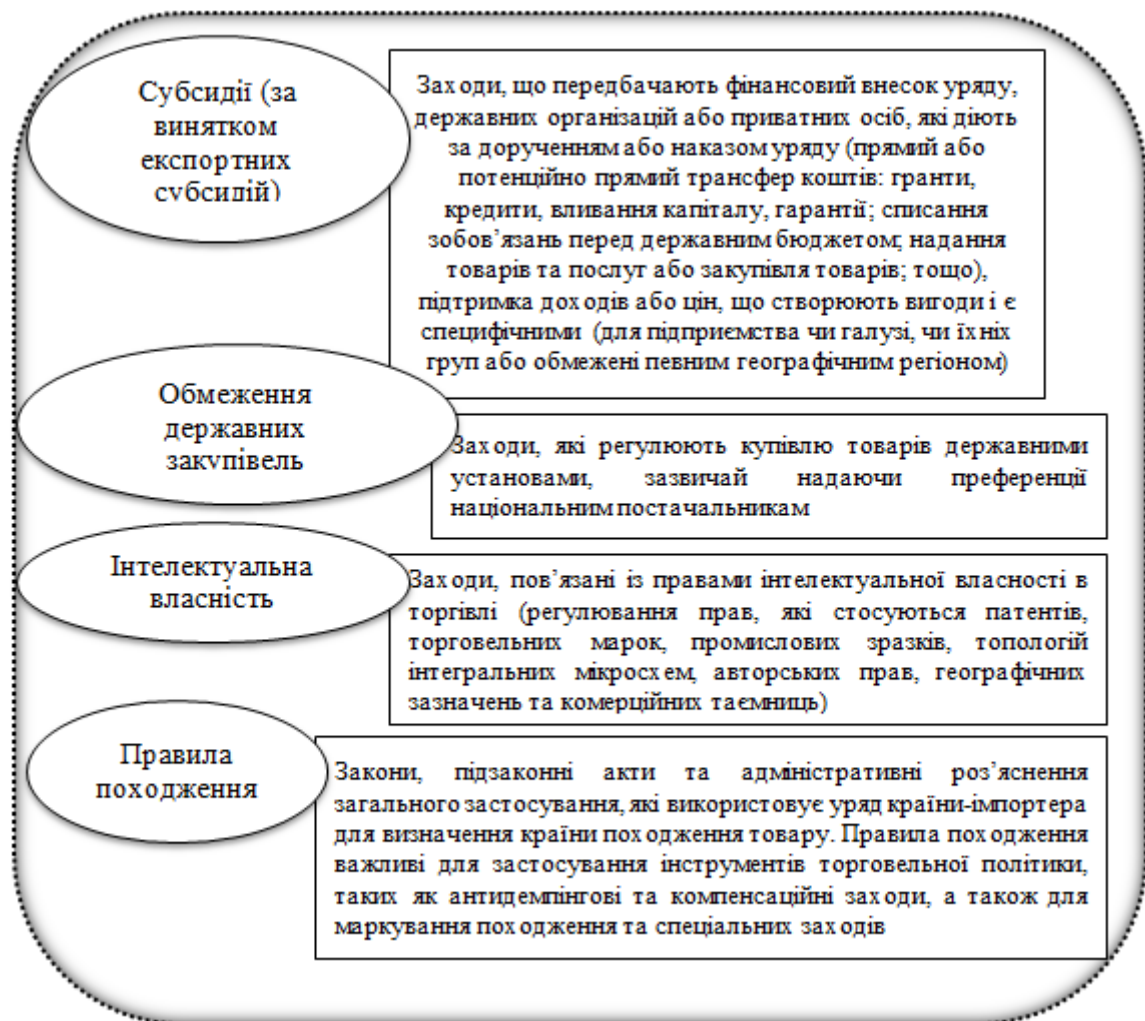

Рис. 1.15. Нетехнічні заходи регулювання зовнішньої торгівлі, пов'язані з імпортом

Джерело: розроблено автором за [26]

Таким чином, можна зробити висновок, що головним регулятором торгівлі завжди був ринок, де панують закони попиту та пропозиції. Однак, на практиці незамінним виявляється державний вплив на процеси товарного обігу. При цьому важливо визначити межі допустимого втручання у процеси, що відбуваються в економіці, в тому числі у зовнішньоторговельній діяльності, задля того, щоб не знизити ефективність ринкових механізмів регулювання. Цілі торговельної політики в даний час визначаються досить широко, і охоплюють не лише створення сприятливих умов для національних експортерів, імпортерів, виробників та споживачів товарів і послуг, але і посилення позицій держави у глобальній економіці, поліпшення якісних

параметрів зовнішньоекономічної діяльності, підвищення внеску зовнішньоекономічної сфери в модернізацію національного господарства [25, с. 118].

Отже, заходи, підтримки зовнішньоторговельної діяльності що застосовуються за кордоном згідно з прийнятими іноземними державами міжнародними зобов'язаннями відповідають правилам і принципам всесвітньої організації торгівлі (СОТ). Також робота з експортного спрямування будується з дотриманням принципів сумлінної конкуренції, без ув'язки державного фінансового чи іншого сприяння на результати експорту.

Світова практика управління зовнішньоторговельною діяльністю показує, що:

- залучення держави до експортного маркетингу досить обмежене і належить переважно до консультування, підтримки за допомогою торгових та дипломатичних представництв, надання сприяння та фінансової підтримки в участі та організації виставок за кордоном, бізнес зустрічей та економічних форумів;

- державна підтримка експорту, як правило, спрямована на малі та середні підприємства;

- дипломатичні представництва країни за кордоном можуть відігравати істотну роль у наданні консультаційних послуг національним експортерам;

- найбільш ефективний захід просування експорту – загальна лібералізація торгівлі, приватизація та переведення експортних ініціатив та рішень на мікро рівень;

- торгові будинки та інші об'єкти товаропровідних мереж, як правило, організовуються на території країни експортера, оскільки законодавство низки країн (наприклад, Китай) не дозволяє створення іноземних товаропровідних мереж на своїй території.

Висновки до розділу 1

З дослідження в розділі 1 можна зробити наступні висновки:

1. Зовнішньоекономічна діяльність включає в себе взаємодію економічних суб'єктів різних країн. Вона будується на основі переміщення товарів, послуг, капіталу, знань та технологій між економіками. Зовнішньоекономічна діяльність має велике значення у розвитку держав, і може сприяти як їх економічному зростанню, так і національній безпеці. Зовнішньоекономічна діяльність може мати важливе значення для розвитку національної безпеки. Вона може сприяти зміцненню економічної могутності держави, створення нових робочих місць та збільшення добробуту населення. Таким чином, визначимо зовнішньоекономічну діяльність як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій підприємств, орієнтованих на експортно-імпортні операції з урахуванням обраної зовнішньоекономічної стратегії, форм та методів роботи на ринку. На відміну від зовнішньоекономічних зв'язків зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на рівні виробничих структур з повною самостійністю у виборі зовнішнього ринку та іноземного партнера.

2. Одним з видів зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоторговельна діяльність – підприємництво в галузі міжнародного обміну товарами, роботами, послугами, інформацією та результатами інтелектуальної діяльності. Зовнішня торгівля – форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці та виражає їх взаємну економічну залежність. Це торгівля будь-якої країни з іншими країнами, що складається з оплачуваного ввезення (імпорту) та вивезення (експорту) товарів. В умовах сучасного світового господарства зовнішня торгівля є найрозвиненішою формою зовнішньоекономічної діяльності, яка сприяє розвитку інших видів даної діяльності.

3. До переваг в участі зовнішньої торгівлі можна віднести:

- збільшення експорту спричиняє вирішення проблеми з безробіттям, тому що збільшує зайнятість населення країни;

- присутність міжнародної конкуренції призводить до потреби удосконалення обладнання; удосконалення підприємства; розвитку спеціалізації; підвищення продуктивності ресурсів; збільшення обсягу вироблених товарів та послуг; що у свою чергу призводить до підвищення рівня добробуту населення;

- виручка від зовнішньої торгівлі є джерелом накопичення капіталу, який у майбутньому може бути спрямований на промисловий розвиток.

Можливість участі у міжнародній торгівлі є одним з основних критеріїв для вступу до міжнародних організацій та економічних спілок. Участь у міжнародних організаціях також може забезпечити додаткові можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності та зробити її більш передбачуваною та безпечною.

4. Складовими зовнішньої торгівлі є експорт та імпорт. Експорт товарів – вивіз із країни товарів вітчизняного виробництва та реекспорт товарів. Реекспорт товарів – вивезення товарів іноземного походження, які раніше ввезені в країну, але не зазнали переробки в цій країні. Імпорт товарів – ввезення в країну товарів для використання у середині країни, включаючи реімпортовані товари та товари, призначені для наступного реекспорту. Реімпорт товарів – ввезення товарів, раніше вивезених із країни, які не що зазнали переробки за межами країни.

5. Головна мета державного регулювання полягає у вирішенні проблем і усуненні протиріч в рамках механізму вільної конкуренції. Механізм державного регулювання зовнішньої торгівлі складається з інституційної та функціональної складової. Інституційна складова представлена тими державними структурами, які уповноважені на прийняття рішень та вироблення заходів щодо регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Як правило, державне регулювання зовнішньої торгівлі здійснюється за допомогою нетарифного регулювання та митного регулювання. Основним

інструментом митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності є мито.

6. Заходи, підтримки зовнішньоторговельної діяльності що застосовуються за кордоном згідно з прийнятими іноземними державами міжнародними зобов'язаннями відповідають правилам і принципам Всесвітньої організації торгівлі (СОТ). Також робота з експортного спрямування будується з дотриманням принципів сумлінної конкуренції, без ув'язки державного фінансового чи іншого сприяння на результати експорту.

7. Світова практика управління зовнішньоторговельною діяльністю показує, що:

- залучення держави до експортного маркетингу досить обмежене і належить переважно до консультування, підтримки за допомогою торгових та дипломатичних представництв, надання сприяння та фінансової підтримки в участі та організації виставок за кордоном, бізнес зустрічей та економічних форумів;

- державна підтримка експорту, як правило, спрямована на малі та середні підприємства;

- дипломатичні представництва країни за кордоном можуть відігравати істотну роль у наданні консультаційних послуг національним експортерам;

- найбільш ефективний захід просування експорту – загальна лібералізація торгівлі, приватизація та переведення експортних ініціатив та рішень на мікро рівень;

- торгові будинки та інші об'єкти товаропровідних мереж, як правило, організовуються на території країни експортера, оскільки законодавство низки країн (наприклад, Китай) не дозволяє створення іноземних товаропровідних мереж на своїй території.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ХАРЧОВОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

2.1. Аналіз зовнішньої торгівлі України в сучасних умовах

Основними показниками, якими можна охарактеризувати зовнішню торгівлю в Україні є обсяг експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту. В табл. 2.1. представимо данні зовнішньоторговельного обороту України за 2014 – 2023 роки (за даними офіційного сайту Мінфін в млрд. грн.).

Таблиця 2.1

Динаміка показників експортно-імпортної діяльності в Україні
за 2014 – 2023 роки

Роки	Номінальний ВВП за рік млрд. грн.	Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг,		Сальдо	
		млрд. грн.	в % до ВВП	млрд. грн.	в % до ВВП	млрд. грн.	в % до ВВП
2014	1566,7	770,1	49,2	834,1	53,2	-64	-4
2015	1979,5	1044,5	52,8	1084,0	54,8	-39,5	-2
2016	2383,2	1174,6	49,3	1323,1	55,5	-148,5	-6,2
2017	2982,6	1430,2	47,9	1618,7	54,3	-188,5	-6,4
2018	3558,7	1608,9	45,2	1914,9	53,8	-306	-8,6
2019	3974,6	1636,4	41,2	1947,6	49,0	-311,2	-7,8
2020	4194,1	1637,4	39,0	1681,5	40,1	-44,1	-1,1
2021	5491,0	2224,7	40,7	2286,1	41,9	-61,4	-1,2
2022	5191,0	1840,6	35,5	2712,3	52,3	-871,7	-16,8
2023	6537,8	1968,9	28,6	3237,0	49,5	-1268,1	-20,9

Джерело: розроблено автором за [27]

З табл. 2.1 можна зробити наступні висновки: за 2014 – 2023 роки візуально простежується зростання зовнішньоторговельного обороту України. При цьому за роками спостерігається коливання зниження або зростання експорту та імпорту товарів та послуг в Україні. Найбільший обсяг експорту за досліджуваний період був досягнутий в 2021 році (2224,7 млрд. грн. – після зниження зовнішньоекономічної активності в світі у зв'язку з пандемією коронавірусу), найбільший обсяг імпорту досягнутий в 2023 році (3237 млрд. грн.), найменший обсяг експорту та імпорту в Україні

простежується на початку дослідження – в 2014 році. (770,1 млрд. грн. та 834,1 млрд. грн. відповідно).

Дані табл. 2.1 свідчать, що останні 10 років в Україні було від’ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту, а це означає, що обсяг імпорту перевищував обсяг експорту.

Далі аналізуємо структуру зовнішньоторговельного обороту України (рис. 2.1)

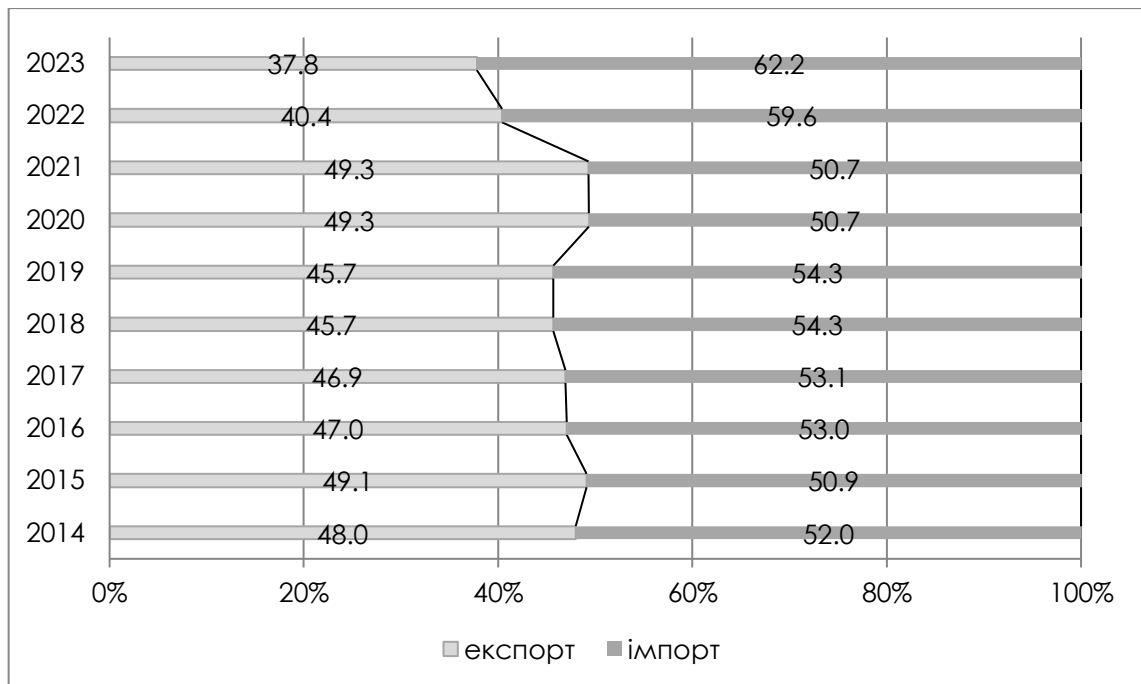

Рис. 2.1. Структури зовнішньоторговельного обороту України за 2014 – 2023 роки, %

Джерело: розроблено автором за [27]

З рис. 2.1 видно, що на протязі 2014 - 2023 років спостерігається повільна тенденція до зменшення частки експорту в зовнішньоторговельному обороті України (з 48% в 2014 році до 37,8% в 2023 році). Найвище значення частка експорту в зовнішньоторговельному обороті мала у 2015 році (49,1%), найменше – у 2023 році (38,7%), Політичні події останніх двох років підірвали економічну стабільність України і перетворюють економіку країни в імпротоорієнтовану, що ще більше має негативний вплив на стан економічного розвитку держави.

Частка імпорту в зовнішньоторговельному обороті за 2014 – 2023 роки була найвищою в 2023 році (62,2%), найнижчою – в 2020, 2021 роках (50,7%).

Важливе значення для аналізу зовнішньоторговельного обороту країни мають наступні показники: зовнішньої торгівлі частка зовнішньої торгівлі у валовому внутрішньому продукті країни, експортні та імпорتنі квоти, коефіцієнт покриття імпорту експортом. Значення даних показників за досліджуваний період представлені на рис. 2.2.

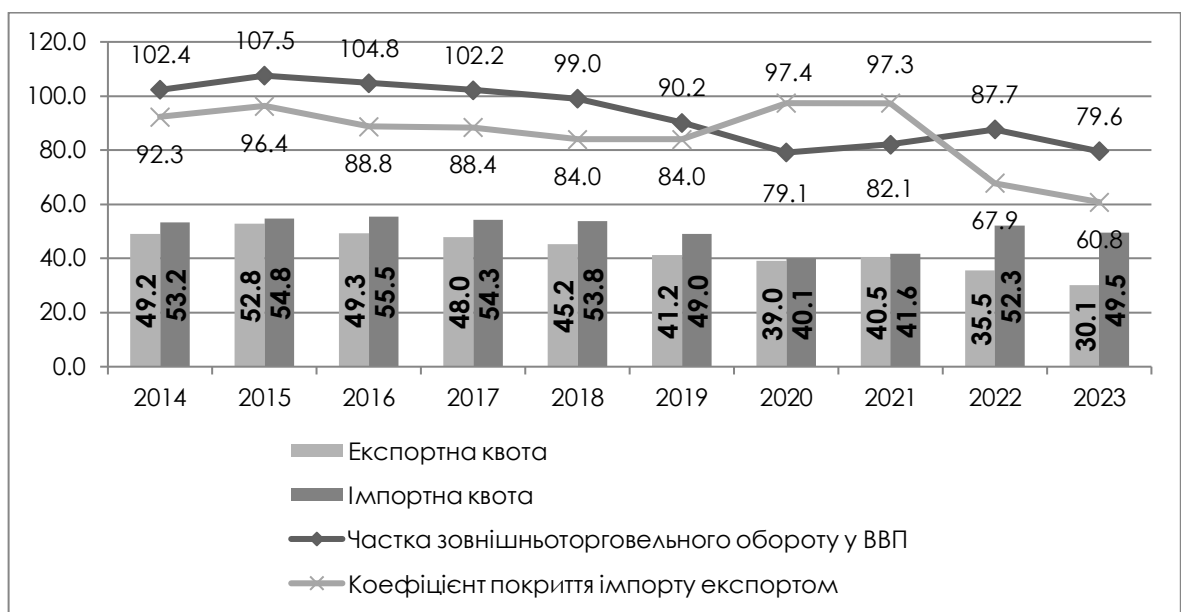

Рис. 2.2. Показники зовнішньої торгівлі України за 2014 – 2022 роки

Джерело: розроблено автором за [27]

Коефіцієнт покриття імпорту експортом визначається як відношення обсягів експорту країни до обсягів імпорту. Якщо торговельний баланс має позитивне сальдо, коефіцієнт є більшим за одиницю, і має від'ємне сальдо, якщо він буде меншим за одиницю. За досліджуваний період зазначений коефіцієнт в відсотковому значенні не перевищив 100%. Найвищим він був в 2020 році (97,4%), найнижчим – в 2023 році (60,8%).

Щодо квот, то вони відображають місце країни на світовому ринку товарів і послуг. Експортна квота – відношення експорту країни до її ВВП, характеризує місце країни на світовому ринку товарів і послуг як продавця.

Залежність економіки України від експорту за досліджуваний період має чітку тенденцію до зниження (з 49,2% в 2014 році до 30,1% в 2023 році).

Імпортна квота – відношення обсягу імпорту до ВВП характеризує залежність країни від світових ринків товарів і послуг. Залежність економіки України від імпорту за досліджуваний період була нерівномірною – від 55,5% в 2016 році (найвищий рівень), до 40,1% в 2020 році (найнижчий рівень). На протязі усього досліджуваного періоду відбувалася нестача експортних надходжень для оплати імпортованих товарів та послуг.

Інтенсивність міжнародних торговельних зв'язків країни характеризує зовнішньоторговельна квота – відношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП. Якщо значення даного показника перевищує 45%, то економіку країни вважають відкритою. Чим більшим є значення зовнішньоторговельної квоти, тим більш відкритою є національна економіка. Отже з рис. 2.2 можна зробити висновок, що за досліджуваний період економіка України була відкритою.

Далі проведемо аналіз структури зовнішньоторговельного обороту України за обсягом товарів та послуг і просторовому чиннику в доларах США. Для цього використаємо дані про показники зовнішньої торгівлі України, розраховані за методикою Національного банку України.

Динаміка зовнішньої торгівлі Україні в розрізі товарів та послуг за досліджуваний період представлена в табл. 2.2.

З табл. 2.2 видно, що експорт Україні складається як з товарів так і з послуг. Експорт як товарів, так і послуг не має загальної тенденції до зростання чи зниження. В відповідності від значних світових подій, наприклад, політична нестабільність в країні, економічні та фінансові кризи, девальвація національної валюти, пандемія, коливання світових цін, військові конфлікти змінювався за роками обсяг товарів і послуг, що експортувала Україна на світовий ринок. Якщо порівнювати 2014 рік з 2023 роком, то обсяги експорт товарів в 2023 році в млрд. дол. нижче їх обсягів в проти 2014 року на 15,9 млрд. дол США (31,4%) і складає 34,7 млрд. дол.

США (найвище значення показника спостерігається в 2021 році – 63,1 млрд. дол, найнижче – в 2016 році – 33,6 млрд. дол США). Щодо обсягу експорту послуг, то він зріс на 1,5 млрд. дол. США (на 10,1%) в 2023 році в порівнянні з 2014 роком і складав 16,4 млрд. дол. США (найвище значення показника спостерігається в 2021 році – 18,4 млрд. дол, найнижче – в 2015, 2016 роках – 12,4 млрд. дол США). Частка товарів в експорті товарів та послуг мала тенденцію до зниження (окрім 2021 року) і в 2023 році становила 68% проти 42% частки експорту послуг.

Таблиця 2.2

Структура зовнішньої торгівлі України за товарами та послугами

Роки	Експорт				Частка товарів в експорті, %	Імпорт				Частка товарів в імпорті, %
	товарів		послуг			товарів		послуг		
	Млрд. дол. США	Темпи росту, %	Млрд. дол. США	Темпи росту, %		Млрд. дол. США	Темпи росту, %	Млрд. дол. США	Темпи росту, %	
2014	50,6	85,5	14,9	100,0	77,3	57,7	71,0	12,4	100,0	82,3
2015	35,4	70,1	12,4	120,2	74,1	38,9	67,4	11,3	109,7	77,5
2016	33,6	94,7	12,4	100,0	73,0	40,5	104,2	12,0	94,2	77,1
2017	39,7	118,3	14,2	87,3	73,7	49,4	121,9	13,3	90,2	78,8
2018	43,3	109,2	15,8	89,9	73,3	56,1	113,6	14,5	91,7	79,5
2019	46,1	106,3	17,5	90,3	72,5	60,3	107,7	15,7	92,4	79,3
2020	45,1	97,9	15,6	112,2	74,3	51,9	86,0	11,2	140,2	82,3
2021	63,1	139,8	18,4	84,8	77,4	69,8	134,3	14,4	77,8	82,9
2022	40,9	64,8	16,6	110,8	71,1	55,6	79,6	27,7	52,0	66,7
2023	34,7	84,8	16,4	101,2	67,9	63,5	114,3	25,0	109,7	71,8

Джерело: розроблено автором за [28]

Обсяг імпорту товарів зріс в 2023 році в порівнянні з 2014 роком на 5,8 млрд. дол. США (на 10,1%) і складав 63,5 млрд. дол. США, а імпорт послуг зріс у 2 рази і складав 25,0 млрд. дол. США. В структурі імпорту переважає частка імпорту товарів, но як і в експорті вона має тенденцію до зниження (з 82,3% в 2014 році по 71,8% в 2023 році).

Динаміка структури експорту товарів за товарними групами представлена на рис. 2.3. Отже, в товарному експорті України за досліджуваний період найбільшу частку займали продовольчі товари та сировина для їх виробництва. Їх частка зросла з 33% в 2014 році до 63,4% в

2023 році. Це зростання здійснилось за рахунок зниження частки чорних та кольорових металів, вона знизилась з 29,6% в 2014 році до 11,2% в 2023 році. Спостерігається також зниження частки усіх інших товарів.

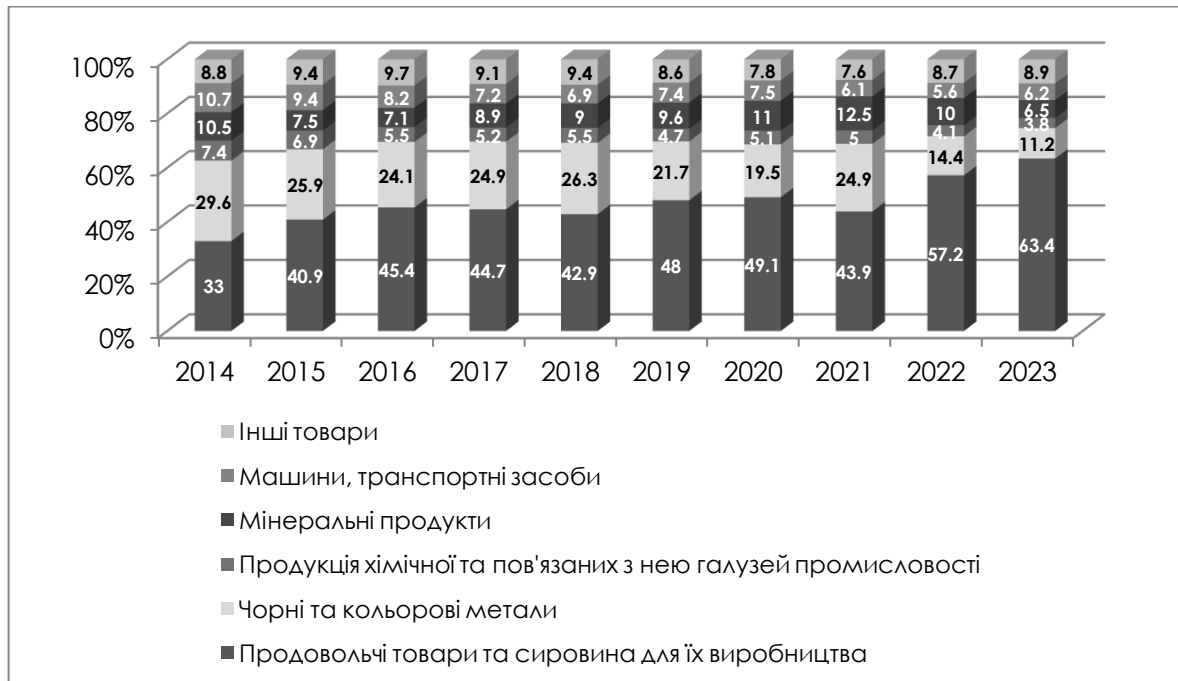

Рис. 2.3. Структура експорту товарів з України за 2014 – 2023 роки

Джерело: розроблено автором за [28]

Структура імпорту товарів за товарними групами представлена на рис. 2.4. Найбільша їх частка приходить на мінеральні продукти, машини і устаткування та продукцію хімічної галузі. Так, за період з 2014 по 2023 роки частка машин та устаткування зросла на 12,3 в.п. (з 18,6% в 2014 році до 30,9% в 2023 році). Мінеральні продукти займають п'яту частину імпорту товарів в Україну, їх частка за досліджуваний період скоротилась на 10,1 в.п. (з 26,4% в 2014 році до 16,3% в 2023 році), питома вага продовольчих товарів, чорних та кольорових металів та продукції хімічної промисловості майже не змінилась за весь досліджуваний період і складала 10%, 5% та 17% відповідно.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну позначилось як на внутрішній економічній ситуації в нашій країні, так і на поставки української продукції за кордон і змінило географічну структуру зовнішньої торгівлі країни.

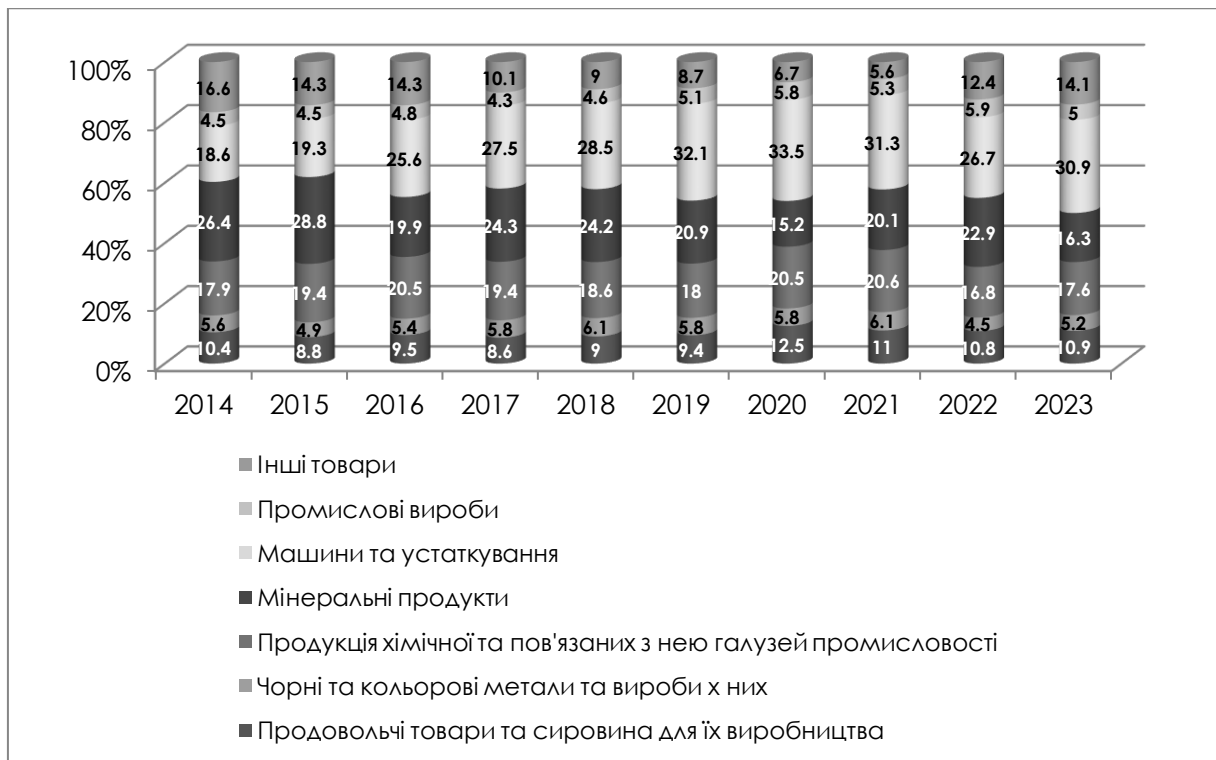

Рис. 2.4. Структура імпорту товарів з України за 2014 – 2022 роки

Джерело: розроблено автором за [28]

На рис. 2.5 наведена структура експорту та імпорту товарів за географічною структурою. В 2017 році найбільшими імпортерами з України були країни Європи (36%) та Азії (32%). 18% експорту товарів з України припадало на країни СНД, у тому числі на Росію та Білорусь. В 2023 році структура експорту товарів змінилась в бік збільшення частки поставок до Європи (65% загального обсягу) та за рахунок цього зниженням частки поставок в інші регіони.

Проаналізувавши наведені дані НБУ, щодо розподілу імпорту України за географічними регіонами, робимо висновок, що основними постачальниками імпортованих товарів в Україну в 2017 році були країни Європи (41% імпорту товарів), Азії (20%), та країн СНД (26%). Зміни політично-економічної ситуації в нашій країні за останні 2 роки призвели до наступних змін в географічній структурі імпорту: зросли частка імпорту з країн Європи на 10 в.п. (до 51%) та країн Азії на 13 в.п. (до 33%), значно знизилась частка імпорту товарів з країн СНД – на 20 в.п.

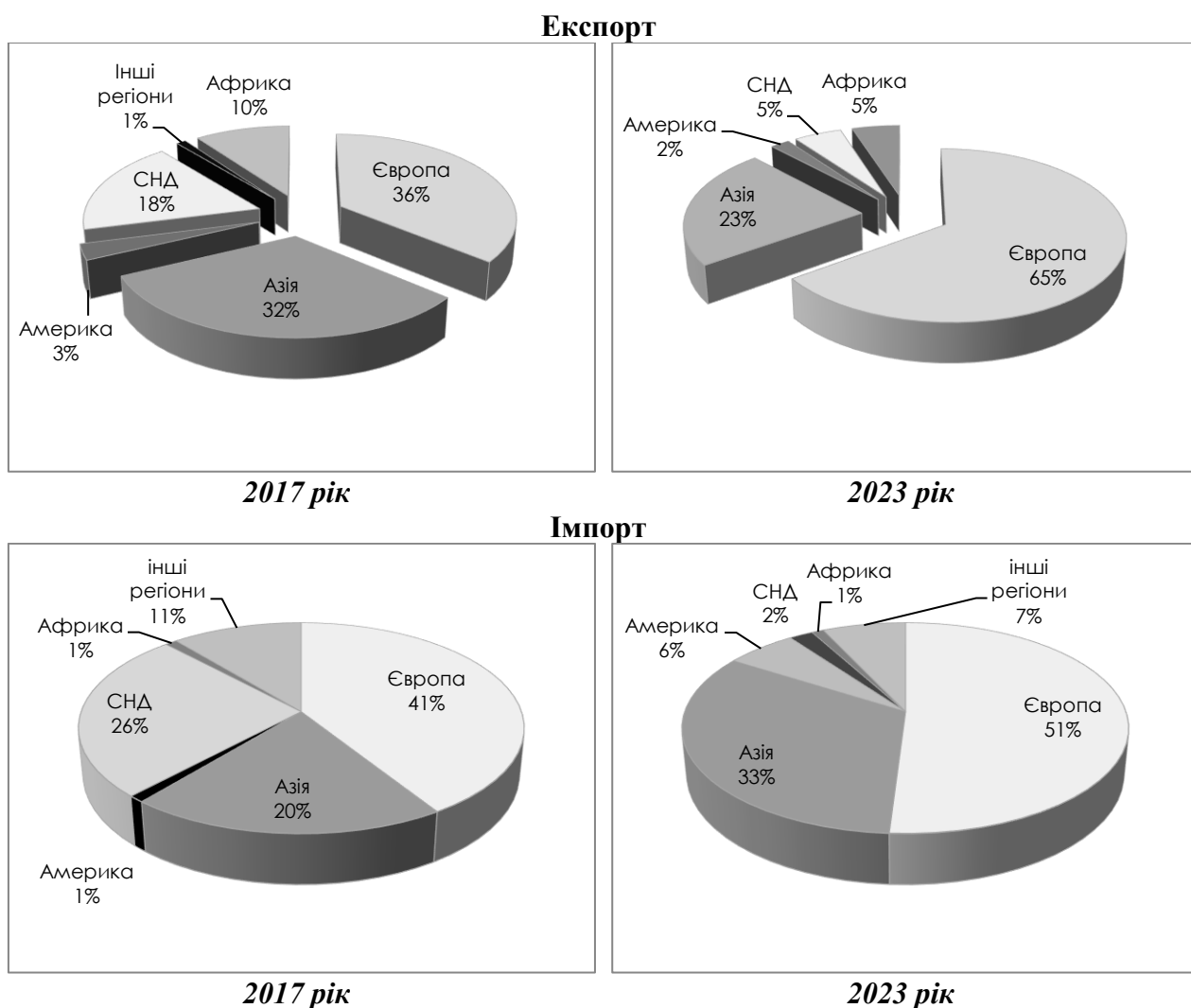

Рис. 2.5. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами
Джерело: розроблено автором за [28]

Зауважимо, що зростання як експорту так і імпорту товарів з країн Європи визване пільговими умовами торгівлі України з зазначеними країнами в умовах воєнного конфлікту на території нашої держави в 2022 - 2023 роках.

Темою нашого дослідження є зовнішня торгівля України харчовими продуктами. Вони входять в проаналізовану нами групу «продовольчі товари та сировина для їх виробництва». Дана група, як нами вже зазначалось є основною статтею експорту України та десятою часткою імпорту. Тому доцільно розглянути стан міжнародного ринку продовольчих товарів та визначити місце України на ньому.

2.2. Стан світового ринку торгівлі продовольчими товарами та місце України на ньому

Розглянемо сучасні тенденції світового ринку продовольства. Країни, які здатні забезпечити своє населення достатньою кількістю продуктів харчування і при цьому мають надлишок для експорту, посилюють свої позиції в міжнародних економічних відносинах, а їх продукція стає одним з найважливіших інструментів впливу на глобальну економіку та політику. Особливе занепокоєння викликають дії країн-експортерів, які використовують експортні обмеження для захисту своєї продовольчої безпеки. В результаті знижуються обсяги експортних поставок, що ще більше загострює і без того складну ситуацію в імпортозалежних країнах, що розвиваються, які зазнають найбільших збитків від нинішньої продовольчої кризи.

Ціни на основні продовольчі товари знаходяться зараз на дуже високому рівні. Після періоду відносної стабільності в 2014-2019 рр. світові ціни на продовольство стали різко підвищуватися з 2020 р. на тлі екстремальних погодних умов та пандемії COVID-19, а у березні 2022 р., після початку агресії Росії в Україні, досягли рекордних значень. Індекс продовольчих цін ФАО склав у березні 2022 р. 159,7 проти 125,7 у 2021 р. та 98,1 у 2020 р.

Одна з найважливіших проблем – відсутність балансу між попитом і пропозицією на глобальному продовольчому ринку. Самі поставки продовольства знаходяться під сильним впливом екстремальних погодних явищ, збройних конфліктів, пандемій та інших надзвичайних та форс-мажорних факторів. В умовах глобалізації навіть незначні порушення в ланцюжку поставок швидко поширюються світом на основі ефекту доміно. Багато країн, які зіткнулися на початку пандемії COVID-19 з ризиком потенційної нестачі продуктів харчування, почали запроваджувати обмеження на експорт продовольчих товарів та добрив. Станом на листопад

2022 р. 19 країн запровадили 24 заборони на експорт продовольства, а вісім – 12 заходів, що обмежують експорт [29].

За оцінкою експертів Світового банку, заборони на експорт, запроваджені з початку військового конфлікту в Україні, призвели у липні 2022 р. до зростання світових цін більш ніж на 5% за такими товарами, як соєва олія (14%), рис (12,3%), пшениця (9%), цитрусові (8,9%) та кукурудза (6,1%) [30].

Хоча продовольчі товаропровідні ланцюжки виявилися досить стійкими, пандемія звузила рівень продовольчої безпеки деяких країн. Для багатьох країн цей економічний спад продовжився і в 2021 р. Війна на Україні каскадно впливає на світову економіку, що вже постраждала від пандемії COVID-19 та змін клімату. Вона серйозно підірвала продовольчі та енергетичні ринки, веде до перебоїв в експорті та порушень процесу переміщення товарів від постачальників до споживачів, позначається на доступності продовольства у світі. Значимість впливу пояснюється тим, що Україна входить до світових житниць за виробництвом пшениці та ячменю, кукурудзи соняшникової олії. Хоча роль України у світовому виробництві продовольства не можна назвати домінуючою, але для багатьох країн вона є ключовими постачальниками.

Згідно з даними за період з січня по вересень 2022 р., майже в всіх країнах із низьким та середнім рівнем доходу населення спостерігалось сильне зростання внутрішніх цін на споживчі товари. У 84,2% країн з низьким рівнем доходу, у 88,9% країн із доходом нижче середнього та у 93% країн з доходом вищим за середній рівень інфляції (порівняно з попереднім оком) був вищим за 5%. Десятку країн-лідерів зростання цін на продовольство очолили Зімбабве (номінальна інфляція 340%), Ліван (208%), Венесуела (109%), Туреччина (92%) та Аргентина (87%) [29].

Світові ціни на продовольство, як показує статистика, невпинно зростали з початку пандемії COVID-19, але у квітні 2022 р. вони досягли максимального значення за десятиліття. Крім того, ціни на добрива станом на

червень 2022 р. більш ніж удвічі перевищили середні показники 2000–2020 рр., а витрати на морські перевезення – відповідно більш ніж утричі (через руйнування транспортної інфраструктури, особливо портів в Україні, а також зростання цін на паливо) [31].

Хоча у другому та третьому кварталах 2022 р. світові ціни на деякі продовольчі товари, такі як пшениця, кукурудза та рослинні олії, знижувалися, споживчі ціни на продовольство залишилися високими. Для країн, що розвиваються, причина полягала в зміцненні долара США. За час із січня по червень 2022 р. валюти країн, що розвиваються, знецінилися по відношенню до долара США на 5,1%. За той же період дохідність суверенних облігацій цих країн збільшилася на 162 базові пункти. В результаті борги країн, що розвиваються та їх рахунки за імпортом зросли. У червні 2022 р. торговий дефіцит країн з низьким доходом був на 2,5 млрд дол. вищим, ніж міг би бути за умови стабілізації цін на ключові сировинні товари на рівні, що спостерігався до початку війни в Україні. Крім того, у 62 найбільш уразливих країнах рахунки за імпортом продовольства з початку війни збільшилися на 24,6 млрд дол.

Дала проаналізуємо стан світової торгівлі основними продовольчими товарами за 2021 – 2023 роки за даними продовольчої та сільськогосподарської організації ООН – ФАО (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка світової торгівлі основними продовольчими товарами
за 2021 – 2023 роки

Показники	роки			Відхилення 2023/2021	
	2021	2022	2023	в сумі	в %
Пшениця, млн. тон	195,9	199,6	193,7	-2,2	3
Рис, млн. тон	56,0	53,6	56,6	0,6	5,5
Олії та жири, млн. тон	133,6	126,8	137,2	3,6	8,2
Цукор, млн. тон	60,8	61,3	60,7	-0,1	-1,0
М'ясо та м'ясні вироби, млн. тон	42,0	41,8	42,1	0,1	0,6
Молоко, млн. тон	88,6	84,6	84,1	-4,5	-0,5
Риба та морепродукти, млн. тон	66,8	68,0	68,2	1,4	0,3
<i>Риба та морепродукти, млн. дол США</i>	176,6	190,2	192,4	15,8	1,2

Джерело: розроблено автором за [32]

Пшениця. Після сезону 2022/23 рр., що відзначився рекордно високими виробництвом, запасами та обсягами торгівлі, у 2023/24 рр. на ринку виробництва даної зернової культури є скорочення, хоча обсяги поставок залишаються достатніми. Загальний обсяг виробництва пшениці в 2023 р. становило 777 млн т, що на 3,0 відсотка менше рекордного значення 2022 р. Основне зниження відбудеться в Австралії після рекордних урожаїв в країнах у 2022 р. провідних виробників, включаючи Україну та Казахстан, зменшення буде менш значним.

Світова торгівля пшеницею (включаючи борошно в зерновому еквіваленті) у 2023/24 рр. знизилась на 3,0 відсотка до 194 млн. т. Зменшення обумовлено скороченням закупівель пшениці Китаєм та Європейським Союзом, де у 2022/23 рр. Спостерігалось різке зростання імпорту із України. Що стосується експорту, збільшення поставок з Аргентини та Європейського союзу не зможе компенсувати зниження експорту Австралією та Україною. Світові експортні ціни на пшеницю демонструють рух униз із середини 2022 р. завдяки вирішенню ситуації з поставками з України шляхом реалізації Чорноморської зернової ініціативи. Світові ціни на пшеницю розпочали сезон 2023/24 рр. з більш низького рівня, ніж очікувалося в 2022 р.

Сприятливі умови для виробників через вищі ціни, зниження вартості добрив та державна підтримка, що триває, призвели до збільшення світового виробництва рису в 2023/24 рр. На 1,3 відсотка до 523,5 млн. т. У регіонах вирощування рису, крім Латинської Америки, Карибського басейну та Океанії, врожай вищий, ніж у 2022/23 рр., хоча на тлі невизначеності через погоду обсяги виробництва в Азії можуть виявитися нижчими за рекорди останніх років.

Після трьох років зростання скорочення експортних обсягів та вищі ціни для імпортерів привели до скорочення світової торгівлі рисом у 2022 р. на 4,3 відсотка до 53,6 млн т. Усі регіони, за винятком Латинської Америки та Карибського басейну, зменшують закупівлі порівняно з 2022 р. Однак

зусилля щодо стримування інфляції навпаки сприятимуть збереження імпорту, особливо в Азії на високому рівні. Найбільше скорочення експорту очікується з боку Індії. Помітно скоротить експорт рису Пакистан. Аргентина, Бразилія, Сполучені Штати Америки теж зменшать постачання. Після збільшення протягом більшої частини 2022 року, світові ціни на рис продовжили зростання і у 2023 р. У той же час через військових дій в Україні вирощування насіння соняшнику скоротилось.

Світове виробництво цукру в 2022/23 рр. становить 177,5 млн т, що на 1,9 млн т, або 1,1 відсотка, більше, ніж у 2021/22 рр. Збільшення обумовлено відновленням виробництва у Бразилії — найбільшому світовому виробнику та експортер цукру. Обсяги світової торгівлі цукром у 2022/23 рр. становлять 60,7 млн т, що на 1 відсоток менше показників сезону 2021/22 рр. Падіння обумовлено скороченням експортних поставок Європейським Союзом, Індією та Мексикою, що не компенсується розширенням постачання з Бразилії.

Щодо імпорту, уповільнення темпів зростання світової економіки у поєднанні з високими світовими цінами на цукор веде до падіння світового попиту цукор. Китай, найбільший світовий імпортер цукру, скорочує закупівлі вже другий сезон поспіль на фоні високих світових цін та достатніх внутрішніх запасів. У той же час імпорт цукру до Європейського Союз виріс в порівнянні з минулим роком на фоні високих внутрішніх цін та скорочення власного виробництва. Світові ціни на цукор зростали з листопада 2022 р. у травні 2023 р. досягли максимуму з жовтня 2011 р. Збільшення цін обумовлено, головним чином, скороченням світових поставок.

У 2023 р. здійснилось незначне зростання світового виробництва м'яса до 364 млн т, здебільшого за рахунок збільшення виробництва м'яса птахів на тлі сильного попиту на нього з боку сектора громадського харчування, та його високої привабливості завдяки доступності, навіть незважаючи на широке поширення пташиного грипу та підвищення цін на корми. Також очікується збільшення виробництва баранини в Азії та Океанії.

Світова торгівля м'ясом та м'ясопродуктами в 2023 р. досягла 42 млн т, що лише трохи вище за рівень 2022 р. Дане зростання обумовлено збільшенням імпорту на фоні відновлення сфери громадського харчування після закінчення дії ковидних обмежень, особливо у Китаї. На рис. 2.6 представлена структура реалізації м'яса за його видами.

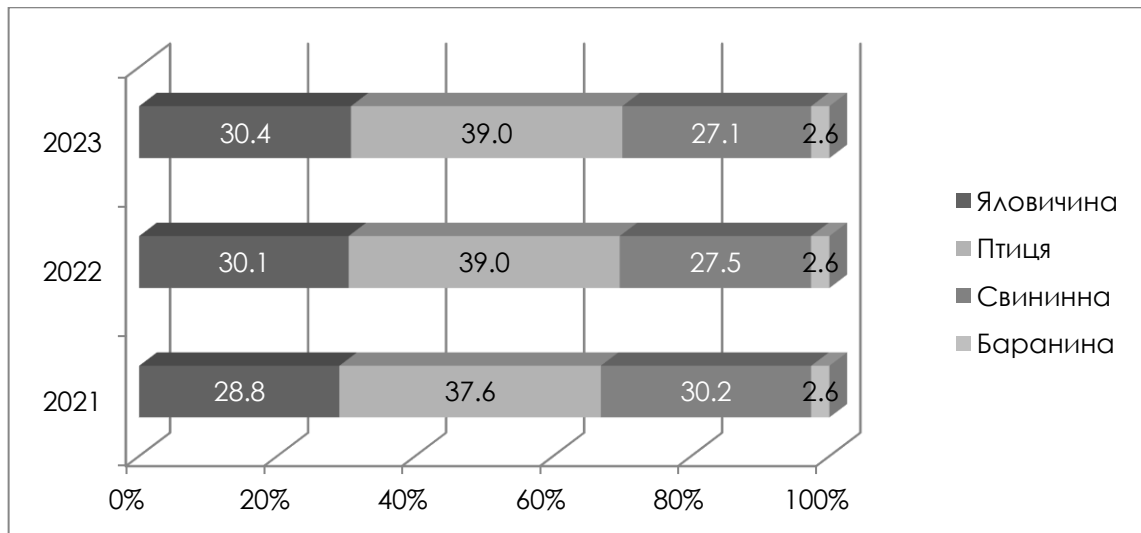

Рис. 2.6. Структура зовнішньої торгівлі м'ясом

Джерело: розроблено автором за [32]

Як видно з рис. 2.6 найбільший обсяг реалізації м'яса припадає на м'ясо птахів (39%) найменший – на м'ясо баранини (2,6%).

Світове виробництво молока у 2023 р. досягло 944 млн т, що на 0,9 відсотка більше, ніж у 2022 р., це другий рік слабкого зростання дано виду продукції. Значне скорочення обсягів виробництва молока у Південній Америці, Африці, Європі та Океанії порівняно з попереднім роком буде перекрито зростанням виробництва в Азії, Північній та Центральній Америці та країнах Карибського басейну. Зростання надоїв та поголів'я худоби в Індії та Пакистані, висока продуктивність великих молочних ферм у Китаї є основними факторами збільшення виробництва молока Азії.

Загальний обсяг світової торгівлі молочними продуктами у 2023 р. складає 85 млн т, що майже дорівнює минулорічному значенню. Зростання попиту на імпорт у Центральній Америці, Північній Африці, Близькому

Сході та Південно-Східній Азії буде компенсовано скороченням імпорту з Китаю, Європейського Союзу, Малайзії та інших країн. Основними причинами скорочення імпорту Китаєм є зростання внутрішніх поставок та високі запаси, особливо цільного сухого молока. У багатьох країнах, що розвиваються негативно позначатися на імпорті складна економічна ситуація, інфляція та обмежена доступність іноземної валюти.

У 2023 р. світовий сектор рибальства та аквакультури зіткнувся зі слабким попитом на більшість основних товарних груп. За останній рік купівельна спроможність на основних ринках помітно знизилася через інфляцію, а економічна невизначеність підкосила зростання. Світове виробництво морських тварин у 2022 р. виросло на 1,2 відсотка та у 2023 р., зросло ще на 0,6 відсотка. Зниження уловів компенсуватиметься збільшенням виробництва у аквакультурі. Що стосується диких видів, то зниження уловів тунця вже призвело до зростання цін на нього. Ціни на головоногих молюсків, що були порівняно низькими, останнім часом різко зросли на тлі очікуваного 2023 р. скорочення поставок восьминогів та кальмарів. Ще однією причиною зростання цін у поточному році стало скорочення квот на вилов. Зменшення квот на вилов скумбрії та сільді призведе до скорочення видобутку дрібних пелагічних видів, що вживаються для харчування. У 2022 р. улови анчоуса були низькими. Оскільки більшість квот на вилов анчоуса в 2023 р. ще не розподілено, на ринку зберігається значна невизначеність. В даний час постачання риб'ячого жиру дуже обмежені, а ціни на нього більш ніж у двічі перевищують рівень червня 2022 року.

Далі розглянемо географічну структуру зовнішньої торгівлі деякими основними харчовими продуктами за даними світової статистики за 2022 рік. (табл. 2.4).

Обсяг світового експорту товарів групи «М'ясо та харчові м'ясні субпродукти» у 2022 році перевищив 159 млрд доларів (відповідно до 127 країн). Роком раніше цей показник становив 151 млрд доларів (за даними 131 країн). Основними експортерами товарів цієї групи у 2022 році були:

Бразилія - 15% світового експорту (23 млрд доларів), США – 14,6% (23 млрд), Нідерланди – 7,21% (11,5 млрд), Австралія – 7,15% (11,4 млрд), Іспанія – 6,2% (9,91 млрд).

Таблиця 2.4

Обсяги світового експорту та імпорту основних товарних груп харчових продуктів в 2022 році, млрд. дол. США

Товарна група	Експорт				Імпорт			
	усього	Основні експортери			усього	Основні імпортери		
		країна	сума	частка		країна	сума	частка
М'ясо та харчові м'ясні субпродукти	159	Бразилія	23	15	148	Китай	30	20
		США	23	14,6		США	12,9	8,71
		Нідерланди	11,5	14,6		Японія	11,2	7,55
		Австралія	11,4	7,15		Південна Корея	7,35	4,94
		Іспанія	9,91	6,2		Німеччина	8,1	5,44
Риба та морепродукти	130	Норвегія	15	11,5	140	США	25	17,9
		Китай	12,2	9,31		Китай	18,7	13,3
		Еквадор	8,45	6,45		Японія	11,5	8,25
		В'єтнам	7,97	9,09		Іспанія	7,57	5,39
		Чилі	7,47	5,7		Франція	6,59	4,69
Молочна продукція та яйця	110	Німеччина	13,3	12,1	105	Німеччина	11,6	11
		Нова Зеландія	12	13,2		Китай	9,54	9,05
		Нідерланди	12,6	11,4		Франція	6,31	5,98
		Франція	8,23	7,45		Нідерланди	6,25	5,92
		США	7,91	7,16		Італія	5,36	5,08
Готові страви із м'яса та рибних продуктів	60	Китай	11,7	19,5	45	США	8,13	15,1
		Тайланд	6,96	11,5		Японія	6,65	12,4
		Німеччина	3,72	6,16		Велика Британія	5,13	9,57
		В'єтнам	2,81	4,66		Німеччина	3,9	7,27
		Польща	2,8	4,64		Франція	2,91	5,42
Овочі та коренеплоди	81	Китай	10,1	12,4	81	США	14,7	18
		Мексика	9,22	11,2		Німеччина	7,69	9,41
		Нідерланди	8,19	10		Велика Британія	4,32	5,3
		Іспанія	8,16	9,98		Франція	4,08	4,99
		Канада	6,15	7,51		Китай	3,89	4,76

Джерело: розроблено автором за [32]

Згідно з звітністю основних експортерів, найбільшими торговими потоками експорту товарів даної у 2022 році були:

1) Експорт з Аргентини до Китаю (1,54% світового експорту, 2,46 млрд доларів згідно з звітністю Аргентина)

2) Експорт з Австралії до США (1,43% світового експорту, 2,29 млрд доларів відповідно до звітності Австралія)

3) Експорт із Бразилії до Китаю (6,51% світового експорту, 10,4 млрд доларів відповідно до звітності Бразилія)

4) Експорт із Канади до США (2,52% світового експорту, 4,04 млрд доларів відповідно до звітності Канада)

5) Експорт з Нідерландів до Німеччини (1,46% світового експорту, 2,34 млрд доларів згідно з звітністю Нідерланди)

6) Експорт із Нової Зеландії до Китаю (1,49% світового експорту, 2,39 млрд доларів згідно з звітністю Нова Зеландія)

7) Експорт із США до Китаю (2,71% світового експорту, 4,34 млрд доларів відповідно до звітності США)

8) Експорт із США до Японії (2,24% світового експорту, 3,58 млрд доларів відповідно до звітності США)

Обсяг світового імпорту товарів групи «М'ясо та харчові м'ясні субпродукти» у 2022 році перевищив 148 млрд доларів (відповідно до 139 країн). Роком раніше цей показник становив 145 млрд доларів (за даними 139 країн). Основними імпортерами товарів цієї групи у 2022 році були: Китай - 20% світового імпорту (30 млрд доларів), США – 8,71% (12,9 млрд), Японія – 7,55% (11,2 млрд), Німеччина – 5,44% (8,1 млрд), Південна Корея – 4,94% (7,35 млрд), Франція – 4,55% (6,77 млрд).

Згідно з звітністю основних імпортерів, найбільшими торговими потоками імпорт товарів даної групи у 2022 році були:

1) Імпорт до Китаю з Аргентини (1,97% світового експорту, 2,93 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

2) Імпорт до Китаю з Австралії (1,61% світового експорту, 2,4 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

3) Імпорт до Китаю з Бразилії (6,8% світового експорту, 10,1 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

4) Імпорт до Китаю з Нової Зеландії (1,79% світового експорту, 2,67 млрд доларів відповідно до звітності Китай)

5) Імпорт до Китаю зі США (2,71% світового експорту, 4,04 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

6) Імпорт до Японії зі США (2,3% світового експорту, 3,42 млрд доларів відповідно до звітності Японія)

7) Імпорт до Південної Кореї зі США (2,14% світового експорту, 3,18 млрд доларів відповідно до звітності Південна Корея)

8) Імпорт до Мексики зі США (3,02% світового експорту, 4,5 млрд доларів згідно з звітністю Мексика)

Обсяг світового експорту товарів групи «Риба та ракоподібні, молюски та інші водні безхребетні» у 2022 році перевищив 130 млрд доларів (згідно зі звітністю 131 країн). Роком раніше цей показник становив 123 млрд доларів (за даними 134 країн). Основними експортерами товарів цієї групи у 2022 році були: Норвегія - 11,5% світового експорту (15 млрд доларів), Китай – 9,31% (12,2 млрд), Еквадор – 6,45% (8,45 млрд), В'єтнам – 6,09% (7,97 млрд), Чилі – 5,7% (7,47 млрд).

Згідно з звітністю основних експортерів, найбільшими торговими потоками експорту товарів даної групи у 2022 році були:

1) Експорт із Канади до США (2,79% світового експорту, 3,66 млрд доларів відповідно до звітності Канада)

2) Експорт із Чилі до США (2,23% світового експорту, 2,93 млрд доларів відповідно до звітності Чилі)

3) Експорт з Китаю до Японії (1,41% світового експорту, 1,85 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

4) Експорт із Китаю до США (1,1% світового експорту, 1,45 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

5) Експорт з Еквадору до Китаю (3,29% світового експорту, 4,32 млрд доларів відповідно до звітності Еквадору)

6) Експорт з Еквадору до США (1,43% світового експорту, 1,87 млрд доларів відповідно до звітності Еквадору)

7) Експорт з Індії до США (1,52% світового експорту, 2 млрд доларів відповідно до звітності Індія)

8) Експорт з Індонезії до США (1,08% світового експорту, 1,41 млрд доларів згідно з звітністю Індонезія)

Обсяг світового імпорту товарів групи «Риба та ракоподібні, молюски та інші водні безхребетні» у 2022 році перевищив 140 млрд доларів (згідно зі звітністю 137 країн). Роком раніше цей показник становив 130 млрд доларів (за даними 139 країн). Основними імпортерами товарів цієї групи у 2022 році були: США - 17,9% світового імпорту (25 млрд доларів), Китай – 13,3% (18,7 млрд), Японія – 8,25% (11,5 млрд), Іспанія – 5,39% (7,57 млрд), Франція – 4,69% (6,59 млрд).

Згідно з звітністю основних імпортерів, найбільшими торговими потоками імпорту товарів даної групи у 2022 році були:

1) Імпорт до Китаю з Еквадору (2,53% світового експорту, 3,56 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

2) Імпорт до Китаю з В'єтнаму (1,19% світового експорту, 1,67 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

3) Імпорт до Швеції з Норвегії (3,79% світового експорту, 5,32 млрд доларів відповідно до звітності Швеція)

4) Імпорт у США з Канади (2,58% світового експорту, 3,62 млрд доларів відповідно до звітності США)

5) Імпорт у США з Чилі (2,49% світового експорту, 3,5 млрд доларів відповідно до звітності США)

7) Імпорт до США з Китаю (1,23% світового експорту, 1,73 млрд доларів відповідно до звітності США)

8) Імпорт у США з Еквадору (1,19% світового експорту, 1,68 млрд доларів відповідно до звітності США)

9) Імпорт до США з Індії (1,77% світового експорту, 2,48 млрд доларів відповідно до звітності США)

10) Імпорт у США з Індонезія (1,15% світового експорту, 1,61 млрд доларів відповідно до звітності США)

Обсяг світового експорту товарів групи «Молочна продукція; яйця птахів; мед натуральний; харчові продукти тваринного походження, в іншому місці не названі або не включені» у 2022 році перевищив 110 млрд доларів (згідно зі звітністю 135 країн). Роком раніше цей показник становив 99 млрд доларів (за даними 134 країн). Основними експортерами товарів цієї групи у 2022 році були: Німеччина – 12,1% світового експорту (13,3 млрд доларів), Нова Зеландія – 12% (13,2 млрд), Нідерланди – 11,4% (12,6 млрд), Франція – 7,45% (8,23 млрд), США – 7,16% (7,91 млрд).

Згідно з звітністю основних експортерів, найбільшими торговими потоками експорту товарів даної групи у 2022 році були:

1) Експорт із Бельгії до Нідерландів (1% світового експорту, 1,11 млрд доларів згідно з звітністю Бельгія)

2) Експорт із Франції до Німеччини (1,02% світового експорту, 1,13 млрд доларів згідно з звітністю Франція)

3) Експорт з Німеччини до Італії (1,67% світового експорту, 1,84 млрд доларів згідно з звітністю Німеччина)

4) Експорт з Німеччини до Нідерландів (2,25% світового експорту, 2,48 млрд доларів згідно з звітністю Німеччина)

5) Експорт з Ірландії до Великобританії (0,997% світового експорту, 1,1 млрд доларів згідно з звітністю Ірландія)

6) Експорт з Нідерландів до Бельгії (1,72% світового експорту, 1,9 млрд доларів згідно з звітністю Нідерланди)

7) Експорт з Нідерландів до Франції (1,16% світового експорту, 1,28 млрд доларів згідно з звітністю Нідерланди)

Основними імпортерами товарів цієї групи у 2022 році були: Німеччина - 11% світового імпорту (11,6 млрд доларів), Китай – 9,05% (9,54

млрд), Франція – 5,98% (6,31 млрд), Нідерланди – 5,92% (6,25 млрд), Італія – 5,08% (5,36 млрд).

Згідно з звітністю основних імпортерів, найбільшими торговими потоками імпорту товарів даної групи у 2022 році були:

1) Імпорт у Бельгію з Франції (1% світового експорту, 1,06 млрд доларів згідно з звітністю Бельгія)

2) Імпорт до Бельгії з Нідерландів (2,1% світового експорту, 2,21 мільярда доларів США, як повідомляє Бельгія)

3) Імпорт до Китаю з Нової Зеландії (4,88% світового експорту, 5,15 млрд доларів відповідно до звітності Китай)

4) Імпорт до Франції з Нідерландів (1,47% світового експорту, 1,55 млрд доларів згідно з звітністю Франція)

5) Імпорт до Німеччини з Франції (1,11% світового експорту, 1,17 млрд доларів згідно з звітністю Німеччина)

Обсяг світового експорту товарів групи «Готові продукти з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водних безхребетних» у 2022 році перевищив 60 млрд доларів (відповідно до 134 країн). Роком раніше цей показник становив 57 млрд доларів (за даними 133 країн). Основними експортерами товарів цієї групи у 2022 році були: Китай - 19,5% світового експорту (11,7 млрд доларів), Таїланд – 11,5% (6,96 млрд), Німеччина – 6,16% (3,72 млрд), В'єтнам – 4,66% (2,81 млрд), Польща – 4,64% (2,8 млрд).

Згідно з звітністю основних експортерів, найбільшими торговими потоками експорту товарів даної групи у 2022 році були:

1) Експорт із Канади до США (1,94% світового експорту, 1,17 млрд доларів відповідно до звітності Канада)

2) Експорт з Китаю до Гонконгу (1,41% світового експорту, 853 млн доларів згідно з звітністю Китай)

3) Експорт з Китаю до Японії (4,54% світового експорту, 2,74 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

4) Експорт з Китаю до Малайзії (2,26% світового експорту, 1,36 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

5) Експорт з Китаю до Таїланду (1,81% світового експорту, 1,09 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

6) Експорт із Китаю до США (1,82% світового експорту, 1,1 млрд доларів згідно з звітністю Китай)

7) Експорт з Індонезії до США (1,45% світового експорту, 881 млн доларів згідно з звітністю Індонезія)

8) Експорт з Таїланду до Японії (3,71% світового експорту, 2,24 млрд доларів відповідно до звітності Таїланду)

9) Експорт із Таїланду до США (1,67% світового експорту, 1 млрд доларів відповідно до звітності Таїланду)

Обсяг світового імпорту товарів групи «Готові продукти з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків чи інших водних безхребетних» у 2022 році перевищив 53 млрд доларів (відповідно до 140 країн). Роком раніше цей показник становив 49 млрд доларів (за даними 139 країн). Основними імпортерами товарів цієї групи у 2022 році були: США - 15,1% світового імпорту (8,13 млрд доларів), Японія – 12,4% (6,65 млрд), Великобританія – 9,57% (5,13 млрд), Німеччина – 7,27% (3,9 млрд), Франція – 5,42% (2,91 млрд), Нідерланди – 3,88% (2,08 млрд).

Згідно з звітністю основних імпортерів, найбільшими торговими потоками імпорту товарів даної групи у 2022 році були:

1) Імпорт до Канади зі США (2,01% світового експорту, 1,08 млрд доларів відповідно до звітності Канада)

2) Імпорт до Німеччини з Польщі (1,31% світового експорту, 705 млн доларів згідно з звітністю Німеччина)

3) Імпорт до Німеччини з Польщі (1,31% світового експорту, 705 млн доларів згідно з звітністю Німеччина)

4) Імпорт до Японії з Китаю (4,58% світового експорту, 2,45 млрд доларів відповідно до звітності Японія)

5) Імпорт до Японії з Таїланду (4,33% світового експорту, 2,32 млрд доларів відповідно до звітності Японія)

6) Імпорт до Великобританії з Таїланду (1,38% світового експорту, 744 млн доларів відповідно до звітності Великобританія)

7) Імпорт у США з Канада (2,16% світового експорту, 1,16 млрд доларів відповідно до звітності США)

8) Імпорт у США з Індія (1,44% світового експорту, 772 млн. доларів відповідно до звітності США)

9) Імпорт у США з Індонезія (2,21% світового експорту, 1,18 млрд доларів відповідно до звітності США).

Обсяг світового експорту товарів групи «Овочі та деякі їстівні коренеплоди та бульбоплоди» у 2022 році перевищив 81 млрд доларів (згідно зі звітністю 134 країн). Роком раніше цей показник становив 79 млрд доларів (за даними 134 країн). Основними експортерами товарів цієї групи у 2022 році були: Китай - 12,4% світового експорту (10,1 млрд доларів), Мексика – 11,2% (9,22 млрд), Нідерланди – 10% (8,19 млрд), Іспанія – 9,98% (8,16 млрд), Канада – 7,51% (6,15 млрд).

Обсяг світового імпорту товарів групи «Овочі та деякі їстівні коренеплоди та бульбоплоди» у 2022 році перевищив 81 млрд доларів (згідно з звітністю 138 країн). Роком раніше цей показник становив 78 млрд доларів (за даними 139 країн). Основними імпортерами товарів цієї групи у 2022 році були: США - 18% світового імпорту (14,7 млрд доларів), Німеччина – 9,41% (7,69 млрд), Великобританія – 5,3% (4,32 млрд), Франція – 4,99% (4,08 млрд), Китай – 4,76% (3,89 млрд), Канада – 4,53% (3,7 млрд).

Як бачимо з дослідження, Україна на входить в групу основних експортерів та імпортерів харчової продукції. Отже, розглянемо стан зовнішньої торгівлі даною групою товарів та основні її сучасні тенденції в умовах військової агресії.

2.3. Тенденції в зовнішній торгівлі харчовою продукцією України в умовах воєнного стану

С урахуванням направленості нашого дослідження, розглянемо також структуру експорту та імпорту товарів України за класифікацією Державної статистичної служби. До продуктів харчування згідно даної класифікації можна віднести товари з груп I – IV, перелік яких представлено в Додатку А

Отже, в кожній з груп, що наведені в табл. 2.5 включаються підгрупи з товарами, які можна віднести до продуктів харчування, а група IV «Готові харчові продукти» складається тільки з цих продуктів. Розглянемо обсяги українського експорту-імпорту товарів з даних груп за останні декілька років та зміну в їх структурі.

В 2023 році за даними Держстату експорт товарів з України склав 36,2 млрд. дол. США, а імпорт в країну – 63,5 млрд. дол. США. В 2018 році обсяги експорту та імпорту спостерігались в співвідношенні: 47,3 млрд. дол. США – експорт та 57,2 млрд. дол. США – імпорт. Порівняємо які зміни здійснились за досліджуваний період за основними товарними групами, та групами до яких можна віднести продукти харчування. Дані статистичної інформації групують товари в 21 групу.

Аналіз експорту товарних груп представимо в табл. 2.5.

Порівнюючи обсяг експорту товарів з України в 2018 році в порівнянні з 2023 роком відзначимо, що найбільшою товарною групою є група II «Продукти рослинного походження». Обсяг експорту товарів даної групи в 2023 році складав 11,7 млрд. дол. США (32,4% від загального обсягу експорту), що на 18% більше обсягу 2018 року. В 2018 році дана група в загальному обсягу експорту товарів складала 20,9%. Наступною групою по обсягам експорту товарів в 2023 році є група III «Жири та олії тваринного або рослинного походження» (15,6% від загального обсягу експорту). В 2023 році експортовано товарів даної групи на 5,6 млрд. дол. США, що на 25,6% більше ніж в 2018 році. Більше 5% обсягу займають такі групи як: група IV

«Готові харчові продукти» (9,0%), та група I «Живі тварини; продукти тваринного походження» (3,8%). Отже, експорт товарів, в які включаються продукти харчування в Україні в минулому році складав 22,0 млрд. дол. США, або 60,8 % загального експорту.

Таблиця 2.5

Аналіз експорту товарів з України

Групи товарів	2018 рік		2022 рік		2023 рік		Темпи росту, %
	Млн. дол. США	Питома вага, %	Млн. дол. США	Питома вага, %	Млн. дол. США	Питома вага, %	
I.	1210,6	2,6	1471,8	3,3	1363,2	3,8	112,6
II	9896,1	20,9	13472,7	30,5	11716,5	32,4	118,4
III.	4496,5	9,5	5948,6	13,5	5649,1	15,6	125,6
IV.	3018,6	6,4	2496,9	5,7	3271,8	9	108,4
Разом за групами I. - IV	18621,8	39,4	23390	53	22000,6	60,8	118,1
V.	4339,6	9,2	4322,5	9,8	2415,1	6,7	55,7
IX.	1494,6	3,2	1884,9	4,3	1493,4	4,1	99,9
XV.	11632,7	24,6	6003,5	13,6	3916,3	10,8	33,7
XVI.	4654,7	9,8	3732,3	8,5	2621,5	7,2	56,3
Інші товарні групи	6591,6	13,8	4802,4	10,8	3739,3	10,4	56,7
Разом	47335	100	44135,6	100	36186,2	100	76,4

Джерело: розроблено автором за [34]

Якщо порівнювати загальний обсяг по експорту по групах I – IV, то в порівнянні з 2018 роком зросли обсяги за усіма товарними групами, загальний приріст складає 18%. За непродуктивними групами експорту спостерігається значне зменшення обсягу експорту в 2023 році в порівнянні з 2018 роком. Загальне зниження складає 23,6%.

У зв'язку зі змінами в обсягу реалізації товарних груп за період 2018 – 2023 роки, здійснились суттєві зміни в структурі експорту. Так, групи товарів, в які входять продукти харчування складають в 2023 році 60,8% загального експорту проти 53% в 2022 році та 39,4% в 2018 році. Отже, в період воєнного часу в Україні в експорті товарів привалює продукція агропромислового комплексу та її переробка.

Суттєві зміни в структурі експорту по товарним групам в 2023 році в порівнянні з 2018 роком спостерігаються за частками по групі II «Продукти рослинного походження» – зростання на 11 в.п., III «Жири та олії тваринного

або рослинного походження» – зростання на 7 в.п., група IV «Готові харчові продукти» – зростання на 3 в.п. Частки в експорті інших групами зменшились в 2023 році в порівнянні з 2018 роком. Наочно зміну структури в експорті товарів за 2018 та 2023 роки можна побачити на рис. 2.7.

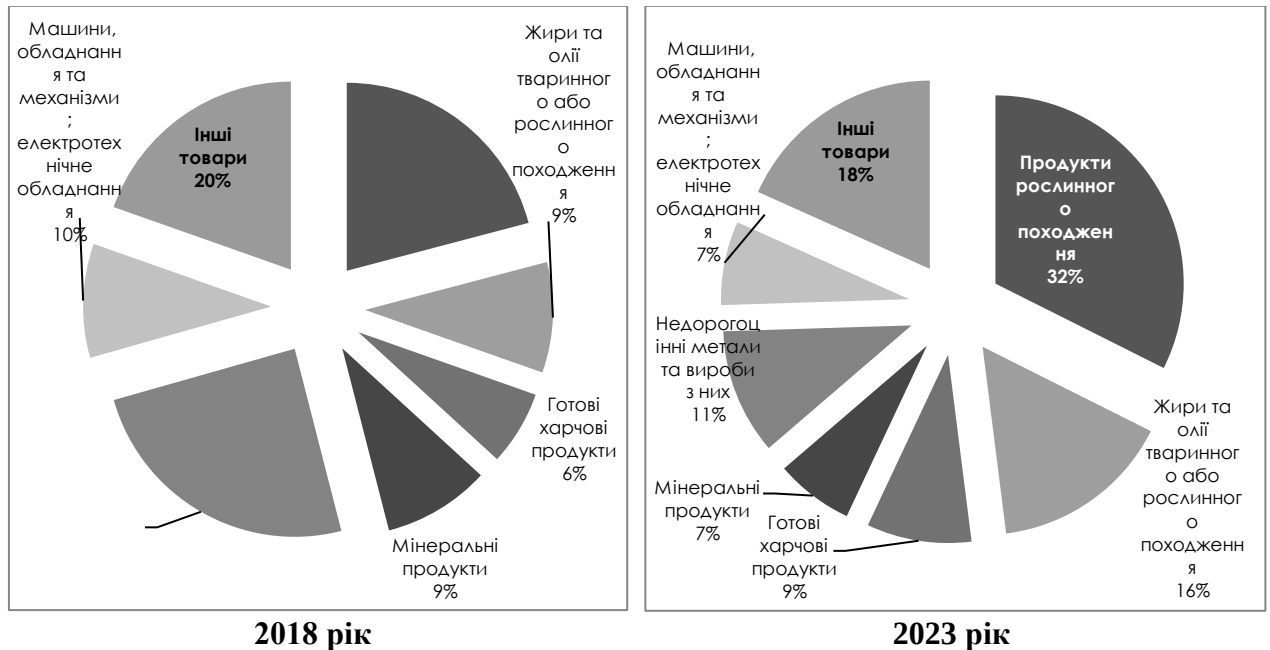

Рис. 2.7. Структура товарного експорту України в 2018 та 2023 році

Джерело: розроблено автором за [34]

Щодо імпорту товарів в Україну, то більш пріоритетними в 2023 році були не продовольчі групи, а товарні групи (табл. 2.6): група V «Мінеральні продукти» – 16,7% від обсягу імпорту (10,6 млрд. дол. США), в порівнянні з 2018 роком зниження обсягу на 25,1%; група XVI «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання» - 17,7% (11,3 млрд. дол. США); VI «Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості» – 11,7% (7,4 млрд. дол. США); XVII «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби» – 12,3% (7,8 млрд. дол. США). Також значними для імпорту товарів в Україну були товарні групи: I «Живі тварини; продукти тваринного походження» (2,1%), II «Продукти рослинного походження» (3,3%), IV «Готові харчові продукти» (5,1 %), VII «Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них» (5,9%), XI «Текстильні матеріали та текстильні вироби» (3,8%), XV «Недорогоцінні метали та вироби з них» (5,3%). На продовольчі

товари припадає 10% загального імпорту товарів в Україну, при цьому він зріс в порівнянні з 2018 роком на 40 % і складав 10,6 млрд. грн.

Таблиця 2.6

Аналіз імпорту товарів в Україну

Групи товарів	2018 рік		2022 рік		2023 рік		Темпи росту, %
	Млн. дол. США	Питома вага, %	Млн. дол. США	Питома вага, %	Млн. дол. США	Питома вага, %	
I.	918	1,6	1175,2	2,2	1341,7	2,1	146,2
II.	1529,2	2,7	1927	3,5	2112,5	3,3	138,1
IV.	2340,9	4,1	2645,1	4,8	3252,3	5,1	138,9
Разом за групами	4788,1	8,4	5747,3	10,5	6706,5	10,5	140,1
V.	14191,9	24,8	12123,5	23,5	10633	16,7	74,9
VI.	7058,3	12,3	6213,4	11,2	7437,4	11,7	105,4
VII.	3558,6	6,2	3247,3	5,9	3732,2	5,9	104,9
XI.	2011,7	3,5	2483,7	4,5	2394,5	3,8	119,0
XV.	3575,2	6,3	2561,4	4,7	3361,2	5,3	94,0
XVI.	11955,2	20,9	9159,2	16,6	11257,1	17,7	94,2
XVII.	4554	8	5658,6	10,2	7842,5	12,3	172,2
Інші товарні групи	5492,6	9,6	801,6	12,9	10198	16,1	185,7
Разом	57185,6	100	55296	100	63562,4	100	111,2

Джерело: розроблено автором за [34]

Загальний обсяг імпорту в 2023 році зріс на 11,2% і складав 63,6 млрд. дол. США. Особливо зросли групи: разом I., II, IV – на 40 %, XVII – на 72,2%, XI – на 19%.

Суттєві зміни в структурі імпорту в 2023 році в порівнянні з 2018 роком спостерігаються за зменшенням частки групи товарів XVI «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання» на 3,2 в.п. та зростанням частки групи товарів XVII «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби» на 4,3 в.п. За іншими групами простежується коливання структури до 1 в.п. в сторону збільшення, чи зменшення. Наочно зміну структури в імпорті товарів в Україну за 2018 та 2022 роки можна побачити на рис. 2.8.

Порівнюючи експорт та імпорт товарів в країні можемо сказати, що експорт України орієнтований більш ніж на 50% на продукцію сільського господарства та харчових продуктів, а імпорт – на мінеральну сировину та промислові товари.

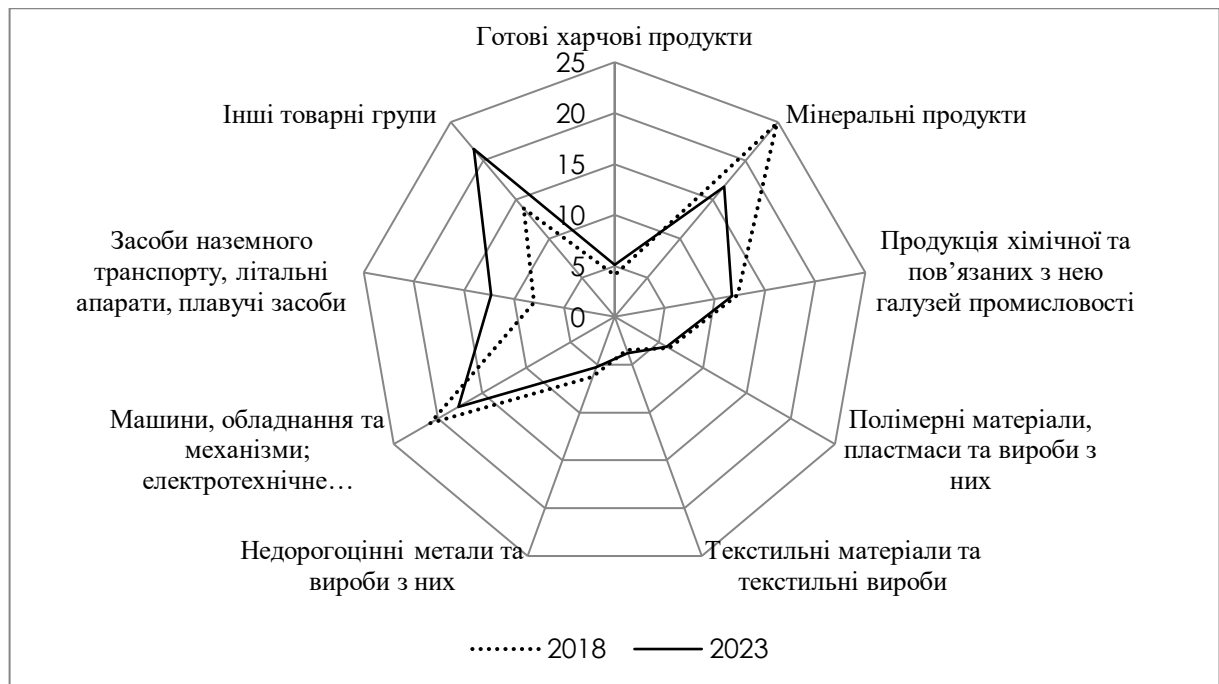

Рис. 2.8. Структура товарного імпорту України в 2018 та 2023 році

Джерело: розроблено автором за [34]

Розглянемо більш детально експорт та імпорт такої групи товарів як готові харчові продукти (табл. 2.7). Як видно з табл. 2.7, експорт готових харчових продуктів з України складав в 2023 році 3,2 млрд. дол. США, що на 0,2 млрд. більше, ніж в 2018 році. Імпорт зріс на 0,9 млрд. дол. США в порівнянні з 20185 роком і складав 3,2 млрд. грн. За досліджуваний період експорт в основному перевищував імпорт готових харчових продуктів в Україні.

В табл. 2.7 наведена також динаміка експорту України деякими підгрупами готових харчових товарів за 2018 – 2023 роки. Так, експорт товарів групи 16 «Готові продукти з м'яса, риби чи ракоподібних, молюсків чи інших водних безхребетних» з України 2023 року становив 42 млн доларів. У вартісному вираженні зростання поставок товарів групи 16 з України у порівнянні з 2022 роком склало 36%: експорт товарів групи 16 зріс на 11,3 млн доларів (у 2022 з України було поставлено товарів групи 16 у сумі 31 млн доларів). Товари групи 16 склали в 2023 році 0,117% від загального експорту товарів з України. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 16 у сумарному експорті з України зросла на 0,047 п.п.

Таблиця 2.7

Динаміка зовнішньої торгівлі України деякими підгрупами готових харчових товарів за 2018 – 2023 роки, млн. дол. США

Товарна група	роки						Зміна 2023/ 2018
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Готові харчові продукти							
експорт	3018,6	3219,4	3361,1	3788,9	2496,9	3271,8	253,2
імпорт	2340,9	2615,9	2969,1	3575,9	2645,1	3252,3	911,4
сальдо	677,7	603,5	392	213	-148,2	19,5	-658,2
З них							
Готові харчові продукти з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних							
експорт	21,7	22,8	22,7	27,9	31,2	42,6	20,9
імпорт	97,3	127,4	160,5	181,3	142,4	172,0	74,7
сальдо	-75,6	-104,6	-137,8	-153,4	-111,2	-129,4	-53,8
Цукор і кондитерські вироби з цукру							
експорт	366,9	254,4	250,4	249,9	301,4	596,4	229,5
імпорт	67,1	70,5	74,1	167,2	70,2	100,4	33,3
сальдо	299,8	183,9	176,3	82,7	231,2	496	196,2
Готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби							
експорт	268,3	269,3	313,2	405,8	253,0	314,4	46,1
імпорт	153,6	200,7	241,4	284,4	246,1	260,4	106,8
сальдо	114,7	68,6	71,8	121,4	6,9	54	-60,7
Продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин.							
експорт	172,3	191,8	172,9	195,7	224,2	199,5	27,2
імпорт	181,4	189,9	209,2	256,2	214,8	278,6	97,2
сальдо	-9,1	1,9	-36,3	-60,5	9,4	-79,1	-70

Джерело: розроблено автором за [33, 34]

Основними напрямками експорту товарів групи 16 з України у 2023 році стали: Великобританія з часткою 17,4% (7,41 млн US\$), Нідерланди з часткою 14% (5,99 млн US\$), Грузія з часткою 11,3% (4,83 млн US\$), Молдова з часткою 9,7% (4,13 млн US\$), Саудівська Аравія з часткою 8,91% (3,79 млн US\$), Румунія з часткою 5,51% (2,34 млн US\$), Азербайджан з часткою 4,59% (1,95 млн US\$), Словаччина з часткою 3,09% (1,31 млн US\$), Литва з часткою 3,03% (1,29 млн US\$), ОАЕ з часткою 2,92% (1,24 млн US\$).

Структура експорту з України товарів групи 16 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами:

1) 71% (30 млн USD): 1602 - Готові або консервовані продукти з м'яса, м'ясних субпродуктів чи крові інші

2) 16,4% (6,99 млн USD): 1604 - Готова чи консервована риба; ікра осетрових та її замінники, виготовлені з ікринок риби

3) 10,6% (4,55 млн USD): 1601 - Ковбаси та аналогічні продукти з м'яса, м'ясних субпродуктів або крові, харчові продукти, виготовлені на їх основі

4) 1,03% (441 тис. USD): 1605 - Готові або консервовані ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні

Імпорт товарів групи 16 до України 2023 року становив 172 млн доларів. У вартісному вираженні зростання поставок товарів групи 16 до України порівняно з 2022 роком склало 20%: імпорт товарів групи 16 зріс на 29 млн доларів (у 2022 в Україну було завезено товарів групи 16 у сумі 142 млн доларів). Товари групи 16 склали у 2023 році 0,27% від загального імпорту в Україну товарів. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 16 у сумарному імпорті в Україну збільшилася на 0,012 в.п. (2022 року вона становила 0,257 відсотків). Основними імпортерами товарів групи 16 до України 2023 року є Китай з часткою 16,6% (28 млн. US\$), Польща з часткою 10,5% (18,1 млн US\$), Чилі з часткою 9,85% (16,9 млн US\$), Латвія з часткою 9,63% (16,5 млн US\$), Франція з часткою 8,45% (14,5 млн US\$), Іспанія з часткою 7,22% (12,4 млн US\$), Таїланд із часткою 5,87% (10 млн US\$), США з часткою 5,27% (9,06 млн US\$), Литва з часткою 5,17% (8,9 млн US\$), Ісландія з часткою 3,73% (6,42 млн US\$).

Структура імпорту в Україну товарів групи 16 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами: 54% (94 млн. USD) - група 1604; 19,8% (34 млн USD) – груп 1605; 13,3% (22 млн USD) – груп 1602; 11,8% (20 млн. USD) - груп 1601. Імпорт товарів групи 16 за досліджуваний період перевищував експорт товарів.

Експорт товарів групи 17 «Цукор та кондитерські вироби з цукру» з України у 2023 році становив 596 млн доларів. У вартісному вираженні зростання поставок товарів групи 17 з України у порівнянні з 2022 роком

склало 97%: експорт товарів групи 17» зріс на 294 млн доларів (у 2022 з Україна було поставлено товарів групи 17 на суму 301 млн доларів). Товари групи 17 склали в 2023 році 1,64% від загального експорту товарів з України. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 17 у сумарному експорті з України зросла на 0,969 п.п. (2022 року вона становила 0,678 відсотків).

Основними напрямками експорту товарів групи 17 з України у 2023 році стали Румунія з часткою 21% (128 млн US\$), Італія з часткою 10,3% (61 млн US\$), Польща з часткою 10% (60 млн US\$), Болгарія з часткою 8,33% (49 млн US\$), Угорщина з часткою 7,47% (44 млн US\$), Чехія з часткою 6,1% (36 млн US\$), Хорватія з часткою 3,54% (21 млн US\$), Литва з часткою 3,04% (18,1 млн US\$), Казахстан із часткою 3,01% (17,9 млн US\$), Іспанія з часткою 2,59% (15,4 млн US\$).

Структура експорту з України товарів групи 17 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами:

- 1) 65% (391 млн USD): 1701 - Цукор очеретяний або буряковий та хімічно чиста сахароза, у твердому стані
- 2) 31% (186 млн USD): 1704 - Кондитерські вироби з цукру (включаючи білий шоколад), які не містять какао
- 3) 31% (186 млн USD): 1704 - Кондитерські вироби з цукру (включаючи білий шоколад), які не містять какао
- 4) 2,07% (12,3 млн USD): 1702 - Інші цукру, включаючи хімічно чисті лактозу, мальтозу, глюкозу та фруктозу, у твердому стані; сиропи цукрові без додавання смако-ароматичних чи барвників; штучний мед, змішаний чи не змішаний з натуральним медом; карамельний кулер
- 5) 1,11% (6,67 млн. USD): 1703 - Меляса, отримана в результаті вилучення або рафінування цукру.

Імпорт товарів групи 17 до України 2023 року становив 100 млн доларів. У вартісному вираженні зростання постачання товарів групи 17 до України У порівнянні з 2022 роком склало 43%: імпорт товарів групи 17 зріс на 30 млн доларів (у 2022 в Україну було завезено товарів групи 17 на суму

70 млн доларів). Товари групи 17 склали у 2023 році 0,157% від загального імпорту в Україну товарів. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 17 у сумарному імпорті в Україну збільшилася на 0,03 в.п. (2022 року вона становила 0,127 відсотків).

Основними імпортерами товарів групи 17 до України у 2023 році були Польща з часткою 21% (21 млн US\$), Туреччина з часткою 15,7% (15,8 млн US\$), Китай з часткою 14,1% (14,2 млн US\$), Німеччина з часткою 10,9% (11 млн US\$), Іспанія з часткою 6,7% (6,72 млн US\$), Нідерланди з часткою 3,89% (3,9 млн US\$), Чехія з часткою 3,13% (3,14 млн US\$), Італія з часткою 2,98% (2,99 млн US\$), В'єтнам з часткою 2,89% (2,9 млн US\$), Бельгія з часткою 2,54% (2,55 млн US\$).

Структура імпорту в Україну товарів групи 17 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами: 83% (83 млн USD) – група 1704; 14,4% (14,4 млн USD) - група 1702; 2,02% (2,03 млн USD) - група 1701; 0,009% (10 тис. USD) - група 1703. Експорт товарів групи 17 за досліджуваний період перевищував імпорт.

Експорт товарів групи 19 «Готові продукти із зерна злаків, борошна, крохмалю чи молока; борошняні кондитерські вироби» з України у 2023 році становив 314 млн доларів. У вартісному вираженні зростання поставок товарів групи 19 з України у порівнянні з 2022 роком склало 24%: експорт товарів групи 19 виріс на 61 млн доларів (у 2022 з України було поставлено товарів групи 19 на суму 253 млн доларів). Товари групи 19 склали в 2023 році 0,868% від загального експорту товарів з України. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 19 у сумарному експорті з України зросла на 0,299 п.п. (2022 року вона становила 0,569 відсотків).

Основними напрямками експорту товарів групи 19 з України в 2023 році стали Румунія з часткою 14,3% (45 млн US\$), Польща з часткою 11,2% (35 млн US\$), Молдова з часткою 10,5% (33 млн US\$), Німеччина з часткою 7,35% (23 млн US\$), Казахстан із часткою 6,24% (19,6 млн US\$), Латвія з часткою 4,54% (14,2 млн US\$), Грузія з часткою 4,46% (14 млн US\$), Литва з

часткою 3,73% (11,7 млн US\$), Болгарія з часткою 3,35% (10,5 млн US\$), Азербайджан з часткою 3,22% (10,1 млн US\$).

Структура експорту з України товарів групи 19 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами:

1) 67% (212 млн USD): 1905 - Хліб, борошняні кондитерські вироби, тістечка, печиво, що містять або не містять какао; вафельні пластини, порожні капсули, придатні для використання у фармацевтичних цілях, вафельні облатки

2) 16,8% (52 млн. USD): 1902 - Макаронні вироби, з начинкою або без начинки, або приготовані іншим способом, такі як спагеті, макарони, локшина, ріжки, галушки, равіоли, готові чи не приготовлені

3) 11,6% (36 млн. USD): 1901 - Екстракт солодовий; готові харчові продукти з борошна тонкого або грубого помелу, крупи, крохмалю або солодового екстракту, які не містять какао або містять менше 40 мас.

4) 3,83% (12 млн USD): 1904 - Готові харчові продукти, одержані шляхом здуття або обсмажування зерна злаків чи зернових продуктів; злаки у вигляді зерна або у вигляді пластівців або зерна, обробленого іншим способом.

Імпорт товарів групи в Україні 2023 року становив 260 млн доларів. У вартісному вираженні зростання постачання товарів групи 19 до України Порівняно з 2022 роком склало 5,82%: імпорт товарів групи 19 виріс на 14,3 млн доларів (у 2022 в Україну було завезено товарів групи 19 на суму 246 млн доларів). Товари групи 19 склали в 2023 році 0,409% від загального імпорту в Україну товарів. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 19 у сумарному імпорті в Україну зменшилася на 0,035 в.п. (2022 року вона становила 0,445 відсотків).

Основними імпортерами товарів групи 19 в Україні в 2023 році були Польща з часткою 31% (81 млн US\$), Італія з часткою 13,8% (36 млн US\$), Німеччина з часткою 8,05% (20 млн US\$), Туреччина з часткою 4,8% (12,5 млн US\$), Нідерланди з часткою 4,66% (12,1 млн US\$), Чехія з часткою

4,64% (12,1 млн US\$), Латвія з часткою 4,63% (12 млн US\$), Литва з часткою 3,77% (9,82 млн US\$), Болгарія з часткою 3,07% (8,01 млн US\$), Франція з часткою 2,99% (7,8 млн US\$).

Структура імпорту в Україну товарів групи 19 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами: 49% (128 млн USD) - група 1905; 28% (73 млн. USD) - група 1901; 15% (39 млн. USD) - група 1902; 7,3% (19 млн USD) - група 1904; 0,05% (132 тис. USD) - група 1903. За досліджуваний період експорт товарів за групою 19 перевищує їх імпорт.

Експорт товарів групи 20 «Продукти переробки овочів, фруктів, горіхів чи інших частин рослин» з України 2023 року становив 199 млн доларів. Скорочення поставок товарів групи 20 з України у вартісному вираженні становило 11,4% Порівняно з 2022 роком: експорт товарів групи зменшився на 25 млн доларів (у 2022 з України було поставлено товарів групи 20 на суму 225 млн. доларів). Товари групи 20 склали в 2023 році 0,551% від загального експорту товарів з України. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 20 у сумарному експорті з України зросла на 0,044 п.п. (у 2022 році вона становила 0,506 відсотків).

Основними напрямками експорту товарів групи 20 з України у 2023 році стали США з часткою 29% (58 млн US\$), Польща з часткою 20% (40 млн US\$), Німеччина з часткою 18,2% (36 млн US\$), Австрія з часткою 10,9% (21 млн US\$), Молдова з часткою 4,11% (8,21 млн US\$), Нідерланди з часткою 2,25% (4,5 млн US\$), Грузія з часткою 2,19% (4,37 млн US\$), Великобританія з часткою 1,46% (2,93 млн US\$), Латвія з часткою 1,14% (2,28 млн US\$), Туреччина з часткою 1,09% (2,18 млн US\$).

Структура експорту з України товарів групи 20 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами: 74% (148 млн USD): 2009 - Соки фруктові та соки овочеві; 6,45% (12,8 млн. USD): 2007 - Джеми, желе фруктові; 6,3% (12,5 млн. USD): 2002 - Томати (помідори), приготовані або консервовані без додавання оцту або оцтової кислоти; 5,83% (11,6 млн USD): 2005 - Овочі інші, приготовлені або консервовані; 4,87% (9,71 млн

USD): 2008 - Фрукти, горіхи та інші їстівні частини рослин, приготовані або консервовані; 2,19% (4,38 млн USD): 2001 - Мариновані продукти; 0,081% (163 тис. USD): 2003 - Гриби та трюфелі, приготовані чи консервовані без додавання оцту чи оцтової кислоти; 0,052% (103 тис. USD): 2006 - Овочі, плоди, горіхи, шкірка плодів та інші частини рослин, консервовані в цукрі; 0,004% (8,88 тис. USD): 2004 - Інші овочі, приготовані або консервовані без додавання оцту або оцтової кислоти, заморожені, крім продуктів товарної позиції 2006.

Імпорт товарів групи 20 до України 2023 року становив 278 млн доларів. У вартісному вираженні зростання поставок товарів групи 20 до України у порівнянні з 2022 роком склало 29%: імпорт товарів групи 20 зріс на 63 млн доларів (у 2022 до України було завезено товарів групи 20 на суму 214 млн доларів). Товари групи 20 склали у 2023 році 0,438% від загального імпорту в Україну товарів. Порівняно з 2022 роком частка товарів групи 20 у сумарному імпорті в Україну збільшилася на 0,049 п.п. (2022 року вона становила 0,388 відсотків).

Основними імпортерами товарів групи 20 до України у 2023 році були Польща з часткою 27% (77 млн US\$), Туреччина з часткою 10,9% (30 млн US\$), Іспанія з часткою 8,31% (23 млн US\$), Китай з часткою 7,34% (20 млн. US\$), Таїланд із часткою 5,13% (14,2 млн US\$), Нідерланди з часткою 4,63% (12,9 млн US\$), Італія з часткою 4,12% (11,4 млн US\$), США з часткою 3,92% (10,9 млн US\$), США з часткою 3,92% (10,9 млн US\$), Греція з часткою 3,26% (9,09 млн US\$), Бельгія з часткою 3,13% (8,73 млн US\$).

Структура імпорту в Україну товарів групи 20 у 2023 році була представлена такими основними товарними групами: 27% (77 млн USD) - група 2008; 26% (72 млн USD) - група 2005; 13,6% (38 млн USD) - група 2009; 12,7% (35 млн USD) - група 2004; 11,5% (32 млн USD) - група 2002; 3,92% (10,9 млн USD) - група 2007; 3,53% (9,84 млн. USD) - група 2001; 0,422% (1,17 млн USD) – 2006; 0,259% (724 тис. USD) - група 2003.

Висновки до розділу 2

З розділу 2 можна зробити наступні висновки.

Аналіз сучасного стану зовнішньої торгівлі України показав наступне:

– в національній валюті за 2014 – 2023 роки візуально простежується зростання зовнішньоторговельного обороту України. При цьому за роками спостерігається коливання зниження або зростання експорту та імпорту товарів та послуг в Україні. Найбільший обсяг експорту за досліджуваний період був досягнутий в 2021 році, найбільший обсяг імпорту досягнутий в 2023 році, найменший обсяг експорту та імпорту в Україні простежується на початку дослідження – в 2014 році, останні 10 років в Україні було від’ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту, а це означає, що обсяг імпорту перевищував обсяг експорту.

– в 2017 році найбільшими імпортерами з України були країни Європи (36%) та Азії (32%). 18% експорту товарів з України припадало на країни СНД, у тому числі на Росію та Білорусь. В 2023 році структура експорту товарів змінилась в бік збільшення частки поставок до Європи (65% загального обсягу) та за рахунок цього зниженням частки поставок в інші регіони;

– основними постачальниками імпортних товарів в Україну в 2017 році були країни Європи (41% імпорту товарів), Азії (20%), та країн СНД (26%). Зміни політично-економічної ситуації в нашій країні за останні 2 роки призвели до наступних змін в географічній структурі імпорту: зросли частка імпорту з країн Європи на 10 в.п. (до 51%) та країн Азії на 13 в.п. (до 33%), значно знизилась частка імпорту товарів з країн СНД – на 20 в.п.

Аналіз міжнародного ринку харчової продукції свідчить, що:

– основні продовольчі товари знаходяться зараз на дуже високому рівні. Після періоду відносної стабільності в 2014-2019 рр. світові ціни на продовольство стали різко підвищуватися з 2020 р. на тлі екстремальних

погодних умов та пандемії COVID-19, а у березні 2022 р., після початку агресії Росії в Україні, досягли рекордних значень;

– стан світової торгівлі основними продовольчими товарами за 2021 – 2023 роки за даними продовольчої та сільськогосподарської організації ООН – ФАО за основними продовольчими товарами в натуральному виразі показав, що в 2023 році спостерігається незначне зростання (на 2-4%) таких харчових продуктів як злаки, м'ясо та риба. Найбільше зростання реалізації спостерігається по олії та жирах, реалізація молока та молочних продуктів знизилась нижче рівня 2021 року;

– лідерами-експортерами м'яса та м'ясних продуктів є: Бразилія, США, Нідерланди, Австралія, Іспанія; риби та морепродуктів – Норвегія, Китай, Еквадор, В'єтнам, Чилі; молочної продукції – Німеччина, Нова Зеландія, Нідерланди, Франція, США; готової м'ясної та рибної продукції – Китай, Таїланд, Німеччина, В'єтнам, Польща; овочевої продукції – Китай, Мексика, Нідерланди, Іспанія, Канада;

– лідерами-імпортерами м'яса та м'ясних продуктів є: Китай, США, Японія, Південна Корея, Німеччина; риби та морепродуктів – Китай, США, Японія, Франція, Італія; молочної продукції – Німеччина, Китай, Нідерланди, Франція, США; готової м'ясної та рибної продукції – США, Японія, Велика Британія, Франція, Німеччина; овочевої продукції – США, Китай, Німеччина, Велика Британія, Франція.

Аналіз зовнішньої торгівлі України товарами, що відносяться до харчових продуктів свідчить:

– експорт товарів, в які включаються продукти харчування в Україні в минулому році складав 22,0 млрд. дол. США, або 60,8 % загального експорту; якщо порівнювати загальний обсяг по експорту по продовольчим товарам, то в порівнянні з 2018 роком зросли їх обсяги на 18%. За непродовольчими групами експорту спостерігається значне зменшення обсягу експорту в 2023 році в порівнянні з 2018 роком. Загальне зниження складає 23,6%; на продовольчі товари припадає 10% загального імпорту

товарів в Україну, при цьому він зріс в порівнянні з 2018 роком на 40 % і склав 10,6 млрд. грн.;

– експорт готових харчових продуктів з України склав в 2023 році 3,2 млрд. дол. США, що на 0,2 млрд. більше, ніж в 2018 році. Імпорт зріс на 0,9 млрд. дол. США в порівнянні з 2018 роком і склав 3,2 млрд. грн. За досліджуваний період експорт в основному перевищував імпорт готових харчових продуктів в Україні;

– з досліджених підгруп, що входять в групу готових харчових продуктів, в основному експорт перевищує імпорт товарів за період з 2018 по 2023 роки, окрім готових харчових продуктів з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних, в усіх досліджених підгрупах спостерігається зростання експорту та імпорту в 2023 році проти 2018 року;

– основними країнами українського експорту готових харчових продуктів в 2023 році були Великобританія, Нідерланди, Грузія, Молдова, Саудівська Аравія, Румунія, Азербайджан, Словаччина, Литва, ОАЕ, Італія, Польща, Болгарія, Чехія, Хорватія, Угорщина, Казахстан, Іспанія, Латвія; основними країнами імпорту в Україну готових харчових продуктів в 2023 році були Китай, Польща, Чилі, Латвія, Франція, Іспанія, Таїланд, США, Литва, Ісландія, Туреччина, Німеччина, Нідерланди, Чехія, Італія, В'єтнам, Бельгія, Болгарія, Греція.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ХАРЧОВОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

3.1. Оцінка впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на зовнішню торгівлю України харчовою продукцією в сучасних умовах

На основі вивчення інформації нами визначено, що на стан зовнішньої торгівлі України, у тому числі і харчовою продукцією впливають ряд факторів зовнішнього та внутрішнього характеру.

На експортну виручку впливає ряд незалежних від виробництва факторів: світові ціни на зазначений товар, на енергоносії, інфляція долара США, стан фінансової спроможності кінцевих споживачів. Так на рис. 3.1 наведено реальний обсяг експорту готової харчової продукції з України за період з 2013 по 2023 роки з урахуванням темпів інфляції долару США.

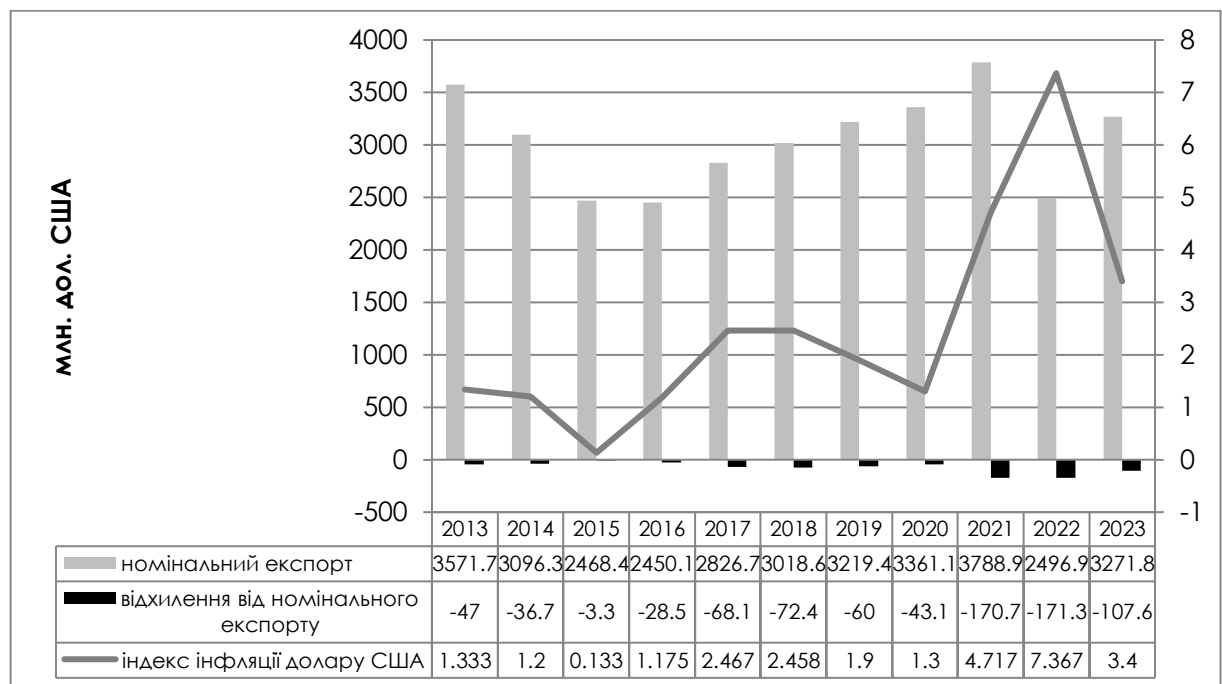

Рис. 3.1. Експорт України харчової продукції з урахуванням темпів інфляції долару США

Джерело: розроблено автором за [34,35]

Отже видно, що з урахуванням інфляції долару США готових харчових продуктів з України був в 2013 році на 47 млн. дол. США нижче номінального значення, а за останні три роки відхилення обсягу експорту

харчових продуктів від номінального значення сягнуло більше ніж за 100 млн. дол. США.

Падають ціни на сільгосппродукцію у світі. Індекс продовольчих цін ФАО у серпні становив 121,4 пункту, що стало найменшим його значенням з 2020 року. Це для українських виробників не дуже добре: їм доводиться продавати свої товари дешевше. Отже, і приплив валюти від експорту в Україну менший.

Одна з серйозних перешкод експортної діяльності в Україні – поламана логістика. Почасти постачання продукції вдалося відновити за час дії «зернової угоди». Але після того, як у липні 2023 року вона припинила своє існування, з експортом знову почалися перебої. Хоча Національний банк у своєму макроекономічному огляді вказує на те, що аграрії спробували частково перекрити втрати. У серпні проти липня залізничні вантажні перевезення зросли на 1%, автоперевезення збільшилися майже на 25%, а Дунайське пароплавство в серпні перевезло найбільшу кількість вантажів з початку війни – понад 206 000 тон.

При цьому військові дії на території України дали змогу спростити їй зовнішню торгівлю з Європейським Союзом шляхом впровадження автономних торговельних заходів (АТЗ). АТЗ діють щодо України починаючи із 4 червня 2022 року і мають очевидні позитивні наслідки для торгівлі України з ЄС. Разом зі «шляхами солідарності», АТЗ допомогли зберегти у 2022 й 2023 роках торговельні потоки з України до ЄС винятково стабільними, незважаючи на спричинену війною дестабілізацію, а також всупереч загальній тенденції стрімкого скорочення української торгівлі в цілому. Протягом 12 місяців до жовтня 2023 року, загальний імпорт з України до ЄС становив 24,3 млрд євро, порівняно з довоєнним рівнем 24 млрд євро у 2021 році.

У скрутні для України часи, односторонні й тимчасові за своєю природою АТЗ значно розширюють сферу тарифної лібералізації в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною

(ПВЗВТ) шляхом зупинення всіх чинних мит, квот і захисних заходів щодо українського імпорту. Водночас ЄС й Україна продовжують обговорення подальшої постійної і двосторонньої лібералізації тарифів, передбаченої статтею 29 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Поняття всеосяжної ЗВТ означає спрощення (лібералізацію) торгівлі не лише значною частиною товарів, а й спрощення торгівлі послугами, спрощення руху капіталу та платежів. Водночас під поглибленою ЗВТ розуміють поступову гармонізацію у регуляторних (тих, що регулюють економічну діяльність) сферах. Тобто всеосяжність стосується доступу товарів чи можливості для певної економічно-торговельної діяльності потрапити на ринок іншої сторони, а поглибленість – гармонізації внутрішніх правил економічної політики [36].

Хоча основною метою АТЗ є підтримка України, але, вживаючи ці заходи, також береться до уваги уразливість фермерів та інших зацікавлених сторін у ЄС. З цією метою та з огляду на значне збільшення у 2022 й 2023 роках імпорту деякої сільськогосподарської продукції з України до ЄС, відновлені АТЗ передбачають посилений механізм захисту. Завдяки цьому гарантовано можливість вжиття коригувальних дій у разі значної дестабілізації на ринку ЄС або на ринках однієї чи кількох держав-членів. Щодо найчутливішої продукції (птиця, яйці і цукор) передбачено аварійні гальма, які стабілізують імпорт на рівні середніх обсягів імпорту за 2022 і 2023 роки. Це означає, що у разі перевищення імпортом такої продукції згаданих обсягів, буде відновлено тарифи, аби гарантувати, що обсяги імпорту суттєво не перевищуватимуть минулорічні показники [37].

Як результат вільної торгівлі з Євросоюзом, позиція ЄС як торговельного партнера України в експорті продовольчих товарів значно зросла (рис. 3.2), частка експорту в країни ЄС по зазначений групі товарів перевищила за останні два роки 30%. Подібні тенденції спостерігалися і в структурі імпорту в Україну.

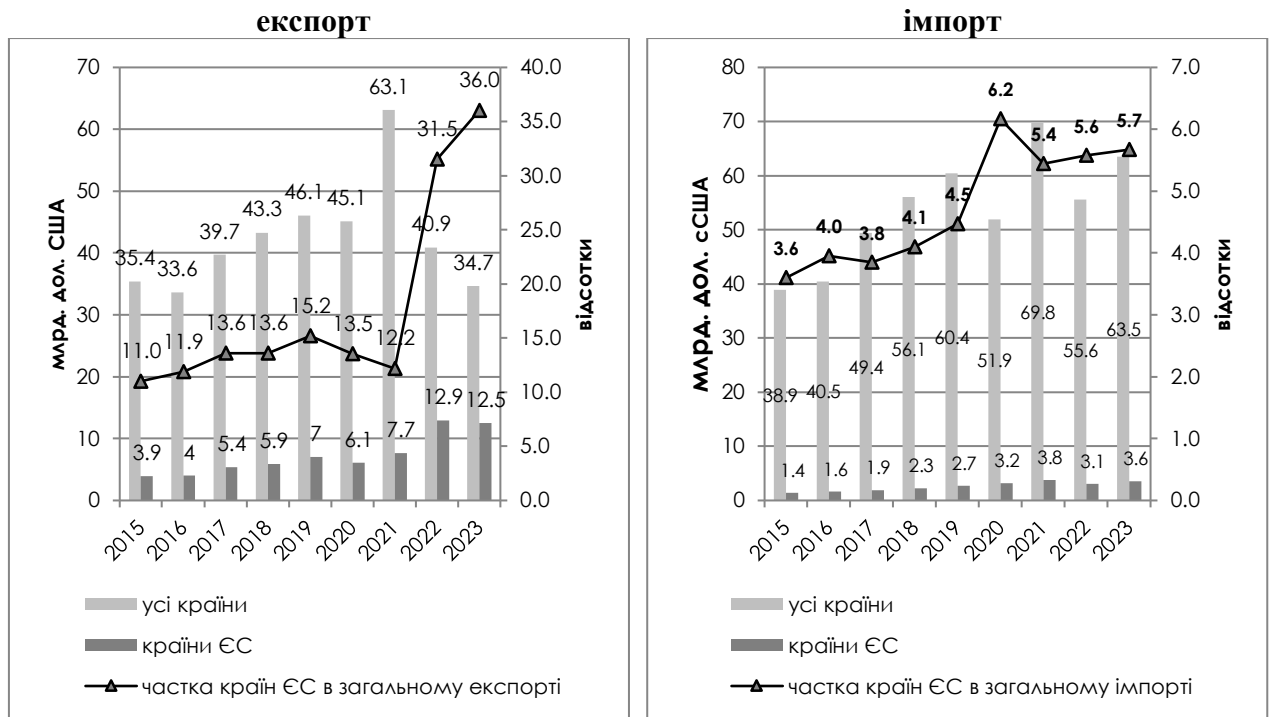

Рис. 3.2. Частка країн ЄС в зовнішній торгівлі України продовольчими товарами

Джерело: розроблено автором за [34,35]

Інтеграція з Євросоюзом змінила і географічну структуру зовнішньої торгівлі України. Як видно з рис. 3.3, в 2023 році в ТОП-10 найбільших країн експорту українських товарів входили 8 країн Євросоюзу та Китай з Туреччиною, а країн імпортерів з ЄС налічувалось 6. Тоді коли в 2015 році у ТОП-10 партнерів з експорту увійшли 5 країн ЄС, а з імпорту теж 5 країн.

Країни Європи впевнено займають лідируючі позиції в структурі зовнішньої торгівлі України. У 2022 році Польща стала найбільшим імпортером української продукції, потіснивши Китай, який був на першому місці з 2019 року. Румунія, яка у 2021 році не входила до двадцятки найбільших споживачів української продукції, торік перемістилася на друге місце.

ПВЗВТ переслідує дві взаємопов'язані політичні цілі: створити умови для посилення економічних і торговельних відносин до поступової інтеграції України у внутрішній ринок ЄС та підтримати зусилля України щодо

завершення переходу до функціонуючої ринкової економіки шляхом поступового наближення свого законодавства до законодавства Союзу.

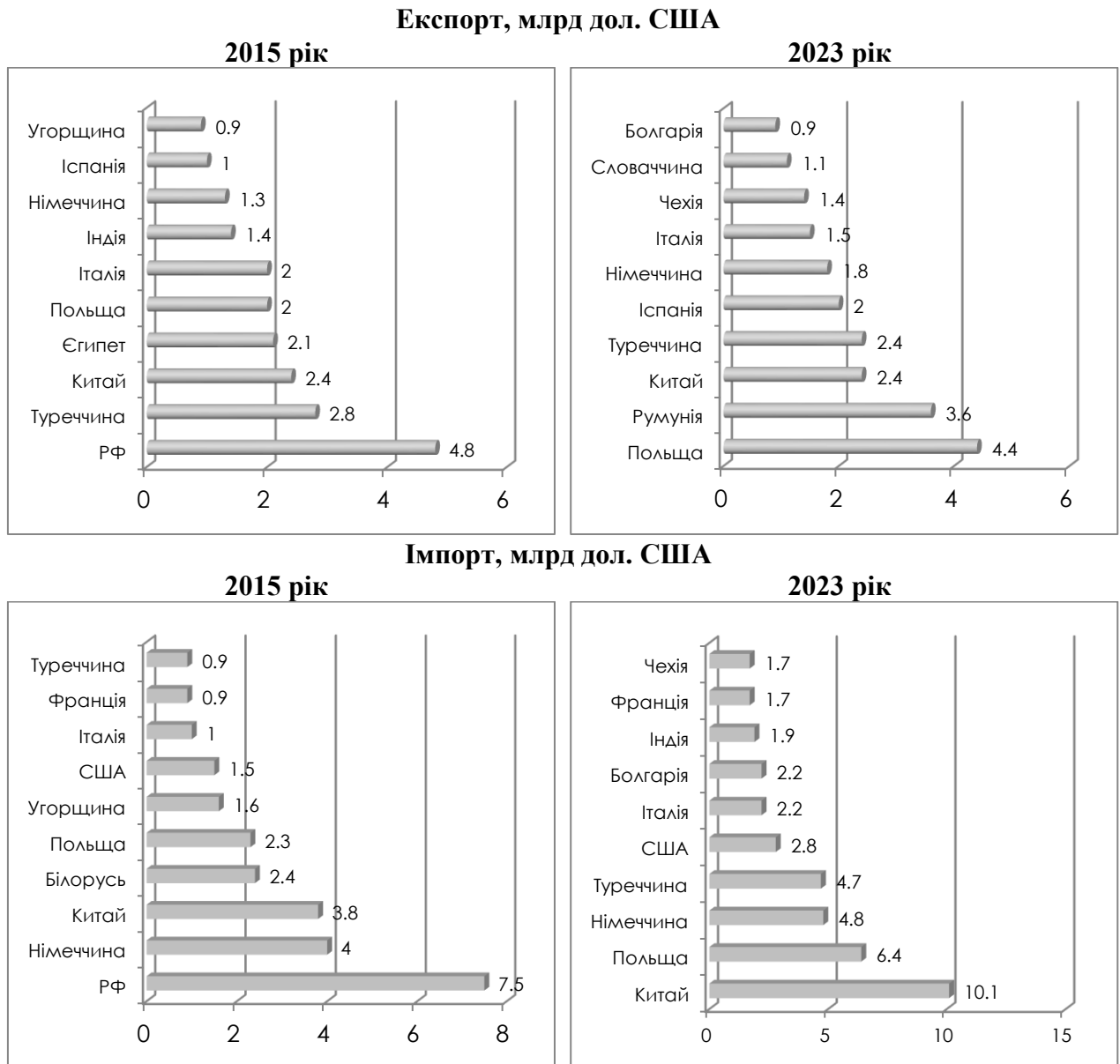

Рис. 3.3. Основні партнери України в зовнішній торгівлі

Джерело: розроблено автором за [34]

Основні позитивні наслідки дії ПВЗВТ для України наведено на рис. 3.4. Зауважмо, що війна виявила слабкі місця та потенціал України як партнера ЄС, особливо після того, як Україна стала кандидатом на вступ до ЄС, і прискорила ці процеси. Подальше зростання взаємовигідної торгівлі можливе за умови подолання проблем, які зараз гальмують розвиток зовнішньої торгівлі України (рис. 3.5).

Рис. 3.4. Основні позитивні наслідки дії ПВЗВТ для України

Джерело: розроблено автором за [38]

Окрім війни, серед проблем, що стримують розвиток експорту харчової продукції, виокремлюються: висока конкуренція на зовнішніх ринках з боку світових виробників, недостатня розвиненість вітчизняної торговельної інфраструктури та логістики (недостатня кількість холодильників-складів для зберігання, спеціального транспорту тощо), відсутність повномасштабного контролю за безпекою виробництва тощо.

Отже, хоча лібералізація торгівлі між ЄС та Україною призвела до помітного зростання частки ЄС як в українському експорті, так і в імпорті, Україна все ще страждає від негативних економічних зовнішніх ефектів через різку переорієнтацію з Росії та СНД ринки країн на західні.

Також слід звернути увагу на цифрову трансформацію зовнішньоекономічної сфери України. Прикладами успішного використання цифрових технологій для покращення торговельної політики та накопичення даних в Україні є «Єдине вікно» для міжнародної торгівлі та запровадження статусу уповноваженого економічного оператора. Механізм «єдиного вікна» забезпечує якісний контроль за дотриманням компаніями вимог законодавства, оперативний обмін інформацією між митницею, компаніями та державними органами, протидію корупції та спрощення зовнішньоекономічної діяльності.

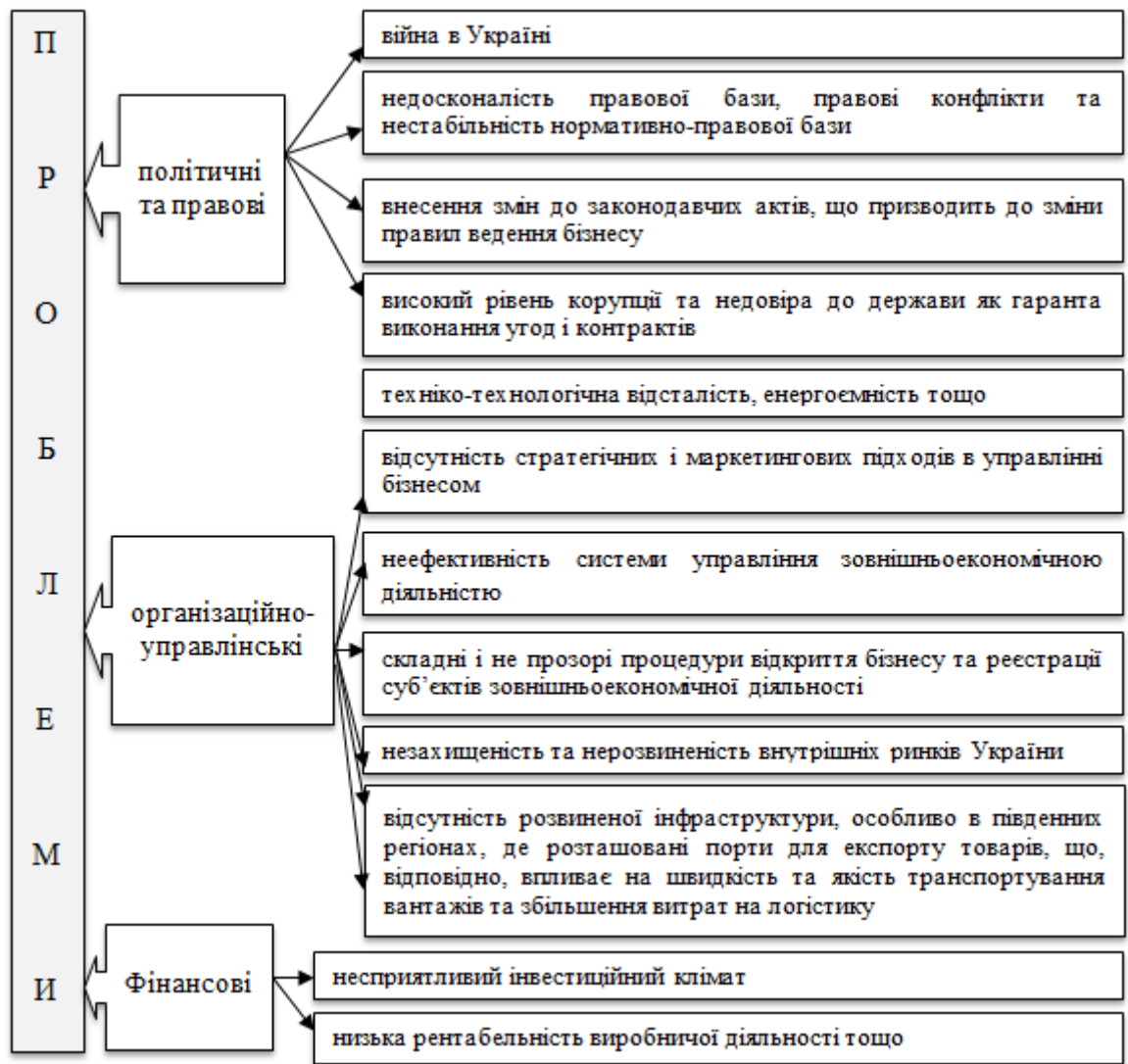

Рис. 3. 5. Проблеми, що гальмують розвиток зовнішньої торгівлі України та ЄС

Джерело: розроблено автором за [39]

Також, кожний учасник ЗЕД повинен розуміти важливість високої якості товарів і послуг, що експортує, їх інноваційності задля спроможності конкурувати із провідними товаровиробниками глобального ринку. Саме якість продукції впливає на рівень довіри, яка на даний момент не достатньо висока до українського товаровиробника з боку споживачів європейських ринків. Проте, саме зараз, в умовах воєнних подій, коли України отримала шанс змінити своє майбутнє і переорієнтуватись на нові ринки збуту, важливим є не втратити прихильність потенційного споживача.

3.2. Основні перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією

Прогноз Нацбанку вказує на те, що експорт у 2024 році трохи зросте, імпорт залишиться приблизно на попередньому рівні. Але при цьому розрив (негативне сальдо) збережеться. НБУ очікує, що 2024 року обсяг експорту товарів разом із послугами становитиме \$55,2 млрд, що на 7% більше, ніж у 2023 році. Імпорт товарів і послуг сягне 2024 року \$90 млрд. Отже, негативне сальдо зовнішньої торгівлі буде близько \$34,4 млрд, що на 10% менше, ніж 2023 року [28].

МВФ зі свого боку прогнозує, що імпорт товарів в Україну в 2024 році зросте на 9%, до \$68,2 млрд, тоді як експорт з України – на 11%, до 39,2 млрд. Відповідно негативне сальдо зовнішньої торгівлі не скоротиться, а збільшиться, якщо порівнювати з 2023 роком, з \$27 млрд до \$29 млрд [40, с. 52].

Війна залишається ключовим фактором, що гальмує зовнішню торгівлю. З одного боку, багато підприємств зупинили роботу або принаймні скоротили обсяги випуску продукції. З іншого боку, обмеженість каналів постачання залишається вузькою горлянкою для експортерів, які, навіть якщо й хочуть, не можуть відправити свою продукцію за кордон.

І до закінчення бойових дій ситуація навряд чи зміниться на краще. Наприклад, той самий МВФ аж до 2030 року прогнозує негативне сальдо зовнішньоторговельного обороту в розмірі \$36-39 млрд на рік. Схоже, що на повноцінне відновлення зовнішньої торгівлі буде потрібно не менше десятиліття.

Розглянемо декілька варіантів перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України у найближчому майбутньому.

1. А. Нечипорук, М. Котова, Д. Кочубей пропонують альтернативні варіанти вивезення експортних товарів.

На думку авторів, альтернативними варіантами вивезення українського збіжжя можуть стати нові логістичні маршрути з використанням пропускних потужностей усіх можливих видів транспорту. Розширення створених Єврокомісією Шляхів солідарності для експорту українських сільськогосподарських товарів може стати одним з варіантів вирішення проблеми. Шляхи солідарності – це програма, ініційована Єврокомісією для збільшення пропускної спроможності між Україною та країнами ЄС і розширення транс'європейської транспортної мережі (Шляхи солідарності, 2023). Проте такий варіант також має свої особливості, пов'язані з блокуванням східноєвропейськими країнами українського імпорту сільськогосподарських товарів через негативний вплив на цінову політику в країнах Польща, Болгарія, Словаччина, Румунія, Угорщина [41, с. 27].

Ще одним можливим варіантом експорту сільськогосподарської продукції може стати збільшення пропускної спроможності портів Дунайського регіону. Як альтернативний варіант можна розглядати можливість використання портів Хорватії на Дунаї та в Адріатичному морі. Задля налагодження логістики у цьому напрямі необхідно створити нові транспортні маршрути з поєднанням різних видів транспорту та застосуванням по максимуму цієї можливості експорту агропродукції.

Усі можливі варіанти українського експорту сільськогосподарських товарів наведено на рис. 3.6.

Пошук нових логістичних маршрутів з можливістю використання залізничного, автомобільного, паромного та морського видів транспорту дозволить вийти на необхідні об'єми експорту товарів агропромислового комплексу та зменшити ризики, що сформувалися в умовах нестабільності. Розвиток інтермодальних перевезень є альтернативним варіантом з погляду логістики, а використання та поєднання переваг наземного та водного видів транспорту сприятиме оптимізації логістичних шляхів реалізації українського експорту.

Рис. 3.6. Альтернативні маршрути експорту сільськогосподарської продукції з України

Джерело: [41, с. 28]

2. Український союз промисловців і підприємців разом із Антикризисним штабом стійкості економіки в умовах воєнного стану звернулися до Кабміну та парламенту, пропонуючи механізм доступнішого кредитування для бізнесу, інвестицій в переробну галузь, пошук нових ринків збуту товарів [42].

Наразі необхідно активізувати дипломатичні зусилля для забезпечення підтримки союзників та партнерів у вирішенні проблеми блокування торгівлі. Додатково, Україна повинна інвестувати у розвиток внутрішніх ринків та диверсифікацію експортних напрямків.

Зважаючи на серйозність ситуації, Україні важливо взяти на озброєння певні стратегії, які вже успішно використовуються країнами Європейського Союзу та Сполученими Штатами для покращення експорту та збільшення конкурентоспроможності своїх товарів на світовому ринку (рис. 3.7).

Загалом, Україна попри війну має великий потенціал для розвитку свого експорту, але для цього потрібно активно вживати заходів, які спрямовані на залучення інвестицій, підтримку експортерів та розвиток конкурентоспроможних товарів та послуг.

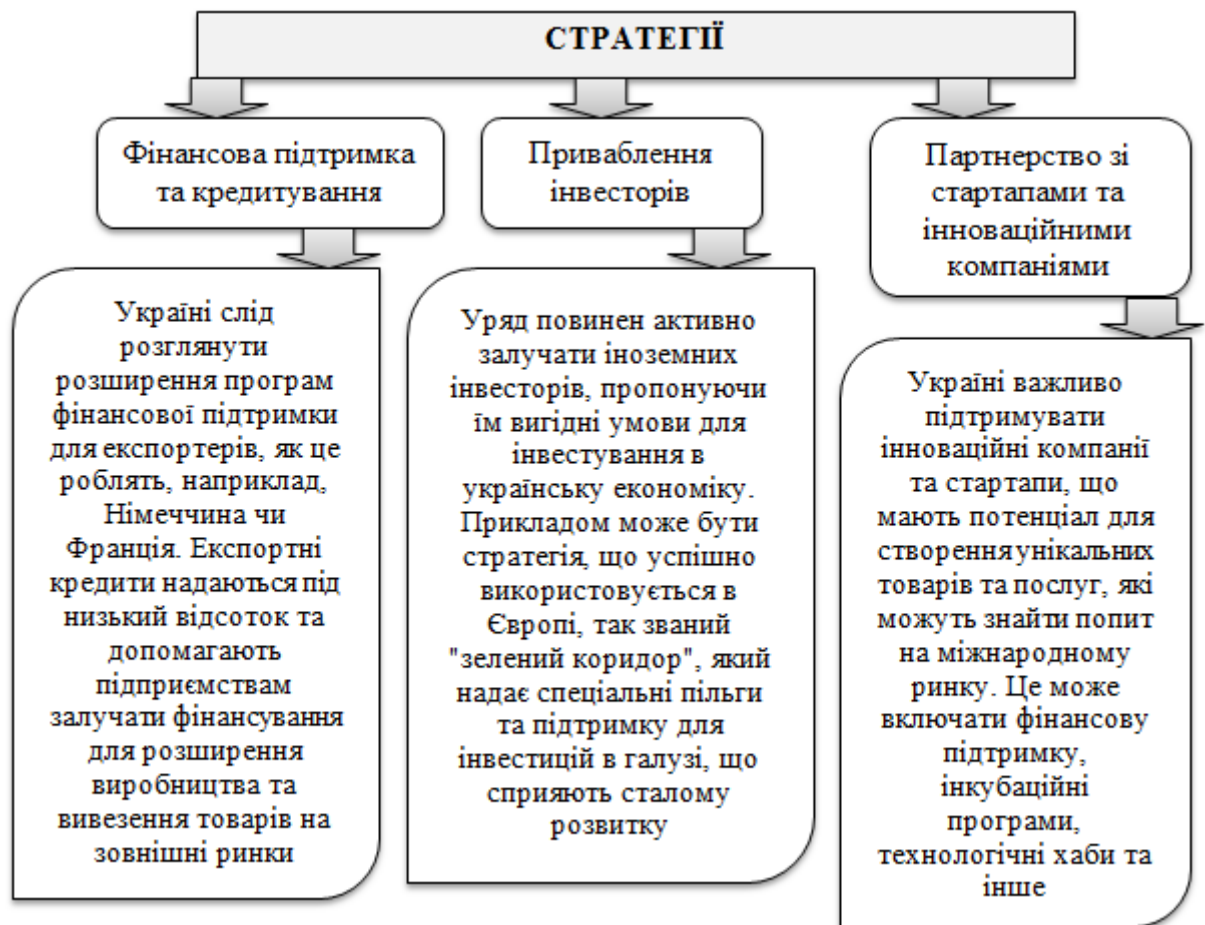

Рис. 3.7. Зарубіжні стратегії покращення експорту та збільшення конкурентоспроможності товарів на світовому ринку

Джерело: розроблено за [22]

3. Зовнішньоторговельна політика України потребує застосування відповідних інструментів, які в умовах воєнного стану зможуть стимулювати експортні операції та оптимізувати імпорتنі. Національна рада з відновлення України від наслідків війни в Проєкті Плану відновлення України [43] закладає певні цілі, що стосуються розвитку зовнішньої торгівлі.

На етапі «Відновлення, перезапуск економіки та інститутів» (2023–2025 рр.) середньостроковими завданнями, які стосуються розвитку зовнішньої торгівлі, є:

- «розширити доступ до ринків збуту продукції з високою доданою вартістю, зокрема, забезпечити повний доступ до ринків G7 та ЄС», яке передбачає ряд заходів, що пов'язані з організаційними, фінансовими, правовими, інформаційними, мотиваційними та іншими видами інструментів

державного управління зовнішньоторговельною діяльністю суб'єктів господарювання;

- «провести передвступні переговори, поглибити економічну інтеграцію з ЄС та підписати договір про членство в грудні 2024 року», що включає імплементацію економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (гармонізація системи технічного регулювання, взаємне визнання сертифікатів відповідності (промисловий безвіз));

- «здійснити перегляд рівня концентрації ринків у ключових галузях економіки з урахуванням фактичної структури контролю».

На етапі «Структурна модернізація та повноцінна інтеграція до ЄС» (2026–2032 рр.) поставлено такі стратегічні завдання:

- «суттєво наростити експорт переробної продукції з більш високою часткою доданої вартості: надання додаткового імпульсу для прискореного розвитку переробної промисловості; побудова повного циклу виробництва меблів»;

- «забезпечити перехід економіки на нові інноваційні тренди розвитку: підвищення рівня інноваційності вітчизняних продуктів; пріоритизація екологічно нейтральних виробництв та виробництв замкнутого циклу»;

- «забезпечити функціонування гнучкої та бізнес-орієнтованої регуляторної системи».

Очікуваними результатами від поставлених завдань у Проєкті Плану відновлення України є (рис. 3.8).

Тобто зовнішньоторговельна політика, яка формується під впливом ризиків та загроз війни, спрямована розвивати та нарощувати обсяги зовнішньої торгівлі з країнами ЄС та США, Японією і Канадою. Відповідно до проаналізованого плану відбудови України одним із основних пріоритетних напрямів розвитку економіки в цілому і зовнішньої торгівлі зокрема є розвиток агропромислового комплексу, що позитивно вплине на експорт харчових продуктів.

Рис. 3.8. Очікуваними результатами від поставлених завдань у Проєкті Плану відновлення України

Джерело: розроблено автором за [43]

Також в Проєкті Плану важливе місце визначено для розвитку інноваційних підприємств та наукоємного виробництва, що забезпечить перехід до економіки, що розвивається і також буде сприяти розвитку зовнішньої торгівлі країни.

Висновки до розділу 3

З розділу 3 можна зробити наступні висновки.

Було визначено вплив факторів на сьогоденний стан зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією:

- на експортну виручку впливає ряд незалежних від виробництва факторів: світові ціни на зазначений товар, на енергоносії, інфляція долара США, стан фінансової спроможності кінцевих споживачів;

- падають ціни на сільгосппродукцію у світі; поламана логістика;

- військові дії на території України дали змогу спростити їй зовнішню торгівлю з Європейським Союзом шляхом впровадження автономних торговельних заходів (АТЗ). Як результат вільної торгівлі з Євросоюзом, позиція ЄС як торговельного партнера України в експорті продовольчих товарів значно зросла, частка експорту в країни ЄС по зазначеній групі товарів перевищила за останні два роки 30%. Подібні тенденції спостерігалися і в структурі імпорту в Україну.

- інтеграція з Євросоюзом змінила і географічну структуру зовнішньої торгівлі України. В 2023 році в ТОП-10 найбільших країн експорту українських товарів входили 8 країн Євросоюзу та Китай з Туреччиною, а країн імпортерів з ЄС налічувалось 6. Тоді коли в 2015 році у ТОП-10 партнерів з експорту увійшли 5 країн ЄС, 5 країн - імпортерів.

- окрім війни, серед проблем, що стримують розвиток експорту харчової продукції, виокремлюються: висока конкуренція на зовнішніх ринках з боку світових виробників, недостатня розвиненість вітчизняної торговельної інфраструктури та логістики, відсутність повномасштабного контролю за безпекою виробництва тощо.

Представлено декілька варіантів перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України у найближчому майбутньому: використання експортерами альтернативних варіантів вивезення товарів; зважаючи на серйозність ситуації, Україні важливо взяти на озброєння певні стратегії, які вже успішно використовуються країнами Європейського Союзу та Сполученими Штатами для покращення експорту та збільшення конкурентоспроможності своїх товарів на світовому ринку; впровадження зовнішньоторговельної політики України з застосуванням відповідних інструментів, які в умовах воєнного стану зможуть стимулювати експортні операції та оптимізувати імпортні.

ВИСНОВКИ

Для розкриття теми дослідження в роботі було поставлено ряд завдань.

В процесі проведення дослідження ці завдання були виконані. Як підсумок можна зробити наступні висновки.

1. З дослідження теоретичних засад організації зовнішньої торгівлі, нами визначено:

1) Зовнішньоекономічна діяльність включає в себе взаємодію економічних суб'єктів різних країн. Вона будується на основі переміщення товарів, послуг, капіталу, знань та технологій між економіками. Зовнішньоекономічна діяльність має велике значення у розвитку держав, і може сприяти як їх економічному зростанню, так і національній безпеці. Зовнішньоекономічна діяльність може мати важливе значення для розвитку національної безпеки. Вона може сприяти зміцненню економічної могутності держави, створення нових робочих місць та збільшення добробуту населення. Таким чином, визначимо зовнішньоекономічну діяльність як сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних та оперативно-комерційних функцій підприємств, орієнтованих на експортно-імпортні операції з урахуванням обраної зовнішньоекономічної стратегії, форм та методів роботи на ринку. На відміну від зовнішньоекономічних зв'язків зовнішньоекономічна діяльність здійснюється на рівні виробничих структур з повною самостійністю у виборі зовнішнього ринку та іноземного партнера.

2) Одним з видів зовнішньоекономічної діяльності є зовнішньоторговельна діяльність – підприємництво в галузі міжнародного обміну товарами, роботами, послугами, інформацією та результатами інтелектуальної діяльності. Зовнішня торгівля – форма зв'язку між товаровиробниками різних країн, що виникає на основі міжнародного поділу праці та виражає їх взаємну економічну залежність. Це торгівля будь-якої країни з іншими країнами, що складається з оплачуваного ввезення (імпорту)

та вивезення (експорту) товарів. В умовах сучасного світового господарства зовнішня торгівля є найрозвиненішою формою зовнішньоекономічної діяльності, яка сприяє розвитку інших видів даної діяльності.

3) До переваг в участі зовнішньої торгівлі можна віднести:

- збільшення експорту спричиняє вирішення проблеми з безробіттям, тому що збільшує зайнятість населення країни;
- присутність міжнародної конкуренції призводить до потреби удосконалення обладнання; удосконалення підприємства; розвитку спеціалізації; підвищення продуктивності ресурсів; збільшення обсягу вироблених товарів та послуг; що у свою чергу призводить до підвищення рівня добробуту населення;
- виручка від зовнішньої торгівлі є джерелом накопичення капіталу, який у майбутньому може бути спрямований на промисловий розвиток.

Можливість участі у міжнародній торгівлі є одним з основних критеріїв для вступу до міжнародних організацій та економічних спілок. Участь у міжнародних організаціях також може забезпечити додаткові можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності та зробити її більш передбачуваною та безпечною.

4) Складовими зовнішньої торгівлі є експорт та імпорт. Експорт товарів – вивіз із країни товарів вітчизняного виробництва та реекспорт товарів. Реекспорт товарів – вивезення товарів іноземного походження, які раніше ввезені в країну, але не зазнали переробки в цій країні. Імпорт товарів – ввезення в країну товарів для використання у середині країни, включаючи реімпортовані товари та товари, призначені для наступного реекспорту. Реімпорт товарів – ввезення товарів, раніше вивезених із країни, які не що зазнали переробки за межами країни.

5) Як правило, державне регулювання зовнішньої торгівлі здійснюється за допомогою нетарифного регулювання та митного регулювання. Основним інструментом митно-тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності є мито.

6) Заходи, підтримки зовнішньоторговельної діяльності що застосовуються за кордоном згідно з прийнятими іноземними державами міжнародними зобов'язаннями відповідають правилам і принципам Всесвітньої організації торгівлі (СОТ). Також робота з експортного спрямування будується з дотриманням принципів сумлінної конкуренції, без ув'язки державного фінансового чи іншого сприяння на результати експорту.

7). Світова практика управління зовнішньоторговельною діяльністю показує, що:

- залучення держави до експортного маркетингу досить обмежене і належить переважно до консультування, підтримки за допомогою торгових та дипломатичних представництв, надання сприяння та фінансової підтримки в участі та організації виставок за кордоном, бізнес зустрічей та економічних форумів;

- державна підтримка експорту, як правило, спрямована на малі та середні підприємства;

- дипломатичні представництва країни за кордоном можуть відігравати істотну роль у наданні консультаційних послуг національним експортерам;

- найбільш ефективний захід просування експорту – загальна лібералізація торгівлі, приватизація та переведення експортних ініціатив та рішень на мікро рівень;

- торгові будинки та інші об'єкти товаропровідних мереж, як правило, організовуються на території країни експортера, оскільки законодавство низки країн (наприклад, Китай) не дозволяє створення іноземних товаропровідних мереж на своїй території.

2. Аналіз зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією показав:

1) За оцінкою сучасного стану зовнішньої торгівлі України показав можна стверджувати:

- в національній валюті за 2014 – 2023 роки візуально простежується зростання зовнішньоторговельного обороту України. При цьому за роками спостерігається коливання зниження або зростання експорту та імпорту

товарів та послуг в Україні. Найбільший обсяг експорту за досліджуваний період був досягнутий в 2021 році, найбільший обсяг імпорту досягнутий в 2023 році, найменший обсяг експорту та імпорту в Україні простежується на початку дослідження – в 2014 році, останні 10 років в Україні було від’ємне сальдо зовнішньоторговельного обороту, а це означає, що обсяг імпорту перевищував обсяг експорту.

– в 2017 році найбільшими імпортерами з України були країни Європи (36%) та Азії (32%). 18% експорту товарів з України припадало на країни СНД, у тому числі на Росію та Білорусь. В 2023 році структура експорту товарів змінилась в бік збільшення частки поставок до Європи (65% загального обсягу) та за рахунок цього зниженням частки поставок в інші регіони;

– основними постачальниками імпортних товарів в Україну в 2017 році були країни Європи (41% імпорту товарів), Азії (20%), та країн СНД (26%). Зміни політично-економічної ситуації в нашій країні за останні 2 роки призвели до наступних змін в географічній структурі імпорту: зросли частка імпорту з країн Європи на 10 в.п. (до 51%) та країн Азії на 13 в.п. (до 33%), значно знизилась частка імпорту товарів з країн СНД – на 20 в.п.

2) Аналіз міжнародного ринку харчової продукції свідчить, що:

– основні продовольчі товари знаходяться зараз на дуже високому рівні. Після періоду відносної стабільності в 2014-2019 рр. світові ціни на продовольство стали різко підвищуватися з 2020 р. на тлі екстремальних погодних умов та пандемії COVID-19, а у березні 2022 р., після початку агресії Росії в Україні, досягли рекордних значень;

– стан світової торгівлі основними продовольчими товарами за 2021 – 2023 роки за даними продовольчої та сільськогосподарської організації ООН – ФАО за основними продовольчими товарами в натуральному виразі показав, що в 2023 році спостерігається незначне зростання (на 2-4%) таких харчових продуктів як злаки, м’ясо та риба. Найбільше зростання реалізації

спостерігається по олії та жирах, реалізація молока та молочних продуктів знизилась нижче рівня 2021 року;

– лідерами-експортерами м'яса та м'ясних продуктів є: Бразилія, США, Нідерланди, Австралія, Іспанія; риби та морепродуктів – Норвегія, Китай, Еквадор, В'єтнам, Чилі; молочної продукції – Німеччина, Нова Зеландія, Нідерланди, Франція, США; готової м'ясної та рибної продукції – Китай, Таїланд, Німеччина, В'єтнам, Польща; овочевої продукції – Китай, Мексика, Нідерланди, Іспанія, Канада;

– лідерами-імпортерами м'яса та м'ясних продуктів є: Китай, США, Японія, Південна Корея, Німеччина; риби та морепродуктів – Китай, США, Японія, Франція, Італія; молочної продукції – Німеччина, Китай, Нідерланди, Франція, США; готової м'ясної та рибної продукції – США, Японія, Велика Британія, Франція, Німеччина; овочевої продукції – США, Китай, Німеччина, Велика Британія, Франція.

3) Аналіз зовнішньої торгівлі України товарами, що відносяться до харчових продуктів свідчить:

– експорт товарів, в які включаються продукти харчування в Україні в минулому році складав 22,0 млрд. дол. США, або 60,8 % загального експорту; якщо порівнювати загальний обсяг по експорту по продовольчим товарам, то в порівнянні з 2018 роком зросли їх обсяги на 18%. За непродовольчими групами експорту спостерігається значне зменшення обсягу експорту в 2023 році в порівнянні з 2018 роком. Загальне зниження складає 23,6%; на продовольчі товари припадає 10% загального імпорту товарів в Україну, при цьому він зріс в порівнянні з 2018 роком на 40 % і складав 10,6 млрд. грн.;

– експорт готових харчових продуктів з України складав в 2023 році 3,2 млрд. дол. США, що на 0,2 млрд. більше, ніж в 2018 році. Імпорт зріс на 0,9 млрд. дол. США в порівнянні з 2018 роком і складав 3,2 млрд. грн. За досліджуваний період експорт в основному перевищував імпорт готових харчових продуктів в Україні;

– з досліджених підгруп, що входять в групу готових харчових продуктів, в основному експорт перевищує імпорт товарів за період з 2018 по 2023 роки, окрім готових харчових продуктів з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних, в усіх досліджених підгрупах спостерігається зростання експорту та імпорту в 2023 році проти 2018 року;

– основними країни українського експорту готових харчових продуктів в 2023 році були Великобританія, Нідерланди, Грузія, Молдова, Саудівська Аравія, Румунія, Азербайджан, Словаччина, Литва, ОАЕ, Італія, Польща, Болгарія, Чехія, Хорватія, Угорщина, Казахстан, Іспанія, Латвія; основними країни імпорту в Україну готових харчових продуктів в 2023 році були Китай, Польща, Чилі, Латвія, Франція, Іспанія, Таїланд, США, Литва, Ісландія, Туреччина, Німеччина, Нідерланди, Чехія, Італія, В'єтнам, Бельгія, Болгарія, Греція.

3. Було визначено вплив факторів на сьогоденний стан зовнішньої торгівлі України харчовою продукцією:

- на експортну виручку впливає ряд незалежних від виробництва факторів: світові ціни на зазначений товар, на енергоносії, інфляція долара США, стан фінансової спроможності кінцевих споживачів. Було розраховано вплив інфляції долару США на експорт готових харчових продуктів з України був з 2013 по 2023 рік. Визначено, що за останні три роки відхилення обсягу експорту харчових продуктів від номінального значення сягнуло більше ніж за 100 млн. дол. США.

- падають ціни на сільгосппродукцію у світі;

- одна з серйозних перешкод експортної діяльності в Україні – поламана логістика;

- військові дії на території України дали змогу спростити їй зовнішню торгівлю з Європейським Союзом шляхом впровадження автономних торговельних заходів (АТЗ). Як результат вільної торгівлі з Євросоюзом, позиція ЄС як торговельного партнера України в експорті продовольчих

товарів значно зросла, частка експорту в країни ЄС по зазначений групі товарів перевищила за останні два роки 30%. Подібні тенденції спостерігалися і в структурі імпорту в Україну.

- інтеграція з Євросоюзом змінила і географічну структуру зовнішньої торгівлі України. В 2023 році в ТОП-10 найбільших країн експорту українських товарів входили 8 країн Євросоюзу та Китай з Туреччиною, а країн імпортерів з ЄС налічувалось 6. Тоді коли в 2015 році у ТОП-10 партнерів з експорту увійшли 5 країн ЄС, 5 країн - імпортерів.

4. Представлено декілька варіантів перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України у найближчому майбутньому:

- використання експортерами альтернативних варіантів вивезення товарів. Альтернативними варіантами вивезення українського продовольства можуть стати нові логістичні маршрути з використанням пропускних потужностей усіх можливих видів транспорту – об'єднання залізничного, автомобільного, паромного та морського видів транспорту дозволить вийти на необхідні об'єми експорту товарів агропромислового комплексу та зменшити ризики, що сформувалися в умовах нестабільності;

- зважаючи на серйозність ситуації, Україні важливо взяти на озброєння певні стратегії, які вже успішно використовуються країнами Європейського Союзу та Сполученими Штатами для покращення експорту та збільшення конкурентоспроможності своїх товарів на світовому ринку: фінансова підтримка та кредитування експортерів, Уряд повинен активно залучати іноземних інвесторів, пропонуючи їм вигідні умови для інвестування в українську економіку, партнерство зі стартапами та інноваційними компаніями;

- впровадження зовнішньоторговельної політики України з застосуванням відповідних інструментів, які в умовах воєнного стану зможуть стимулювати експортні операції та оптимізувати імпортні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тищенко В. Ф., Остапенко В. М. Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2022. 193 с.
2. Господарський кодекс України. URL: www.zakon.rada.gov.ua. (дата звернення 10.03.2024)
3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 21 березня 2024 р.).
4. . Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник . Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 409 с.
5. Боднарчук О. І. Поняття «зовнішньоекономічна діяльність» та етапи її розвитку в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1. С. 83 - 86
6. Хрупович С.Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», спеціальності: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Тернопіль. 2017. 137 с.
7. Топольницька Т. Б. Аналіз підходів до визначення поняття зовнішньоекономічної діяльності. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/> (дата звернення 12.03.2024)
8. Коляда О.В., Омельченко М.М. Зовнішня торгівля товарами України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 66-70
9. Юр'єва П.Б. Зовнішня торгівля країни в умовах глобальних трансформацій: аналітичний інструментарій. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 29. С. 51-57

10. Рахман М.С., Штих Є.А. Дослідження основних показників зовнішньої торгівлі України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 5(16). С. 384 - 389
11. Батракова Т.І., Фоменко С.С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. №4. С. 52 – 62
12. Міценко Н. Г., Кабаці Б. І., Федоренко А. О. Залежність економіки України від зовнішньої торгівлі: тенденції зміни індикаторів. *Економічні науки*. 2021. № 62. С. 12–21
13. П'янкова О.В., Ралко О.С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. *Мукачівський державний університет*. 2016. №5. С. 65 - 71
14. Міжнародна торгівля: конспект лекцій: навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент». КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: К.О. Кузнєцова, В.В. Чорній, О.С. Ченуша. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 191 с.
15. Міжнародна торгівля: конспект лекцій: навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент»; уклад.: К.О. Кузнєцова, В.В. Чорній, О.С. Ченуша. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 191 с.
16. Юр'єва П.Б. Просторова структура зовнішньої торгівлі товарами України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. №3. С. 36 – 41
17. Задоя А.О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2. С. 110–117
18. Кущенко О.І., Мамонтова О.Г. Статистична оцінка залученості української економіки у світогосподарські зв'язки. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2014. № 1144. С. 36–40.

19. Зайцев В.Є., Малюта І.А., Трунова А.Д. Зовнішньоторговельна діяльність України з ЄС в кризовий та посткризовий періоди. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 254. С. 99–103.
20. Ковтун Н.В., Бабірад-Лазунін В.О. Методологічні засади та практика оцінювання умов і ефективності зовнішньої торгівлі України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 5–6. С. 14–24.
21. Панасюк О., Кобко Р. Стан правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 157 - 161
22. Уханова І.О. Стан та перспективи розвитку торгівлі товарами галузі сільського господарства в умовах дії Угоди про асоціацію України-ЄС. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. 2021. №5-6 (282-283). С. 100 - 108
23. Білоусов Є. М. Зовнішньоторговельна діяльність (особливості доктринального та правового забезпечення). *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 1 (14). С. 72 – 77
24. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Теоретичні основи механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1965> (дата звернення 15.14.2024)
25. Сиротко М.В. Державне регулювання торговельної діяльності в Україні в контексті сучасних глобальних викликів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Випуск 77. Частина 2. С. 114 - 120
26. Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. Особливості класифікації та використання заходів нетарифного регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. №2. С. 98 - 108
27. Мінфін. ВВП України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp> (дата звернення: 27.03.2024)

28. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. Зовнішня торгівля. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 27.03.2024)
29. Food Security Update / World Bank. Washington : World Bank, 2022. 10.11. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-LXXIII-November-10-2022-145741.pdf> (дата звернення: 16.03.2024).
30. Espitia A., Rocha N., Ruta M. How export restrictions are impacting global food prices // World Bank : Blogs. 2022. 06.07. URL: <https://blogs.worldbank.org/psd/how-exportrestrictions-are-impacting-global-food-prices> (дата звернення я: 16.03.2024).
31. Global impact of war in Ukraine: Energy Crisis. Brief N 1 / United Nations. – Washington : United Nations, 2022. 13 April. 22 p. URL: https://unsdg.un.org/sites/default/files/2022-04/UN%20GCRG%20Ukraine%20Brief%20No.%201_FINAL%20%281%29.pdf (дата звернення: 16.03.2024).
32. Продовольча та сільськогосподарська організації ООН. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/f3af4d19-a7a7-4473-9b43-74c0f12a2f3a/content> (дата звернення: 16.04.2024)
33. Офіційний сайт [trendeconomy](https://trendeconomy.ru) URL: <https://trendeconomy.ru/data/h2?commodity> (дата звернення: 16.04.2024)
34. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.03.2024)
35. Індекс споживчих цін в США. URL: <https://investing.com/economic-calendar/cpi-733>
36. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf. (дата звернення: 16.04.2024)
37. ЄС підтверджує торговельну підтримку для України і Молдови. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine> (дата звернення: 29.04.2024)

38. Руда М.В., Мазурик М.М. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 204-211.
39. Полякова Ю. В, Шайда О. Є., Миронова М. І. Економічний розвиток та зовнішня торгівля України. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2022. № 70. с. 94 – 101
40. Ксендзук, В. В., Власюк, Т. О., Сергієнко, І. Г. Оцінка впливу наслідків війни на розвиток зовнішньої торгівлі товарами на урбанізованих територіях України. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. №(3(105)). С. 51–58
41. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 18-32.
42. Експорт падає, імпорт росте: як держава може допомогти. URL: <https://ooru.org.ua/media/news/eksport-padaie-import-roste-iak-derzhava-mozhe-dopomohu> . (дата звернення: 17.04.2024)
43. Національна рада з відновлення України від наслідків війни Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки», 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>. (дата звернення: 17.04.2024)
44. Пашкуда Т., Афенді А. Напрями розвитку торгівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1759/1695>. (дата звернення: 07.04.2024)
45. Олійник О.В., Ксендзук В.В. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю країни в умовах воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 50–60.
46. Банчук-Петросова О.В. Методи державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. №

- 9-10. URL: DOI: 10.32702/2306-6814.2022.9—10.92 (дата звернення 10.03.2024)
47. Скрипник С.В., Процевят О.С., Воронова О.В. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308> . (дата звернення 15.03.2024)
48. Особливості імпортно-експортних операцій в період воєнного стану. ЛігаЗакон. 2022. https://biz.ligazakon.net/analitycs/211993_osoblivost-mportno-eksportnikh-operatsy-v-perod-vonnogo-stanu (дата звернення 15.03.2024)
49. Доцюк С. О. Сучасні аспекти зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-21> (дата звернення: 30.03.2024)
50. Український центр Європейської політики. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: виклики та можливості. Київ. 2023. С. 64
51. Білик В., Осіпова Л. Методичні засади зовнішньоекономічних зв'язків України та ЄС: аспекти зовнішньої торгівлі. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 222-229.
52. Григорова-Беренда Л.І., Каверіна К.О. Торговельна політика та зовнішня торгівля Європейського Союзу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2022. № 16. С. 6–15.
53. Центр економічної стратегії. Вільна торгівля між Україною та ЄС: перспективи та виклики. . URL: <https://ces.org.ua/ukraine-eu-market-challenges/> (дата звернення: 15.03.2024)
54. Дія. Бізнес. Експортний напрям. URL: <https://export.gov.ua/> дата звернення: 24.03.2024)
55. Добрунік Т., Кузнєцова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та*

суспільство. 2022. № 42. URL:[URL:Doi:10.32782/2524-0072/2022-42-25](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25) (дата звернення: 24.03.2024)

56. Кирчата І., Шершенюк О., Деділова Т. Стратегічний розвиток агропромислового комплексу як основа забезпечення економічної безпеки. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2022. № 28. С. 79-91.

57. Дунська А. Білих М. Стратегічні перспективи розвитку АПК України на міжнародному ринку. *Вісник ХНТУ. Управління та адміністрування*. 2022. № 2 (81). С. 113-117.

58. Державна підтримка українського експорту: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL:http://ukrexport.gov.ua/ukr/country_brief/?country=ita (дата звернення: 27.03.2024)

59. Експорт в умовах війни: актуальна інформація для експортерів. *ЕСА*. URL: <https://www.esa.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2024)

ДОДАТКИ